บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอเนื้อหาเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. การอุดมศึกษาไทย
   - 1.1 ยุทธศาสตร์การอุดมศึกษาไทย พ.ศ. 2545-2549
   - 1.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของอุดมศึกษาไทย
   - 1.3 การปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในระดับชาติ
   - 1.4 การปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในระดับสถาบัน
   - 1.5 การอุดมศึกษาไทยในอนาคต
   - 1.6 การแข่งขันทางวิชาการในโลกอนาคต
2. พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏจากอดีตถึงปัจจุบัน
   - 2.1 มหาวิทยาลัยกับภารกิจด้านการอุดมศึกษาในปัจจุบัน
   - 2.2 แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
   - 2.3 จุดหมายปลายทางของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
3. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. การวิจัยอนาคต
   - 4.1 ความหมาย และความสำคัญของการศึกษาอนาคต
   - 4.2 วิวัฒนาการของการศึกษาอนาคต
   - 4.3 ลักษณะของการศึกษาอนาคต
   - 4.4 ประโยชน์ของการศึกษาอนาคต
   - 4.5 เทคนิคการวิจัยอนาคต
   - 4.6 เทคนิคการสร้างอนาคตภาพ (Scenario)
   - 4.7 เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi)
   - 4.8 เทคนิคการวิจัยแบบ EFR
   - 4.9 เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR
5. เทคนิคการวิจัยโดยการอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)
6. เทคนิคการวิจัยแบบธรรมชาติ (Naturalistic Research)

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การอุดมศึกษาไทย

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุดมศึกษาไทย พ.ศ. 2545 – 2549

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ได้จัดกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการอุดมศึกษาไทย พ.ศ. 2545-2549 (2545 : 24-36) ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ หลัก 4 ประการ คือ

1.1 ยุทธศาสตร์สร้างคุณภาพระดับสากลและการพึ่งพาตนเองได้จากภูมิปัญญาไทย โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นในระดับอุดมศึกษา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพสูงและมีความพร้อมสามารถพัฒนาตนเองไปสู่มาตรฐานระดับนานาชาติ จะเป็นเฉพาะระดับสาขาวิชาหรือระดับสถาบันก็ได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดให้มีวิธีการบริหารจัดการเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งในระดับรัฐบาลและระดับสถาบัน ซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานของการแข่งขัน การระดมทรัพยากรจากในประเทศและต่างประเทศ จัดให้มีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพ และการกำหนดมาตรฐานการประเมินคุณภาพระดับนานาชาติ นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมบัณฑิตศึกษาและการวิจัยที่สมดุลทั้งการวิจัยประยุกต์และการวิจัยบริสุทธิ์ ส่งเสริมการสร้างนักวิจัย และการปฏิรูปการวิจัยระดับชาติ การพัฒนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อสร้างนวัตกรรม โดยปรับปรุงรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจังระหว่างสถาบัน อุดมศึกษากับภาคอุตสาหกรรมบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเองทางด้านเทคโนโลยีรวมทั้งการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย โดยให้มีการศึกษาวิเคราะห์และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่มหาวิทยาลัย เพื่อจะก่อให้เกิดการพัฒนาในเชิงวิชาการที่นำไปสู่สากลต่อไป

1.2 สร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการที่ยั่งยืนให้ระบบอุดมศึกษา มุ่งสร้างความพร้อมของระบบอุดมศึกษา ให้สามารถปฏิบัติภารกิจด้วยความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้มีการเพิ่มจำนวนอาจารย์รุ่นใหม่ที่มีคุณภาพเข้ามาในระบบอุดมศึกษาให้เพียงพอ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อสารมวลชนและระบบโทรคมนาคมให้เออำนวยประโยชน์ในการจัดการศึกษา สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปฏิรูปการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดกิจการนักศึกษาเพื่อให้นิสิตนักศึกษามีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ซึ่งครอบคลุมทั้งการรู้จักออกกำลังกาย การลดการสูบบุหรี่ การดื่มสุรา ไม่

เสพยาเสพติด และมั่วสุมทางเพศ ตลอดจนการส่งเสริมอุดมศึกษาเฉพาะทางให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ

1.3 การปฏิรูปการบริหารและการจัดการอุดมศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการบริหารและการจัดการอุดมศึกษาที่โปร่งใส โดยการมีส่วนร่วมของประชาคมในองค์กร หน่วยงาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตามหลักการบริหารจัดการที่ดีปรับปรุงบทบาทองค์กรภาครัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐบาลและเอกชนโดยเน้นการกระจายอำนาจ และการกำกับด้วยนโยบายและประเมินคุณภาพ มุ่งสร้างเสถียรภาพทางการเงินให้แก่ระบบอุดมศึกษามีการระดมทรัพยากร ปรับปรุงระบบการจัดสรรงบประมาณและมีการใช้ทรัพยากรต่างๆอย่างคุ้มค่า เปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาบริหารจัดการทรัพยากรโดยอิสระคล่องตัวที่สามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งปรับปรุงการบริหารสถาบันอุดมศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพจัดระบบบริหารแบบเครือข่ายรวมถึงการพัฒนาไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

1.4 เสริมสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้ชุมชนและท้องถิ่น จากการปรับแนวคิดในการพัฒนาระดับอุดมศึกษาที่นำชุมชนและสังคมเป็นฐานหลักที่สำคัญในการกำหนดกลไก และมาตรฐานในการพัฒนา ดังนั้น ความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ได้ จึงเป็นจุดมุ่งหมายของยุทธศาสตร์นี้ กลไกหลักจึงประกอบด้วย การปรับปรุงวิธีการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาโดยยึดชุมชนและท้องถิ่นเป็นหลัก ทั้งการจัดการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปรับบทบาทในการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ตลอดจนการส่งเสริมการจัดตั้งสถาบันการศึกษาของท้องถิ่น

สังคมค่อนข้างให้ความสำคัญกับปริญญาบัตร จนอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจปริญญาเป็นสิ่งสำคัญในตัวเองไม่ใช่เป็นเพียงสัญลักษณ์ นิสิตนักศึกษาบางคนจึงมุ่งเพื่อให้ได้ปริญญาเท่านั้น สถาบันการศึกษาบางแห่ง ก็มุ่งที่จะให้ปริญญาบัตร โดยไม่ได้คำนึงว่าปริญญาบัตรเป็นเครื่องแสดงคุณลักษณะหรือความสามารถของบัณฑิต อุดมศึกษาไทยจึงแบ่งเป็นหลายระดับ การศึกษาแต่ละระดับมีเป้าหมายหลักแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือปริญญาบัณฑิตมีเป้าหมายในการสร้างผู้ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะเฉพาะในวิชาการหรือวิชาชีพสาขานั้น ๆ ในระดับต้น แต่เป็นระดับที่ใช้การได้ ในหลายสาขาวิชาชีพ เช่น แพทยศาสตร์ นิติศาสตร์ การศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นการสร้างผู้ที่มีความรู้ความสามารถในลักษณะทั่วไปในวิชาชีพนั้นหลังจากนั้นอาจฝึกฝนเพิ่มเติม

ในระดับสูงขึ้น เพื่อประกอบวิชาชีพเฉพาะทาง แต่ในสาขาบางวิชา เช่น วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ มีการแยกเฉพาะทางในระดับปริญญาตรี โดยมีการร่วมเรียนเฉพาะในระดับหรือสองปีแรก หลังจากนั้นมีสาขาวิชาหลักหรือวิชาเอกที่เลือกเป็นการเฉพาะเป็นการเฉพาะ เช่น วิศวกรรมไฟฟ้า ฟิสิกส์ เคมี หรือภาษาตะวันตก เป็นต้น

ในหลักสูตรจะมีสาขาวิชาพื้นฐานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหรือวิชาชีพนั้น ๆ โดยมุ่งให้มีหลักสูตรที่สามารถนำมาใช้ปรับตน ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงมีสาขาวิชาชีพเฉพาะที่มุ่งสร้างความสามารถในการประกอบวิชาชีพนั้น นอกจากนี้ยังมีส่วนที่เป็นความรู้ทั่วไปเพื่อให้เป็นผู้กว้างรู้ลึกเพียงพอที่จะใช้ชีวิตในฐานะผู้ได้รับการศึกษาดีแล้วได้ ตลอดจนต้องสร้างคุณธรรมของนักวิชาการเพื่อให้มีคุณธรรมไปกำกับพลังความรู้คุณธรรมของนักวิชาการไม่ว่าสาขาใดก็ตามมีพื้นฐานอยู่ที่ศีล 2 ข้อ คือไม่ลักทรัพย์ซึ่งรวมถึงทรัพย์สินทางปัญญา และไม่พูดปดซึ่งรวมการพูด เขียน หรือแสดงข้อเท็จทางวิชาการด้วย นอกจากนี้แต่ละรายวิชาชีพก็มีคุณธรรมเป็นการเฉพาะวิชาชีพ สำหรับด้านวิชาการนั้นก่อนนี้ด้านวิชาการมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า วิชาการที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้นาน แต่ในปัจจุบันนี้วิชาการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมากจนต้องรับวิชาการใหม่ให้มีความรู้ทันสมัยเสมอ ความสามารถในการหาความรู้เพิ่มจึงเป็นความสามารถหลักของบัณฑิต บัณฑิตต้องมีวิจารณญาณและความสามารถที่จะเลือกเชื่อได้อย่างถูกต้อง โดยเหตุที่ข้อความรู้เกิดจากการวิจัยเป็นหลัก บัณฑิตจึงต้องรู้หลักของกระบวนการวิจัยเพื่อจะได้สามารถใช้วิจารณญาณแยกแยะข้อกล่าวอ้างต่าง ๆ ว่าได้มาโดยถูกต้องตามกระบวนการหรือไม่ การวิจัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการศึกษาระดับอุดม ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อุดมศึกษาในระดับปริญญาตรีมีความสมบูรณ์ในตนเองเป็นการรวบทุกด้านของความเป็นบัณฑิตไว้

2. การศึกษาระดับปริญญาโทหรือมหาบัณฑิต เป็นระดับสูงขึ้นกว่าปริญญาตรี โดยอาจแบ่งเป็นสองสาย คือ สายวิชาชีพ กับสายวิชาการ สำหรับสายวิชาชีพนั้นเกิดจากความรู้ในวิชาชีพสาขานั้นๆ มีมากระดับปริญญาตรีครอบคลุมได้เพียงส่วนเดียวต่อการปฏิบัติงานต้องใช้ความรู้ความสามารถมากขึ้นหรือลึกขึ้งมากขึ้น จึงต้องเติมโดยจัดเป็นการศึกษาระดับปริญญาโท ซึ่งอาจเป็นความรู้ความสามารถในวิชาที่กว้างเท่าปริญญาตรี หรือเจาะเฉพาะเป็นสาขาเฉพาะทางศาสตร์นั้น ๆ การศึกษาระดับปริญญาโท มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจ และความสามารถที่จะทำการวิจัยในศาสตร์นั้น ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นปรัชญา หลักการและวิธีวิทยาทางการวิจัย ซึ่งแตกต่างกันในศาสตร์ต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างถูกต้องและการใช้เหตุผลหาข้อสรุปมีความสำคัญมาก การทำวิทยานิพนธ์ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการศึกษาในระดับนี้ การศึกษาจะเน้นการ

สัมมนาและการประชุมกลุ่ม ได้มีวิวัฒนาการของการจัดการศึกษาในระดับนี้เพื่อรักษาคุณภาพของการศึกษา ทั้งในรูปของการพิจารณารับหัวข้อและโครงร่างวิทยานิพนธ์การมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสอบเพื่อ ป้องกันวิทยานิพนธ์

3. การศึกษาระดับปริญญาเอกหรือดุษฎีบัณฑิต เป็นการศึกษาระดับสูงสุดในทางวิชาการและวิชาชีพ ในหลายสาขาจะรวมศาสตร์เข้าด้วยกันเป็นปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy) ซึ่งแสดงว่าศาสตร์ทั้งหลายเมื่อถึงระดับสูงสุดแล้วจะรวมตัวกันเป็นเอกภาพการศึกษาระดับปริญญาเอกต้องมีการวิจัยซึ่งมุ่งหวังสร้างความรู้ใหม่ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงเป็นหัวใจของการศึกษา บัณฑิตต้องคิดพิจารณาด้วยตนเองอย่างถ่องแท้ รายวิชาต่าง ๆ ที่เรียนเป็นเพียงฐานทั้งทางกว้างและทางลึก เพื่อเตรียมการสำหรับวิทยานิพนธ์ ความลึกซึ้งและความเข้มของศาสตร์จึงเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพของการศึกษา การศึกษารูปแบบที่คล้ายกับเป็นระดับปริญญาเอาแต่ขาดความลึกซึ้งและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ก็มิใช่การศึกษาระดับปริญญาเอก นอกจากการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวแล้วยังมีการฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะทางที่มุ่งเน้นด้านวิชาชีพมากกว่าวิชาการ ผู้ผ่านการฝึกอบรมจะได้รับการรับรองเชิงวิชาชีพ เช่น วุฒิบัตร หรือหนังสืออนุมัติ เป็นต้น

2. แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของอุดมศึกษาในประเทศไทย

ขณะนี้กระแสการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ รวมทั้งกระแสโลกาภิวัฒน์ได้มีผลต่อการอุดมศึกษาโดยทั่วไป สำหรับประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบในลักษณะอย่างรุนแรงและรวดเร็วเป็นพิเศษ ดังจะเห็นจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดังนี้

ประการแรก เป็นการขยายตัวเชิงปริมาณของอุดมศึกษา เมื่อ 30-40 ปีก่อน นิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามีเพียงเป็นพันหรือหมื่นคน ขณะนี้ได้เพิ่มขึ้นเป็นกว่า 500,000 คน และคงจะเพิ่มเป็นทวีคูณในอนาคตอันใกล้ ทั้งนี้ เมื่อ 20 ปีก่อน มีการเพิ่มของประชากรของประเทศในอัตราที่สูงมาก ทำให้มีคนที่อยู่ในกลุ่มอายุจะเข้ามหาวิทยาลัยมีมาก นอกจากนี้การที่ประเทศไทยเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก มีการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิต และบริการ ความจำเป็นที่จะต้องมีกำลังคนที่เป็นบัณฑิตย่อมมีมากขึ้น ขณะนี้ทั้งประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีประชากรกำลังศึกษาระดับอุดมศึกษา ประมาณร้อยละ 14 ของประชากรในกลุ่มอายุนี้ ประเทศมาเลเซียได้มีนโยบายชัดเจนที่จะเป็นประเทศพัฒนาแล้วให้ได้ใน พ.ศ. 2563 และมุ่งจะให้มีนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาถึงร้อยละ 40 หากประเทศไทยเร่งการขยายตัวไม่ทันก็จะล้าหลัง

การขยายตัวของเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยผลักดันนโยบายของรัฐด้านการขยายตัวของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่ได้

รับรู้สิทธิและความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาที่พึงจะมี เมื่อมีนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษามากขึ้น มีจำนวนผู้ที่ประสงค์จะเข้าเรียนในอุดมศึกษามากขึ้น แต่ขณะนี้ระบบอุดมศึกษาของไทยยังมีไม่เพียงพอทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพโดยรวม นอกจากนี้โอกาสของอุดมศึกษาจึงขึ้นอยู่ในลักษณะการกระจายเชิงภูมิภาค และการกระจายเชิงฐานะของผู้เรียนและครอบครัว

ประการที่สอง ความหลากหลายของอุดมศึกษา พัฒนาการของอุดมศึกษาของไทยในระยะที่ผ่านมาอยู่ภายใต้กรอบของความเหมือน โดยการสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้บังคับทั่วกันในระดับ อุดมศึกษาของรัฐ ทั้งในเชิงเป้าหมายของสถาบัน หลักสูตร และการบริหารต่างๆ เมื่อเกิดสถาบัน อุดมศึกษาเอกชนก็ยังมีความพยายามที่จะเทียบหรือลอกแบบภายใต้กรอบของมหาวิทยาลัยของรัฐ ความต่างจึงมีเฉพาะในบางแง่มุมเท่านั้น การยกฐานะของสถาบันการศึกษาวิชาชีพต่างๆ ขึ้นเป็นระดับที่ให้ปริญญาก็มีแนวทางที่จะเดินตามสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่มีอยู่เดิม มีข้อบ่งชี้หลายประการที่แสดงแนวโน้มความจำเป็นที่จะต้องยอมรับในความหลากหลายในการอุดมศึกษาของประเทศไทย เพื่อรองรับความจำเป็นในปัจจุบันและอนาคตได้ ประการแรก ความต้องการของตลาดแรงงานสำหรับบัณฑิตเปลี่ยนแปลงไป ตำแหน่งงานภาครัฐคงจะขยายตัวอย่างจำกัด แต่ในภาคเอกชนจะเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ความแตกต่างหลากหลายของหน้าที่การงานและการแข่งขัน มีความจำเป็นต้องจัดการการศึกษาให้สนองความต้องการของผู้ใช้หรือให้ผู้ว่าจ้างพอใจย่อมมีมากขึ้น การขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตและอุตสาหกรรมบริการจะต้องการผู้ที่มีทักษะเฉพาะในแต่ละงานมากขึ้น บางส่วนคงต้องรองรับด้วยการฝึกอบรมในงานนั้นๆ คุณสมบัติและความสามารถของบัณฑิตในการปรับตนและพัฒนาตนตามสภาพงานจึงสำคัญมากขึ้น แนวโน้มการขยายตัวของธุรกิจและอุตสาหกรรมขนาดย่อมจะมีเพิ่มมากขึ้น ความต้องการบัณฑิตที่สามารถสร้างงานของตนเองได้ เมื่อธุรกิจและอุตสาหกรรมยกระดับขึ้น มีลักษณะซับซ้อนมากขึ้น ต้องอาศัยนวัตกรรมจึงแข่งขันได้ บัณฑิตที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีฐานความสามารถทั้งลึกและกว้างย่อมเป็นที่ต้องการมากขึ้น การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีจึงต้องการมากขึ้น การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีจึงต้องขยายตัว ในขณะเดียวกัน ความต้องการของผู้เรียนที่เข้าสู่ระบบอุดมศึกษาก็จะมีแตกต่างหลากหลายมากขึ้นตามภูมิหลังความสามารถระดับสติปัญญา ความถนัดและความประสงค์ของแต่ละคน ระบบอุดมศึกษาที่เหมาะสมควรมีความหลากหลายที่จะสนองต่อความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวิชาการยังทำให้เกิดความต้องการการศึกษาในศาสตร์ใหม่ สาขาใหม่ โดยมีหลักสูตรใหม่หรือจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ หรือใช้

วิชาการใหม่ บางด้านจะเป็นการเพิ่มความเป็นเฉพาะทางมากขึ้น บางด้านเป็นการรวมศาสตร์เดิมในลักษณะพหุสาขาวิชา สหสาขาวิชาหรือสหศาสตร์ และบางด้านเป็นศาสตร์ที่ค้นพบใหม่ ระบบอุดมศึกษาต้องมีความสามารถและความคล่องตัวที่จะปรับเปลี่ยนได้ทันการ จึงจะมีประสิทธิผลสนองกับความต้องการได้ รวมทั้งต้องสามารถระดมทรัพยากรมาใช้ตามความจำเป็นและสามารถสร้างประสิทธิภาพในการแก้ข้อจำกัดเชิงเวลา และเชิงทรัพยากรด้วย

ประการที่สาม ความจำกัดของทรัพยากรบุคคล แม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศจะขยาย การเงินของประเทศจะดีขึ้น สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาอุดมศึกษาได้มากขึ้น ตลอดจนมีนโยบายเร่งการขยายเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่อการแข่งขันกับต่างประเทศให้ได้ก็ตามแต่ทรัพยากรบุคคลจะยังมีจำกัดและขยายเพิ่มขึ้นไม่ทัน ในขณะนี้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและงานอื่นๆ ต้องการบุคลากรระดับสูงที่มีความรู้ความสามารถ อาจารย์จึงถูกดึงไปจากสถาบันอุดมศึกษาเมื่อก่อนนี้ผู้ที่จบการศึกษาใหม่และเป็นผู้เรียนดีมักจะมุ่งเข้าไปเป็นอาจารย์ แต่ขณะนี้อาชีพอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาลดความดึงดูดใจลงไปมาก จึงหาอาจารย์มาเพิ่มและทดแทนได้ลำบากขึ้นเรื่อยๆ ในการสร้างอาจารย์นั้น ต้องอาศัยการลงทุนและดำเนินการหลายขั้นตอนและต้องใช้เวลา ผู้ที่มีความรู้หรือประสบการณ์มากก็ยังไม่แน่ใจว่าจะทำหน้าที่ของอาจารย์ได้ดี การใช้อาจารย์ชาวต่างประเทศคงช่วยได้บ้าง แต่เป็นมาตรการเฉพาะหน้าและมีข้อจำกัดมาก ปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางวิชาการจะทวีความรุนแรงขึ้น การแก้ปัญหาดังกล่าว จึงต้องการการวิเคราะห์ให้ถ่องแท้และต้องใช้มาตรการหลายประการประกอบกัน และแก้ไขให้ตรงจุด แต่ผู้ที่รับผิดชอบก็ยังไม่ตระหนักถึงปัญหานี้อย่างแท้จริงและเพียงพอที่จะมีความกล้าหาญในการแก้ไข น่าเป็นห่วงว่าต่อไปปัญญาของประเทศจะค่อยๆ อ่อนและเสื่อมลง

ระยะแห่งการขยายตัวขององค์ความรู้ โลกได้เข้าสู่ยุคสารสนเทศที่มีการระเบิดของข้อสนเทศ (Information Explosion) ปริมาณของความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นในยี่สิบปีที่ผ่านมามีเท่ากับความรู้ที่สะสมมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักคิดจนถึงเมื่อ 20 ปีก่อน อัตราเร่งจะเพิ่มขึ้น มีผู้คาดการณ์ว่าจะเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวในระยะเวลาเพียงห้าปีครึ่ง การขยายตัวนี้จะมีในทุกสาขาวิชา แต่ในอัตราเร่งที่แตกต่างกัน เมื่อก่อนนี้บัณฑิตที่เรียนจบ มีความรู้อยู่เท่าใดก็สามารถใช้ไปได้อีกนาน อาจจะหมดอายุขัยก็ได้ แต่ในปัจจุบันความรู้จะล้าสมัยไปโดยเร็ว ผู้ที่มีความรู้ที่ล้าสมัยใช้การไม่ได้ก็เท่ากับผู้ไม่มีความรู้

แนวโน้มนี้มีผลกระทบต่อการศึกษาโดยตรง ความหมายหรือเป้าหมายของการศึกษาย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไป การถ่ายทอดความรู้จึงมีบทบาทน้อยลง หรือเป็นเพียงบันไดขั้นแรกเท่านั้น หากมีแต่ความรู้ที่ได้รับถ่ายทอดไป และไม่สามารถขึ้นบันไดขั้นต่อไปได้ ก็จะไม่ใช่

ผู้รับการศึกษาหรือไม่ใช่บัณฑิต การสร้างความสามารถในการหาความรู้เพิ่มเติมจะต้องควบคู่ไปกับการสร้างนิสัยใฝ่รู้ เพราะการมีแต่ความสามารถแต่ไม่มีจิตใจที่จะกำกับให้ใช้ความสามารถก็จะไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด

ข้อมูล ข้อสนเทศและข้อความรู้มีมากแต่เป็นความจริงมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่มาของข้อมูลหรือความรู้เท่านั้น ผู้ที่แสวงหาความรู้จึงต้องรู้เท่าทันและไม่ถูกหลอก ความรู้จากประสบการณ์เป็นจริงภายใต้กรอบของประสบการณ์นั้นๆ เท่านั้น ความรู้จากการวิจัยเป็นจริงภายใต้กรอบของคำจำกัดความกระบวนวิธี การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การขยายความ การใช้เหตุผลอย่างถูกต้องปราศจากอคติ และการสรุปของการวิจัยนั้นๆ เท่านั้น ทฤษฎีความน่าจะเป็น (Probability Theory) ใช้เป็นฐานของการวิเคราะห์ในการวิจัย ข้อเท็จจริงทั้งหลายที่ค้นพบจากการวิจัยจึงมีความเท็จปนอยู่ในระหว่างความจริงเสมอ การวิจัยจึงไม่เคยพบสัจธรรมที่ไม่มีข้อแม้ ความสามารถในการวิจัยในแต่ละเรื่องในแต่ละสาขาวิชาจึงเป็นเครื่องมือในการพิจารณาระดับความเชื่อถือได้ของข้อความรู้นั้นๆ การหัดและฝึกสร้างความสามารถในการพิจารณาเชิงวิกฤติ (Critical Appraisal) สำหรับข้อมูล ข้อคิดเห็นหรือข้อความรู้จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างนักวิชาการหรือในการอุดมศึกษา ความสามารถนี้จะต้องรองรับด้วยเจตคติที่คิดและเชื่อตามหลักฐานข้อมูล ข้อเท็จจริง (Evidence-based Thinking or Belief) ตลอดจนต้องมีใจกว้างที่จะยอมรับข้อมูลและเหตุผลใหม่ในการปรับความคิดความเชื่อเดิมของตนได้ การศึกษาที่ไม่ได้สร้างความสามารถเหล่านี้จะไม่ใช่การศึกษาที่แท้จริง และจะใช้การไม่ได้ในปัจจุบันและอนาคต

ประการที่สี่ คุณภาพการศึกษาและคุณภาพบัณฑิตลดลง ความพยายามที่จะให้ปริญญาหรือเรียกการศึกษาเป็นระดับอุดมศึกษาโดยเป็นการเพิ่มเนื้อหาวิชา แต่ไม่ได้สร้างปัญญาให้รู้เท่าทันความรู้และเป็นบัณฑิตผู้ใฝ่รู้ตลอดไป การพยายามเปิดหลักสูตรและให้ปริญญาระดับบัณฑิตศึกษาโดยไม่คำนึงถึงคุณลักษณะที่พึงจะต้องสร้างให้แก่บัณฑิตก็อาจเป็นการลดค่าของปริญญาหรือการศึกษาได้เช่นเดียวกัน การขยายปริมาณการรับนิสิตนักศึกษาโดยขาดการเตรียมการหรือได้รับทรัพยากรไม่เพียงพอ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คุณภาพบัณฑิตลดลง และปัญหานี้จะรุนแรงขึ้นในอนาคต

การขาดแคลนสิ่งจำเป็นต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์นักวิชาการที่อุทิศตนเพื่องานวิชาการและการสอนเป็นปัญหาในระดับวิกฤติในปัจจุบัน ที่ขาดแคลนอาคารและสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการวัสดุและค่าใช้จ่าย ตลอดจนบุคลากรส่งผลให้ประสิทธิภาพผลของงานต่ำและการศึกษาไม่ได้ตามเป้าหมาย

ระบบงานรวมทั้งการบริหารวิชาการ การบริหารบุคคล การบริหารการเงิน ตลอดจนระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไม่เอื้อต่อการสร้างคุณภาพการศึกษา การประเมินการเรียนการสอนและการรักษาคุณภาพการศึกษายังไม่เป็นระบบที่ยอมรับและถือปฏิบัติอย่างเป็นผล การเสวนาทางวิชาการโดยใช้ปัญญายังมีอยู่จำกัดและผู้นำทางวิชาการที่ขาดแคลนอย่างยิ่ง คุณธรรมที่ต้องใช้กำกับความรู้ก็สร้างได้ด้วยความลำบาก วัฒนธรรมทางวิชาการ ตลอดชุมชนทางวิชาการยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังในประเทศไทยแม้ว่าการอุดมศึกษาของไทยได้เริ่มมานานแล้วก็ตามสภาพการเสื่อมถอยทางคุณภาพ ทั้งคุณภาพการศึกษาและคุณภาพบัณฑิตมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้น

ประการที่ห้า การเปลี่ยนแปลงวิธีวิทยาทางการศึกษาและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ศาสตร์ของการค้นหาความรู้ ศาสตร์ของการเก็บรักษา และศาสตร์ของการถ่ายทอดความรู้ได้พัฒนามาตลอดเวลา และเพิ่มขึ้นมากในระยะหลังนี้ การปรับจากข้อมูล (Data) เป็นข้อสนเทศ (Information) แล้วเป็นความรู้ (Knowledge) เป็นปัญญา (Wisdom) จนกระทั่งการนำมาใช้ได้มีความแม่นยำเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก การเก็บรักษาเพื่อค้นกลับมาเมื่อต้องการได้อาศัยอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ช่วยทำให้มีประสิทธิภาพสูง เทคโนโลยีสารสนเทศทำให้สามารถเอาชนะระยะทางและเวลาได้ สามารถค้นข้อมูลได้จากที่ไกลๆหรือจากทั่วโลกได้ในเวลาอันรวดเร็ว ในการเรียนการสอนนั้น วิธีวิทยาการทางการศึกษา ทั้งการถ่ายทอดองค์ความรู้การสร้างความสามารถในการคิด การสร้างทักษะ ตลอดจนการสอบและประเมินผลการศึกษาได้พัฒนาขึ้นจนมีประสิทธิภาพสูง ยิ่งเมื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ ขอบเขตและวิธีการและความสามารถในการให้การศึกษาได้ขยายเป็นอย่างมาก การเรียนไม่ต้องขึ้นกับข้อจำกัดของการสอน ทั้งในเชิงเวลาและสถานที่สามารถเรียนจากระยะไกลเท่าใดก็ได้ และยังสามารถมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนได้ สามารถจัดการเรียนตามความประสงค์ของผู้เรียนได้ จะเรียนมากเรียนน้อย เวลาใดเรียนเร็วหรือเรียนช้า กระทำได้ไม่จำกัด หลักสูตรเพียงกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำ แต่ผู้เรียนสามารถจัดเติมได้เองตามความถนัดและความประสงค์นอกจากเรียนอาจารย์ปกติ อาจเรียนจากอาจารย์อื่น ๆ หรือเพื่อน หรือผู้ที่ไม่เคยรู้จักเลยโดยใช้ระบบอินเตอร์เน็ต หรือระบบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ได้ สื่อที่ใช้ก็เป็นสื่อผสมทั้งข้อมูล ตัวอักษร ภาพนิ่ง เสียง ภาพเคลื่อนไหว ที่เลือกแตกแขนง การค้นหาหรือคำถามได้ตามที่ผู้เรียนประสงค์ บทบาทของอาจารย์เปลี่ยนไปจากเดิม ไม่ใช่เป็นผู้รู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แต่เป็นผู้ช่วยสนับสนุนและกำกับในการเรียน และเป็นผู้สร้างแรงจูงใจและวิญญาณทางวิชาการ ตลอดจนความลึกซึ้งในการในการใช้ปัญญา นับได้ว่าปัจจุบันเป็นระยะของการปฏิวัติทางการศึกษาครั้งยิ่งใหญ่ทีเดียว

สถาบันใดไม่สามารถปรับการศึกษาให้ทันการเปลี่ยนแปลง และไม่ใช้ประโยชน์จากความสามารถของเทคโนโลยีการศึกษาเพิ่มเติมขึ้นมากดังกล่าวมานี้จะล้าหลัง ไม่สามารถแข่งขันกันได้ และไม่สามารถสนองความจำเป็นและโอกาสในอนาคตได้ การเปลี่ยนแปลงวิธีวิทยาทางการศึกษาและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการสนองระบบรองการขยายตัวเชิงปริมาณ แก้ไขการเสื่อมถอยทางคุณภาพและลดปัญหาจากการขาดแคลนอาจารย์ได้ แต่ถ้าไม่สามารถปรับหรือนำมาใช้ได้ ก็จะถอยหลังไปมากขึ้นโดยรวดเร็ว

ประการที่หก ความสัมพันธ์กับรัฐปรับเปลี่ยนการอุดมศึกษามุ่งให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพโดยมีปัญญา ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความเป็นอิสระทางความคิด อาจารย์สามารถสงสัย คิด และเชื่อได้โดยเสรี พร้อมทั้งสามารถสอนและแสดงออกได้ตามที่ตนเชื่อ โดยไม่อยู่ในอาณัติของใคร หรืออยู่ภายใต้อิทธิพลทางการเมือง การที่จะต้องปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ เพื่อผจญกับแนวโน้มรอบด้าน รวมทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาการ จำเป็นต้องมีความเป็นอิสระคล่องตัวจึงจะรักษาคุณภาพและความเป็นเลิศได้

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นส่วนราชการ บุคลากร รวมทั้งอาจารย์ ย่อมขึ้นกับกฎระเบียบต่าง ๆ ของราชการ นอกจากนั้นยังมีกฎระเบียบของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำกับโดยเฉพาะอีกด้วย เช่น เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร การอนุมัติเปิดหลักสูตรใหม่ เป็นต้น แม้แต่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนซึ่งการบริหารงานไม่ขึ้นกับราชการ ก็ต้องมีกฎเกณฑ์ควบคุม นัยว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้เป็นการรักษาคุณภาพเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ แต่หากพิจารณาโดยถ่องแท้แล้ว คุณภาพของการศึกษาไม่สามารถประกันได้โดยวิธีการที่ใช้อยู่ เพราะมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากที่กระทบต่อคุณภาพการศึกษาอย่างยิ่งในสภาพที่ต้องการความหลากหลาย และการปรับเปลี่ยนเร็วเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยแล้ว กลไกการรักษาคุณภาพจะต้องปรับเปลี่ยนจากการควบคุมด้วยกฎเกณฑ์(Control)ไปเป็นการมาตรฐานกลางหรือมาตรฐานขั้นต่ำให้แต่ละสถาบันมีหน้าที่จัดการ เพื่อให้ได้คุณภาพเกินกว่ามาตรฐานขั้นต่ำ โดยองค์กรของรัฐทำหน้าที่ติดตามประเมินและให้การรับรองวิทยฐานะ (Accreditation) ตลอดจนให้การส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือและกระตุ้นเตือน

ในด้านการเงิน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐต้องอาศัยงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้ กลไกพิจารณางบประมาณจึงเป็นกลไกที่แสดงความสัมพันธ์ของสถาบันอุดมศึกษากับรัฐ ในประเทศไทยที่มีมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐซึ่งเป็นส่วนราชการ กับมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐซึ่งไม่ใช่ส่วนราชการ สำหรับชนิดแรกขณะนี้รัฐบาลยังจัดงบประมาณให้ตามรายระเอียดแต่ละยอดแต่ละหมวด โดยต้องจ่ายตามระเบียบของกระทรวงการคลัง ส่วนชนิดหลังได้รับงบประมาณเป็น

เงินอุดหนุนเป็นก้อน ซึ่งเป็นความคล่องตัวและประสิทธิภาพในการใช้เงิน ในส่วนของมหาวิทยาลัยเอกชนรัฐบาลได้จัดสรรเงินสำหรับให้กู้ยืมด้วย

ในการให้เงินแก่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพิจารณามักเห็นว่าเป็นภาระค่าใช้จ่าย บางคนเห็นว่าควรจะเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการหาเงินให้สามารถเลี้ยงตนเองได้ และเป็นหน้าที่ของผู้เรียนต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย แนวคิดนี้นับว่าไม่ถูกต้องไม่มีประเทศใดในโลกที่สถาบันอุดมศึกษาจะดีและเจริญเติบโตได้โดยไม่อาศัยการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐ รูปแบบการให้เงินแก่การอุดมศึกษาเป็นการลงทุนระยะยาวของรัฐ เพื่อให้ได้กำลังคนที่มีความรู้ความสามารถไปใช้ในในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ประเทศเจริญขึ้น รัฐบาลจะได้ผลตอบแทนจากผลงานและผลผลิตซึ่งอาจกลับมาในรูปของภาษีอากร

การลงทุนของรัฐขึ้นอยู่กับนโยบายประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียที่เจริญจนกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ล้วนให้ความสำคัญและการจัดสรรการลงทุนแก่อุดมศึกษาเป็นอันมาก มหาวิทยาลัยในประเทศไต้หวันได้รับงบประมาณมากกว่ามหาวิทยาลัยไทยที่มีขนาดเท่า ๆ กันถึงกว่า 10 เท่า แม้ในประเทศมาเลเซียเองในระยะหลังนี้ก็ลงทุนในสถาบันอุดมศึกษามาก มีการให้งบประมาณแก่มหาวิทยาลัยมากกว่าประเทศไทยถึง 6 เท่า ดังนั้นจึงขึ้นกับวิสัยทัศน์ของผู้ที่มาเป็นรัฐบาลที่จะเห็นความสำคัญเพียงพอที่จะลงทุนในด้านนี้มากน้อยเพียงใด

ความสัมพันธ์ของรัฐบาลกับการอุดมศึกษาจึงมีแนวโน้มความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทั้งในแง่การควบคุมกำกับดูแล และในแง่การจัดสรรเงินให้ บางประเทศที่ไม่มีการปรับเปลี่ยน การอุดมศึกษาก็ได้เสื่อมถอยไม่สามารถพัฒนาได้

ประการที่เจ็ด ความจำกัดด้านการเงินเพื่อการอุดมศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษามีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นมาก ยิ่งเมื่อมีการปรับเพื่อรักษาคุณภาพและสนองความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปแล้วยิ่งต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งในการลงทุนและดำเนินการมาก ปัญหาทางการเงินจึงเป็นปัญหาของอุดมศึกษาทั่วโลก

ด้วยเหตุที่การจัดการศึกษาให้ได้คุณภาพตามที่พึงจะเป็นนั้นจะต้องมีการลงทุนและค่าใช้จ่ายสูงขึ้นมากแหล่งรายได้ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐซึ่งแต่เดิมได้จากงบประมาณแผ่นดินเป็นหลักนั้นจะไม่เพียงพอจำเป็นต้องระดมทรัพยากรจากทุก ๆ ด้าน ในส่วนของการเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในประเทศไทยก็คล้ายคลึงกับประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ คือเก็บในอัตราต่ำมาก ทั้ง ๆ ที่นิสิตนักศึกษาจำนวนไม่น้อยมีฐานะดีพอที่จะจ่ายได้มากกว่านี้ เพื่อให้การศึกษาของตนมีคุณภาพดียิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับค่าธรรมเนียมการศึกษาเดิมมีอยู่หลายแบบ ประเทศในยุโรปมีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิของประชาชนที่จะได้รับการบริการศึกษาระดับอุดม รัฐบาลจึงต้องจัดไว้ให้ทุกคนที่ประสงค์จะเข้าศึกษาแม้แต่ค่าใช้จ่ายในการอยู่กิน บางประเทศก็จัดให้ด้วยแต่โดยที่ราคาการศึกษาแพงมากขึ้น เกือบทุกประเทศต้องถอยจากแนวคิดนี้ แนวโน้มโดยทั่วไปจึงต้องให้ผู้เรียนต้องมีส่วนรับผิดชอบค่าใช้จ่าย แต่การเพิ่มค่าธรรมเนียมการศึกษาจำเป็นต้องมีมาตรการดูแลผู้ที่มีฐานะไม่ดี เพื่อไม่ให้เกิดช่องว่างในสังคม หรือความไม่ยุติธรรมในสังคม ทั้งนี้อาจเป็นการให้ทุนการศึกษาหรือจัดให้มีเงินกู้ยืม เพื่อการศึกษา แนวใหม่ในทางการเงิน จึงเป็นการปรับเปลี่ยนจาการพึ่งพาเงินจากรัฐแหล่งเดียวไปเป็นการระดมจากแหล่งอื่น หลายแหล่ง

ประการที่แปด ความเป็นนานาชาติ บัณฑิตในอนาคตต้องมีวิสัยทัศน์เปลี่ยนแปลงไปจะคิดแคบอยู่เฉพาะภายในประเทศไม่ได้อีกแล้ว จำเป็นต้องขยายวิสัยทัศน์ไปสู่ภายนอกภูมิภาคและสากล ขณะเดียวกันกระแสวัฒนธรรมสากล จะเผชิญกับค่านิยมและวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือความเป็นไทย ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย และเสื่อมถอยจำเป็นที่ผู้มีปัญญาต้องหาสมดุลที่เหมาะสมของความเป็นสากล กับเอกลักษณ์ของตน การศึกษาระดับอุดมจึงมีภาระที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของบัณฑิตซึ่งจะต้องเป็นผู้ทำการเปลี่ยนแปลง ในสังคมอนาคต

3. การปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในระดับชาติ

ในการแก้ไขสภาพวิกฤติของอุดมศึกษาไทยจำเป็นต้องมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างขนานใหญ่ทั้งระดับชาติและระดับสถาบันที่ต้องกระทำในหลายส่วนของระบบที่เป็นจุดวิกฤติและต้องอยู่ในระดับการปฏิรูปจึงจะหวังผลได้(จรัส สุวรรณเวลา 2540 : 41) โดยมีเงื่อนไขที่สมควรพิจารณา ดังนี้

ประการแรก การเพิ่มการลงทุนทางอุดมศึกษารัฐบาลต้องตระหนักถึงความจำเป็นและจัดสรรงบประมาณให้แก่อุดมศึกษาให้มากกว่าระดับปัจจุบันนี้หลายเท่า ทั้งในส่วนที่เป็นของรัฐ เป็นเงินอุดหนุนให้แก่สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ เป็นเงินอุดหนุนหรือเงินกู้ยืมให้แก่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนให้จัดการศึกษาในสาขาวิชาที่ต้องลงทุนสูงและสามารถรักษาคุณภาพการศึกษาได้ ตลอดจนเป็นเงินอุดหนุนหรือเงินกู้ยืมให้แก่นิสิตนักศึกษาทุกกระดับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการอุดหนุนอุดมศึกษานี้อาจจัดเป็นสัดส่วนของรายการได้ประชาชาติหรือผลผลิตมวลรวมของชาตินอกจากการเพิ่มงบประมาณของรัฐโดยตรง รัฐอาจให้การสนับสนุนการเงินทางอ้อม เช่น การใช้มาตรการทางภาษีอากรหรือมาตรการประกันเงินกู้ เป็นต้น การให้การยกเว้นภาษีขาเข้าสำหรับอุปกรณ์การศึกษาและการวิจัย และการให้เอกชนสามารถหักค่าใช้จ่าย

LG
395
.T6
พ7910
2550
C.2
20 พ.ย. 2550
i.378115 X c.2 สำนักหอสมุด

ในการคำนวณภาษีสำหรับเงินบริจาคให้แก่การอุดมศึกษาและการวิจัยได้มีเกิดขึ้นแล้ว แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีข้อขัดข้องที่ต้องแก้ไขอยู่ การตั้งกองทุนอุดมศึกษาที่ใหญ่พอจะช่วยสร้างความมั่นคงของการอุดมศึกษาในระยะยาว การใช้มาตรการทางภาษีอากรเพื่อให้เกิดกองทุนของสถาบันอุดมศึกษาจากการบริจาคเป็นทางออกที่ดีอย่างหนึ่ง

ประการที่สอง การเปิดเสรีทางอุดมศึกษา ให้มีการขยายตัวเพื่อการกระจายโอกาสและเกิดความหลากหลายด้านรูปแบบ ตลอดจนถึงการแข่งขันภายใต้กลไกการตลาด ทั้งการเกิดสถาบัน อุดมศึกษาเอกชน และสถาบันอุดมศึกษาจากต่างประเทศ ตลอดจนถึงรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้กลไกตลาดมีผลดีจำเป็นต้องเพิ่มอำนาจให้แก่ประชนให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องโปร่งใสเกี่ยวกับการจัดการอุดมศึกษาและสถานภาพของสถาบันหรือโครงการต่าง ๆ

องค์ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทบวงมหาวิทยาลัย ต้องได้รับการปฏิรูป ปรับบทบาทหน้าที่และโครงสร้างเพื่อให้เป็นผู้กำกับดูแลส่งเสริม ทำการประเมินผลและให้การรับรองสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งกลไกตลาดให้ไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และป้องกันการใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง รัฐอาจใช้การจัดสรรงบประมาณและมาตรการทางภาษีอากรเป็นเครื่องมือในการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบาย

สำหรับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ต้องปรับระบบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามภาระงานที่มุ่งให้เกิดความความเป็นเลิศและความก้าวหน้าทันโลก ทั้งนี้ต้องให้สถาบันทั้งนี้ให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐสามารถดำเนินการตามภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีความเป็นอิสระและความคล่องตัวในการบริหาร สามารถขันกันเองและแข่งขันกับสถาบันในต่างประเทศได้

ประการที่สาม ปรับระบบบริหารของมหาวิทยาลัยในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยให้มีความสามารถและความคล่องตัวในการบริหารการเงิน การบริหารงานส่วนบุคคลและการบริหารวิชาการ ด้วยการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้แก่มหาวิทยาลัย พร้อมกับสร้างระบบการกำกับดูแลประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสร้างความรับผิดชอบในการที่สถาบันแต่ละแห่งต้องพัฒนาการบริหารจัดการและการดำเนินงานโดยมีการรักษาคุณภาพสร้างความเป็นเลิศและสนองความจำเป็นของสังคมตามภารกิจซึ่งแตกต่างกันของแต่ละสถาบันอุดมศึกษา

การปรับระบบสำหรับสถาบันอุดมศึกษาดังกล่าวนี้น่าจะเป็นส่วนแรกหรือส่วนสำคัญนำร่องในการรื้อปรับระบบราชการทั้งหมดซึ่งควรจะจัดทำเป็นการเร่งด่วน อาจต้องเร่งจัดทำ

ในสถาบันอุดมศึกษาก่อนส่วนราชการอื่นด้วยซ้ำ เพราะมีความจำเป็นสูง และจะมีส่วนในการสร้างบุคคลไปใช้ในส่วนราชการอื่น ๆ ในการรื้อปรับระบบ

ประการที่สี่ สร้างและส่งเสริมกลไกภาคนอกราชการ ภาคกึ่งราชการ หรือภาควิชาชีพ เป็นเครื่องมือในการกำกับรักษาคุณภาพรักษาคุณธรรมจริยธรรมในระบบอุดมศึกษา ตลอดจนสร้างความยุติธรรม ความเป็นอิสระและความโปร่งใส ที่จำเป็นสำหรับระบบอุดมศึกษาไทย ที่จะนำไปสู่วัฒนธรรมทางวิชาการที่เหมาะสมต่อไป

4. การปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในระดับสถาบัน

หัวใจสำคัญในการแก้สภาพวิกฤติทางอุดมศึกษาอยู่ที่สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งนั่นเอง สถาบันต้องปรับปรุงและรื้อระบบเพื่อสร้างความสามารถและประสิทธิภาพในการสร้างความเป็นเลิศ อย่างไรก็ตาม หากมีการปรับระบบภายในแต่ไม่มีการปฏิรูประดับชาติ ก็อาจจะกระทำให้สำเร็จได้ยากในทำนองเดียวกันการปฏิรูประดับชาติจะเกิดผลดีไม่ได้ถ้าไม่มีการปรับระบบภายในหรือปฏิรูปในระดับมหาวิทยาลัย การปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปภายในสถาบันอุดมศึกษาต้องเกิดในทุกส่วนของวงจร คือ การปฏิวัติแนวความคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและภาระหน้าที่ของสถาบัน อุดมศึกษา รวมทั้งการรื้อปรับระบบบริหารและการดำเนินงานภายในมหาวิทยาลัยทุกระบบทั้งการบริหารการเงิน การบริหารการบุคคล การบริหารวิชาการ และการบริหารกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดประสิทธิผล ประสิทธิภาพและคุณภาพ ตลอดจนการสร้างวัฒนธรรมและชุมชนวิชาการ ที่สำคัญที่สุดคือปัญญาและความรับผิดชอบของอาจารย์และนักวิชาการแต่ละคนภายในสถาบันนั้น โดยมีสิ่งที่ควรคำนึง (จรัส สุวรรณเวลา 2540 : 42) ดังนี้

4.1 วางนโยบายและปณิธานของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งโดยใช้ปัญญาเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของสถาบันนั้น ๆ แต่ละสถาบันไม่ต้องไปในทิศทางเดียวกันหรือมุ่งให้เหมือนกันทุกสถาบัน ควรพิจารณาใช้สถานภาพและข้อได้เปรียบของตนสร้างเอกลักษณ์ของสถาบัน

การเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์ทุกสาขาวิชา มีส่วนดีทำให้มีสาขาวิชาที่จะร่วมสร้างสหวิทยาการอันเป็นประโยชน์ทางการศึกษาและการวิจัย สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในอนาคตได้ แต่ต้องพิจารณาให้แน่ว่าสามารถมีมาตรการที่ประสานข้ามสาขาวิชาได้ มิฉะนั้นการเพิ่มสาขาวิชาจะไม่มีประโยชน์มากนักแต่กลับเป็นโทษต่อสาขาวิชาที่เป็นเอกลักษณ์และมีความแข็งแกร่งอยู่เดิม สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางควรภาคภูมิใจในความเป็นเฉพาะทางของตน

สถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นควรสร้างความสัมพันธ์กับท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีร่วมกับการปรับองค์ความรู้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดย

มีความภาคภูมิใจในความเป็นสถาบันของท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการสอนอาจต้องทำวิจัยเอกสารเพื่อติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการและใช้การวิจัยในการศึกษาแบบสืบสอบ (Inquiry)อันจะเป็นประโยชน์สำหรับอาจารย์และนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสให้อาจารย์ได้ทำการวิจัยโดยเสรีเพื่อสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ แต่อาจจะมีแนวนโยบายและกุศโลบายชักจูงให้ส่งเสริมเป้าหมายเฉพาะของสถาบันนั้น ๆ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการวิจัยที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนโดยตรง สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการสอนนี้จะมีความจำเป็นมากในการขยายตัวของการอุดมศึกษาเชิงปริมาณ สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการสอนควรภูมิใจในความเป็นมหาวิทยาลัยสอนของตนหากสามารถนำเนินการสอนให้ดี

4.2 พัฒนาการวางแผนโดยจัดทำแผนยุทธศาสตร์บนฐานของการประเมินตนการประเมินสภาพแวดล้อมเพื่อให้เห็นโอกาสที่เป็นไปได้ ทั้งด้วยการพิจารณาเชิงนโยบายของสถาบันและการให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมในการวางแผนและการพัฒนา ในการดำเนินการควรมีการพัฒนาความเข้าใจและความสามารถในการวิเคราะห์เพื่อวางแผนตลอดจนปลุกจิตสำนึกและความมุ่งมั่นของบุคคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารระดับชั้น ในการวางเป้าหมายที่น่าพอใจและเป็นไปได้ ตลอดจนหากลวิธีที่จะทำให้เป็นจริงได้ต่อไป

4.3 รื้อปรับระบบการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมีความเข้มข้นและลึกซึ้งในทางวิชาการอีกทั้งตรงกับความจำเป็นในการใช้งานทางวิชาชีพ โดยใช้กระบวนการวิธีที่ได้ประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนอาศัยโอกาสขอเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยเข้ามาช่วยและมีระบบการรักษาคุณภาพที่เป็นผล การจัดการศึกษาควรมุ่งให้เกิดคุณภาพโดยระดมความร่วมมือข้ามภาควิชาข้ามคณะ เพื่อให้ตรงความต้องการและสร้างความพอใจของลูกค้า ในการนี้อาจต้องปรับระบบการบริหารจัดการหลักสูตร ตลอดจนโครงสร้างการบริหารงานวิชาการคณะวิชาสถาบันวิจัย สถาบันบริการวิชาการและบัณฑิตวิทยาลัย

การจัดการศึกษายังต้องสร้างความเป็นคนที่มีคุณภาพหรือความเป็นผู้ใหญ่ได้รับการศึกษาระดับบัณฑิต โดยเน้นความสามารถที่จะคิดจะหาความรู้เพิ่มเติมจะใช้ชีวิตที่ดีมีคุณค่าและคุณธรรมจริยธรรมด้วยจัดการศึกษาทั่วไป การศึกษานอกหลักสูตร กิจกรรมนอกหลักสูตร และสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมรวมทั้งสร้างสมดุลของความเป็นสากลกับเอกลักษณ์ของชาติเพื่อให้สามารถยืนหยัดเพื่อเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ได้

ในการจัดการสอนและประเมินผลการเรียน ทั้งเป็นประกอบของการศึกษาและในการให้การรับรองวุฒิต่อสาธารณะควรรื้อปรับระบบให้มีปรับระบบสิทธิผลมีความถูกต้องแม่นตรง และยุติธรรมตรงตามเป้าหมายของการศึกษา โดยอาศัยวิธีวิทยาการวัดที่ทันสมัย

4.4 รื้อปรับระบบการวิจัย ทั้งการวิจัยพื้นฐาน การวิจัยประยุกต์ และการวิจัยเพื่อพัฒนา โดยรักษาคุณภาพให้มีความถูกต้องตามวิธีวิทยาการวิจัยลึกซึ้งและแข็งแกร่งทางวิชาการ เหมาะตรงตามสภาพปัญหาที่ต้องใช้ผลการวิจัยและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทั้งนี้จะต้องสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ระบบการค้นหาข้อมูลจากแหล่งทางวิชาการ และข้อมูลสิทธิบัตร ห้องปฏิบัติการ เครื่องมืออุปกรณ์นามความจำเป็น ผู้ช่วยการวิจัย และทุนอุดหนุนการวิจัย ตลอดจนถึงกระบวนการที่ทำให้อาจารย์และนักวิจัยมีเวลา สามารถอุทิศการทำงานและความคิดให้แก่การวิจัยอย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนการวิจัยเฉพาะบุคคลและการรวมกลุ่มเป็นหน่วยวิจัยเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ

ในการรักษาคุณภาพการวิจัยต้องสร้างระบบการตรวจสอบโดยเพื่อนร่วมวิชาการ (Peer Review) ที่มีประสิทธิผลและใช้ได้ในสภาพสังคมของเรา ตลอดจนส่งเสริมการเผยแพร่และการใช้ผลงานวิจัยให้เป็นประโยชน์ทั้งในระดับการกำหนดนโยบายและในระดับปฏิบัติการ ในการดูแลทรัพย์สินทางปัญญา ต้องสร้างระบบที่เหมาะสมและยุติธรรม ใช้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องกระตุ้นและรักษาอาจารย์และนักวิจัยให้งานอย่างมีคุณภาพและมีนวัตกรรม

4.5 รื้อปรับระบบงานบุคคล รวมทั้งปลุกระดมเพื่อสร้างกำลังใจและวิญญาณให้แก่บุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์และนักวิชาการ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมวิชาการและชุมชนวิชาการ เริ่มตั้งแต่การสรรหาและดึงดูดคนเก่งคนดีเข้ามาเป็นอาจารย์และบุคลากรทั้งในเชิงความสามารถทางวิชาการและความสามารถในการบริหารจัดการ การวางระบบให้โทษที่มีความยุติธรรมและนำไปสู่การสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ ที่สำคัญที่สุดคือระบบค่าตอบแทนที่สมศักดิ์ศรีและยุติธรรม ผดุงอาชีพอาจารย์ให้ยืนหยัดอยู่ได้ยังมีเกียรติสามารถแข่งกับบุคลากรในภาคอื่น ได้สมกับที่เป็นสมองต้นความคิดของชาติและให้มหาวิทยาลัยเป็นที่เลี้ยงคนดีของชาติได้

4.6 รื้อปรับระบบการบริหารจัดการการเงิน ปรับจากการพึ่งแหล่งเดียว คือ การงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยเอกชน ไปสู่ระบบการอาศัยแหล่งการเงินหลายแหล่งต่างๆ จัดตั้งเป็นกองทุนถาวรเพื่อมีความมั่นคงระยะยาว

4.7 รื้อปรับระบบการบริหารวิชาการเน้นให้มีภาควิชาเป็นหน่วยวิชาการหลักที่สำคัญ มีความสามารถในการตัดสินใจและจัดการในการพัฒนาวิชาการและดำเนินงานทางวิชาการ ตลอดจนรักษาคุณภาพของการศึกษาและการวิจัยได้ ทั้งนี้ต้องสร้างโครงสร้างการบริหารงานภาควิชาที่หัวหน้าภาควิชาสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการ พร้อมไปกับกลไกการถ่วงดุลในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างชุมชนวิชาการที่เข้มแข็ง

4.8 รื้อปรับระบบงานในทุก ๆ ส่วนระบบมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยอาจอาศัยวงจรควบคุมคุณภาพและการบริหารคุณภาพครบถ้วน รวมทั้งมุ่งให้ลูกค้าพอใจ ทั้งลูกค้าภายในและลูกค้าภายนอก

4.9 รื้อปรับระบบการบริหารระดับมหาวิทยาลัยส่วนกลางส่วนคณะสถาบันให้สามารถทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายรู้ปัญหา ป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมและทันท่วงที มีวิสัยทัศน์ที่จะปรับเปลี่ยนตามความเจริญทางวิชาการ มีการประสานงานทั้งแนวดิ่งแนวราบได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชุมซึ่งกลไกสำคัญในการประสานงานจะต้องมีเลขานุการที่เข้มแข็งจัดเตรียมการดำเนินการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีระบบการได้มาซึ่งผู้บริหารที่เหมาะสม มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์และมีคุณธรรม

5. การอุดมศึกษาไทยในอนาคต

เส้นทางอุดมศึกษานั้นในอดีตที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงเป็นระยะๆ เนื่องจากสถาบันต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปในอัตราเร่งที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนมาถึงปัจจุบันจำเป็นต้องบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลพยายามให้ทันกับความจำเป็นที่ปรากฏ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและระยะยาว แต่โดยอุดมศึกษาเป็นกิจกรรมของอนาคตเป็นส่วนใหญ่ ทั้งการสร้างความรู้และการสร้างผู้รู้จึงจำเป็นต้องคาดการณ์ไปดักข้างหน้าทั้งการพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศโดยรวมผู้บริหารการอุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์สำหรับอุดมศึกษาในอนาคตด้วย โดยอนุมานสภาพวิทยาการสภาพวิธีทางการศึกษา สภาพความจำเป็นและรูปแบบหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต

หลายปีก่อน ได้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น ปรากฏว่าความรู้ใหม่ได้เพิ่มขึ้นหนึ่งเท่าตัวของข้อความรู้ที่ได้สะสมมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มรู้จักคิดจนถึงเมื่อ 20 ปีก่อน แสดงว่าอัตราเร่งของการเกิดองค์ความรู้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว องค์ความรู้จึงขยายตัวในลักษณะทวีคูณแบบ จากการรวบรวมครั้งนั้นคาดว่าข้อความรู้จะเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเท่าตัวในระยะ เวลาประมาณ 5 ปีครึ่ง มาจนถึงปัจจุบันนี้ คงจะเพิ่มอีกหนึ่งเท่าตัวในระยะเพียง 2 หรือ 3 ปี สภาพการเพิ่มนี้มีผลโดยตรงต่อการอุดมศึกษาเพราะผู้ที่จะจบการศึกษาเป็นบัณฑิตจะมีความรู้ลดลงไปเรื่อยๆ โดยหลังจบจากการศึกษา หากไม่หาความรู้เพิ่มเติมขึ้นผู้ที่มีความรู้ไม่ทันสมัยก็เท่ากับมีผู้ไม่รู้มากขึ้นเรื่อยๆความจำเป็นในการสร้างความสามารถในการหาความรู้เพิ่มเติม และนิสัยการใฝ่รู้จึงเพิ่มความสำคัญและความจำเป็นมากขึ้น การถ่ายทอดความรู้เป็นเพียงการเตรียมสร้างฐานให้สามารถหาความรู้ต่อไปได้เท่านั้น การอุดมศึกษาที่มุ่งแต่ถ่ายทอดความรู้จะหมดสภาพเป็น

อุดมศึกษาไปโดยที่องค์ความรู้ที่กระจัดกระขายและเทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้สามารถดึงมาใช้ได้ง่ายความสามารถทางภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศจึงเป็นความสามารถที่ทำให้เกิดวิจารณญาณ สามารถแยกแยะสิ่งที่ควรเชื่อหรือเชื่อได้ออกจากสิ่งที่ไม่ควรเชื่อหลอกลวง รวมทั้งเกิดความเข้าใจในธรรมชาติของศาสตร์ที่มีความถูกต้องภายในกรอบจำกัดหนึ่ง ความเข้าใจและความสามารถในกระบวนการวิจัยจึงเป็นความสามารถพื้นฐานอีกอย่างหนึ่งของบัณฑิต การจัดการอุดมศึกษาในปัจจุบันจึงต้องรื้อปรับระบบให้มีกระบวนการที่สนองความจำเป็นเหล่านี้ได้ สถาบันอุดมศึกษายังต้องทำหน้าที่กลั่นกรองและคัดเลือกความรู้ที่เกิดขึ้นเพื่อให้บุคคลและสังคมได้นำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยจัดทำในลักษณะที่มีพลวัตทันการเปลี่ยนแปลงของสภาพวิทยาการกลไกในการสร้างความเข้าใจ การพยากรณ์ และการกำกับจึงไม่เพียงพอ ต้องมีกลไกของการริเริ่มสร้างสรรค์เข้ามาต่อ ในกลไกสามประการแรกมนุษย์ใช้การสังเกต การวัดและการวิเคราะห์เป็นกระบวนการหลัก แล้วจึงสังเคราะห์ขึ้นเป็นข้อสรุปหรือเป็นกฎหรือทฤษฎี ยิ่งองค์ความรู้ที่ต้องนำมาใช้มีมาก พลังในการสังเคราะห์ก็ใช้มากขึ้นจึงจะเป็นผล การเข้าใจธรรมชาติทำให้เราเกิดปัญญารู้เท่าทันสิ่งรอบข้างแล้วจึงมีผลให้เราสามารถพยากรณ์ได้ว่า ถ้าสภาพธรรมชาติมีลักษณะอย่างหนึ่ง ต่อไปจะเกิดผลอย่างไร การพยากรณ์ทำให้มนุษย์เตรียมตัวได้ดีขึ้น ทั้งนี้การเผชิญกับสิ่งที่จะมีมาในอนาคตและในการหลีกเหลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น เมื่อเราเข้าใจความเร้นลับของธรรมชาติก็สามารถคิดเอาคิดเร้นลับนั้นมาใช้ประดิษฐ์สิ่งที่เป็นประโยชน์เกิดขึ้น สามารถนำพลังในธรรมชาติมาใช้เป็นประโยชน์เป็นการเอาชนะธรรมชาติ ในอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าพลังงานในการแยกแยะหรือวิเคราะห์ต้องใช้มากแล้ว แต่ในอนาคตยิ่งต้องใช้พลังงานในการสังเคราะห์มากขึ้น ต้องใช้พลังปัญญามากขึ้น สภาพดังกล่าวนี้จะมีผลต่อการอุดมศึกษาโดยตรงที่ต้องมีกระบวนการในการรักษากระบวนการในการศึกษาที่จะสร้างความสามารถในการสังเคราะห์มากขึ้นต้องเน้นการริเริ่มสร้างสรรค์มากขึ้นกว่าในปัจจุบัน การวิจัยที่มีประโยชน์จริง ๆ ก็ต้องปรับจากการวิจัยเชิงสังเคราะห์ ซึ่งเป็นการเน้นถึงการริเริ่มสร้างสรรค์ที่เป็นหัวใจที่แท้จริงของการวิจัยโดยพิจารณาว่าวิทยานิพนธ์และผลการวิจัยในปัจจุบันมีส่วนของการสังเคราะห์หรือความริเริ่มสร้างสรรค์อยู่เพียงใดจะต้องปรับเปลี่ยนอย่างไร จะต้องทำอย่างหรือสร้างองค์ประกอบปัจจัยอย่างใดบ้างจึงจะเกิดระดับปัญญาที่พึงประสงค์

วิทยาการในอนาคต วิทยาการทั้งในส่วนเนื้อหาสาระและในส่วนกระบวนการได้ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ปริมาณองค์ความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมากและรวดเร็ว วิธีบุกเบิกค้นคว้าสร้างความรู้หรือการวิจัยมีกระบวนการวิธีที่มีความลึกซึ้ง แม่นตรง และจำเพาะเจาะจงยิ่งขึ้นการวิเคราะห์ข้อมูลมีรูปแบบและเครื่องซับซ้อน ตลอดจนสร้างสังเคราะห์โมเดล และพยากรณ์ได้ชัดเจน

การเก็บรักษาและค้นหาความรู้ก็กระทำได้ง่ายและกว้างขวางด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษาวิทยาการในอนาคตจึงคาดได้ว่าจะมีสูงและรวดเร็ว โดยขึ้นอยู่กับความสามารถของมนุษย์ในการนำข้อเท็จจริงจากธรรมชาติที่หลากหลายมาสร้างเป็นภาพจำลองขึ้นในลักษณะของอนาคตภาพหรือฉากทัศน์ (Scenario)หรือลักษณะเสมือนจริง (Virtual Reality) น่าเชื่อว่ากระบวนการหาความจริงของธรรมชาติด้วยวิธีนี้ขยายจากวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไปสู่ด้าน ๆ รวมทั้งสังคมศาสตร์ด้วย ส่วนจะไปกระทบกับมนุษย์ศาสตร์และศิลปะเพียงใดคงอยากที่จะทำนายในตอนนี้โดยอัตราเร่งของการเกิดข้อมูลและองค์ความรู้มีมาก อัตราการเกิดวิธีการในการสังเคราะห์มีมาก การปรับเปลี่ยนฐานของวิทยาการดังกล่าวมานี้คงเกิดขึ้นมาในอนาคตในเวลาไม่ไกลนัก ความสามารถที่ต้องใช้ในอนาคตจึงเป็นพลังในการวิเคราะห์นั้นต้องทำการริเริ่มสร้างสรรค์ มีนวัตกรรมเป็นฐาน สามารถสังเคราะห์ได้ดีก็จะสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ดีกว่าด้วย การศึกษาจะต้องสร้างปัญญาให้เกิดในระดับการริเริ่มสร้างสรรค์ให้ได้ ความสามารถในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์บางส่วนอาจจะขึ้นกับพลังสมองที่สร้างสมมาตั้งแต่เกิดหรือการพัฒนาตั้งแต่เด็ก แต่ก็มีความจำเป็นที่ต้องฝึกให้เกิดขึ้นด้วย

6. การแข่งขันวิชาการในโลกอนาคต

สภาพโลกาภิวัตน์ หรือสภาพไร้พรมแดนการแข่งขันมีมากในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการค้าและเศรษฐกิจ ฐานของเศรษฐกิจส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้ที่จะแข่งขันชนะได้จะต้องมีความสามารถทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสำคัญ

การที่เราจะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้นั้นต้องอาศัยการสังเคราะห์โดยใช้ข้อมูลองค์ความรู้ ประสบการณ์ทั้งทางกว้างและลึกนำมาคิดในลักษณะองค์รวม สามารถคิดแตกแขนงออกทางข้าง แตกต่างจากแนวคิดภายในกรอบที่ใช้อยู่เดิมใช้การพิจารณาโดยถ่องแท้ด้วยตนเองหรือโดยการรวมความคิดของหลายคนเข้าด้วยกันเพื่อสร้างผลผลิต กระบวนการหรือโครงการใหม่ที่มีลักษณะกระบวนการในการใช้ความคิดเชิงสังเคราะห์เพื่อให้เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์จริงต่างจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เหตุผลโดยปกติ หากแต่มีความเป็นศิลปะอยู่ด้วย การศึกษาเพื่อให้เกิดความคิดเชิงสังเคราะห์และริเริ่มสร้างสรรค์ย่อมต้องแตกต่างไปจากกระบวนการการศึกษาที่ใช้อยู่โดยทั่วไปในปัจจุบันนี้การผสมระหว่างวิทยาศาสตร์กับมนุษย์ศาสตร์จะต้องอาศัยการสร้างประสบการณ์ การลองผิดลองถูก การวิจารณ์ และการคิดเป็น ตลอดจนความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยมีการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดจิตใจความนึกคิดและวิญญาณ

การสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมนั้นอาจเป็นเรื่องเฉพาะด้านหรือเรื่องสลับซับซ้อนมากก็ได้ ในอดีตอาจจะสะสมด้านความรู้ต่าง ๆ เพียงพอที่จะมาสังเคราะห์ด้วยตนเองได้ แต่สภาพวิทยาการในอนาคตที่มีศาสตร์และองค์ความรู้มากมายที่ต้องมาใช้ร่วมกัน จึงเกิดแนวโน้มใหม่ในการสังเคราะห์ที่ต้องอาศัยนักวิชาการจำนวนมากจากหลายสาขามาทำงานด้วยกันเป็นทีม จึงจะสามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ กระบวนการใหม่หรือทฤษฎี เช่นในโครงการอวกาศต้องอาศัยศาสตร์มากมายหลายด้าน มีการจัดการเพื่อให้เกิดสังคมสงเคราะห์(Synthetic Society) จึงกลายเป็นลักษณะพิเศษที่แต่ละคนเป็นผู้เชี่ยวชาญที่รู้ลึกในศาสตร์แต่ละด้านอย่างทันสมัยที่สุดและมีบุคลิกภาพที่ดีหรือทำงานกับผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ ได้

นอกจากจะมีการใช้ศาสตร์และทรัพยากรร่วมกันแล้ว ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ ได้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีในหลายสาขา และมนุษย์ได้นำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาช่วยในการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ทั้งที่มีอยู่ในชุมชนและความรู้ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ บนฐานของการแข่งขันโดยเสรี ตามข้อตกลงทางการค้าเสรี (Free Trade Area) และถือว่าการศึกษาเป็นสินค้าอีกบริการหนึ่ง ที่จะต้องให้โอกาสในการแข่งขันอย่างเสรี เป็นการเพิ่มทางเลือกในการเข้าศึกษาตามสาขาที่สนใจ ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ และต้องการความเป็นอิสระจากการกำกับมากขึ้น เพื่อที่จะได้กำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาได้อย่างอิสระทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก สิ่งที่สำคัญที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสามารถในการแข่งขันในระดับชาติ ซึ่งเป็นความจำเป็นจะต้องได้รับการส่งเสริม ได้แก่

ประการแรก เสรีภาพทางวิชาการและความไม่เป็นอิสระของสถาบันอุดมศึกษา โดยปกติสถาบันอุดมศึกษาจะทำหน้าที่ปกป้องเสรีภาพทางวิชาการและเสรีภาพทางความคิดให้กับนักวิชาการ เพื่อที่จะได้ค้นคว้า และแสดงความคิดอย่างอิสระ

ประการที่ที่สอง คือ วินัยทางวิชาการ นักวิชาการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีวินัยกำกับตัวเอง ตั้งแต่ความตั้งใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันสมัยอยู่เสมอ ความตั้งใจที่จะสร้างความเป็นเลิศในงานทางวิชาการ ความตั้งใจที่จะรับหน้าที่การสอนอย่างเต็มความสามารถ ความพยายามที่จะปรับปรุงพัฒนางานและสร้างสรรค์ ตลอดจนถึงการสร้างชื่อเสียงเกียรติคุณให้แก่วงวิชาการสถาบันและประเทศชาติ เจตคติเหล่านี้ต้องมีอยู่ในจิตวิญญาณของผู้เป็นอาจารย์และนักวิชาการไม่ต้องมีการบังคับ

ประการที่สาม ความสัมพันธ์ของรัฐบาลกับสถาบันอุดมศึกษา บทบาทของรัฐบาลควรทำหน้าที่ในการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยการให้เงินอุดหนุน การส่งเสริมสนับสนุนด้วยกลวิธี

ต่างๆ รวมถึงการกำกับดูแลเพื่อคุ้มครองประชาชน และการใช้มาตรการที่เหมาะสม ตลอดจนการสนับสนุนส่งเสริมตามควร เพื่อยกระดับการศึกษาให้ระบบการศึกษาดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่มีลักษณะพิเศษ ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงในสังคม ต้องมีการลงทุนในระยะยาวเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนา นั่นคือความรู้ และคนที่มีปัญญา เมื่อเวลาผ่านไป ผลผลิตจากความรู้และบัณฑิตเหล่านั้นจะทำให้เกิดการพัฒนาและสร้างผลงานเพื่อความเจริญมั่งคั่งของชาติต่อไป

ประการที่สี่ ระบบการเงินเพื่อการอุดมศึกษา มีความจำเป็นต้องทบทวนระบบการเงินเพื่อการอุดมศึกษา การจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อเป็นแหล่งการเงินหลักของมหาวิทยาลัย และมักปรากฏว่า มหาวิทยาลัยของรัฐเก็บในอัตราที่ต่ำมาก ส่วนมหาวิทยาลัยเอกชนจัดเก็บในอัตราที่สูงกว่า มีผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและความไม่ยุติธรรม ผู้ที่มีฐานะดีและสามารถใช้จ่ายได้ก็ไม่ต้องจ่าย ผู้ที่มีฐานะไม่ดีอาจต้องจ่ายแพง ขณะเดียวกันการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพกระทำได้ลำบาก เพราะไม่สามารถเพิ่มรายได้ส่วนนี้ แม้ว่าจะมีทุนการศึกษาและการจัดเงินทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา แต่ก็พบว่ายังมีสัดส่วนน้อย และการจัดการมีข้อขัดข้องและข้อจำกัดต่างๆ การปรับแนวความคิดเรื่องค่าธรรมเนียมการศึกษาและจัดรูปแบบให้เป็นผลคงจะจำเป็นทั้งในแง่ความรับผิดชอบของผู้ได้โอกาสและประโยชน์ และในแง่ความยุติธรรมของสังคมสำหรับผู้ด้อยโอกาส

พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏจากอดีตถึงปัจจุบัน

การบริหารจัดการด้านการผลิตครูของประเทศไทย มีระยะเวลาในการพัฒนามากกว่าหนึ่งศตวรรษ กล่าวคือในระยะก่อนจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูอย่างเป็นระบบได้จัดตั้งโรงเรียนแบบตะวันตกเป็นโรงเรียนแรก เมื่อ พ.ศ. 2414 เป็นต้นมา จนกระทั่ง พ.ศ.2435 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นครั้งแรกที่บริเวณโรงเลี้ยงเด็กสะพานดำ พระนคร (พนัส หันนาคินทร์ 2521 :165) โดยมีผู้สอนส่วนใหญ่มาจากพระและพ่อบ้านหรือผู้มีความรู้ในวิชาชีพสาขาต่างๆ ซึ่งอาศัยโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัง จนกระทั่งได้มีการปรับปรุงการใช้หลักสูตรการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากยุโรป จึงทำให้มีการขยายการผลิตครูออกไปตามหัวเมืองต่างๆ (กรมการฝึกหัดครู. 2527 : 9) ผู้วิจัยได้กำหนดพัฒนาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏออกเป็น ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 พัฒนาการในยุคแรก หลังจากที่ได้มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูปี พ.ศ. 2435 ถึง พ.ศ. 2496 สถานสภาพของสถาบันฝึกหัดครูได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในทุกด้าน ทั้งในด้านการบริหารงาน การเปิดวิชาครูสาขาต่าง บุคลากรและอาจารย์ผู้สอนในสถาบันฝึกหัดครู ตลอดจน

อาคารสถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2497 มีโรงเรียนฝึกหัดครูที่สังกัดกรมการฝึกหัดครูอยู่ทั้งสิ้น 30 แห่ง (กรมการฝึกหัดครู, 2527 : 26) ในจำนวนนี้มี 7 แห่ง ที่อยู่ในกรุงเทพ มหานคร และมี 23 แห่ง ที่ตั้งกระจัดกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2497 มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูในกรมอื่นของกระทรวงศึกษาธิการอีก เช่น กรมอาชีวศึกษา และกรมพลศึกษา เป็นต้น

การบริหารจัดการสถาบันฝึกหัดครูของไทยได้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ หรือกระทรวงศึกษาธิการมาตลอด นับตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งรวมทั้งการฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัย ซึ่งขณะนั้นสังกัดกระทรวงศึกษาธิการด้วย เมื่อพิจารณาระบบการบริหารและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการฝึกหัดครูในระยะเวลาดังกล่าว ได้พบการบริหารและการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เริ่มจากมีการโอนความรับผิดชอบในการฝึกหัดครูระหว่างหลายกรมในกระทรวงศึกษาธิการ คือเริ่มตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สังกัดกรมศึกษาธิการ เมื่อปี พ. ศ . 2435 แล้วมีการโอนกลับไปกลับมา ระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ กรมศึกษาธิการอีก 2 ครั้ง ภายในเวลา 25 ปี นอกจากนี้ยังมีการโอนการฝึกหัดครูไปสังกัดกรมวิชาการ ในปี พ. ศ .2482 และสังกัดกรมสามัญศึกษา ในปี 2483 ด้วย ในการโอนความรับผิดชอบไปสู่หลายสังกัดบ่อยเช่นนี้ แสดงว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการแสวงหาโครงสร้างการบริหารที่เหมาะสมโดยยึดกรมอื่นเป็นหลัก และต่อมาก็ได้เปิดหลักสูตรและการโอนการสอน ฝึกหัดครู สอบวิชาเฉพาะและวิชาชีพพิเศษในหน่วยงานและกรมที่ทำหน้าที่หลักในแต่ละด้าน คือมีการโอนฝึกหัดครูพลศึกษาไปสังกัดกรมพลศึกษา ในปี พ. ศ. 2477 มีการเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมและครูประถมอาชีวะในกรมอาชีวศึกษา เมื่อ พ. ศ. 2493 มีการโอนการฝึกหัดครูมัธยมอาชีวะทุกแผนกจากกรมการฝึกหัดครูไปที่วิทยาลัยเทคนิคในปี พ .ศ. 2496 เป็นต้น แสดงว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น กรมที่มีบทบาทหลักในการสอนวิชาพิเศษและวิชาชีพ จะมีบทบาทโดยตรงในการผลิตครูสอนวิชาพิเศษและวิชาชีพต่างๆ

กระบวนการในการจัดการศึกษานั้น หลักสูตรการฝึกหัดครูระยะเริ่มแรก ได้แก่ ประกาศนียบัตรครูสอนภาษาไทย และประกาศนียบัตรครูสอนภาษาอังกฤษ ทั้งนี้เพราะในสมัยเริ่มแรกของการขยายโรงเรียนและการใช้หลักสูตรตามระบบตะวันตกนั้น เป็นหลักสูตรเน้นภาษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้ขาดครูผู้มีความรู้ในด้านนี้มาก ต่อมามีการเปิดหลักสูตรอีกหลายหลักสูตรเพื่อผลิตครูชั้นมูลศึกษา ชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษาเป็นการผลิตเพื่อสนองตอบความต้องการของระบบการศึกษาโดยยึดระดับการศึกษาเป็นหลัก จนกระทั่งมีการเปิดสอนวิชาเฉพาะในโรงเรียนต่างๆ มากขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องผลิตครูสอนวิชาเฉพาะมากขึ้น โดยเฉพาะหลักสูตร

ครูวิชาชีพและครูพลศึกษา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นผลมาจาก การขยายตัวด้านความหลากหลายของประเภทหลักสูตรได้มีการเพิ่มประเภทของหลักสูตรไปอย่างกว้างขวาง ได้แก่ หลักสูตร วิชาสามัญ ฝึกหัดครูกสิกรรม ฝึกหัดครูหัตถกรรม และฝึกหัดครูพลศึกษา เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาหลักสูตรระดับสูง ได้มีการพัฒนาเพิ่มระยะเวลาเรียนในหลักสูตร ตลอดจนเนื้อหาวิชาและระดับของหลักสูตรมาเป็นลำดับจนถึงระดับที่เทียบเท่าอนุปริญญา (ป.ม.)โดยเริ่มแรก ได้แก่หลักสูตรครูชั้นประถม ซึ่งคัดเลือกมาจากผู้จบชั้นประถมศึกษามาเรียนฝึกหัดครูเวลา 1 ปี ต่อมา มีหลักสูตรครูมูล (ป.) รับผู้จบหลักสูตร ม. 4 หลักสูตร 2 ปี หลักสูตรครูประถม (ป.ป.) รับผู้จบ ม . 6หลักสูตร 3 ปี และหลักสูตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ซึ่งรับผู้จบหลักสูตรครูประถม (ป.ป.) มาเรียนต่ออีกเป็นเวลา 2 ปี

สำหรับบทบาทด้านการเป็นสถาบันผลิตครูได้ปฏิบัติภารกิจหลักในการผลิตครูมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นสถาบันที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกเทศ หรือตั้งเป็นแผนกฝึกหัดครูขึ้นในสถาบันการศึกษาอื่น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นระยะที่เริ่มขยายตัวทั้งในด้านปริมาณการผลิตครู และการขยายหลักสูตรการฝึกหัดครูสาขาต่างๆ ให้กว้างขวางออกไปเพื่อสนองความต้องการของการระบบศึกษาของประเทศไทยที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่ามีแนวโน้มที่เห็นได้ชัดในระยะสุดท้ายหลังปี พ. ศ . 2496 ได้มีการขยายงานการฝึกหัดครู เพื่อให้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียว นั่นคือ ขยายงานกองฝึกหัดครูเป็นกรมการฝึกหัดครูในปี พ. ศ. 2497 เพื่อทำหน้าที่ผลิตครูโดยเฉพาะ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการจัดการศึกษาเป็นระบบและมีหลักสูตรการสอนสูงขึ้นตามลำดับจากชั้นประถมศึกษาเกินความรู้ความสามารถของพระที่จะสอนได้ ประการต่อมา คือ สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศและขาดแคลนบุคลากรด้านการผลิตครูโดยตรงนับเป็นปัจจัยสำคัญที่สถาบันฝึกหัดครูระยะแรกส่วนใหญ่อาศัยสถานที่ของสถาบันการศึกษาอื่นที่มีอยู่แล้วเป็นสถานที่ฝึกหัดครู ประการที่สามเป็นผลมาจากการขยายตัวของประชากรผู้ต้องการเข้าโรงเรียนในโรงเรียนได้เพิ่มอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิตครู และขยายจำนวนสถาบันผลิตครูเพิ่มเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ. ศ. 2464 บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี บริบูรณ์ เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ นับเป็นการขยายการศึกษาให้แพร่หลายในทั่วอาณาจักร ประการที่สี่เกิดจากความต้องการของหลักสูตรในโรงเรียนที่จะสนองตอบความจำเป็นในด้านการพัฒนาอาชีพและคุณลักษณะของประชาชน ผลักดันให้เกิดความหลากหลายของหลักสูตรการฝึกหัดครู ได้แก่ การฝึกหัดครูอาชีวะ ฝึกหัดครูกสิกรรม ฝึกหัดครูพลศึกษา เป็นต้น และประการสุดท้ายเกิดจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของประชากรไทยในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ. ศ.

2497 เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชากรวัยเรียนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย มีผลทำให้ผลิตครูขยายด้านปริมาณอย่างกว้างขวาง

ระยะที่ 2 พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2504 – 2537

พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏในช่วงเวลานี้ เป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากการพัฒนาภายหลังจากที่ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกระบวนการผลิตครูได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้การฝึกหัดครูเป็นหน้าที่ของกรมวิสามัญศึกษา แต่ก็ยังมีหน่วยงานอื่นในระดับกรมดำเนินการควบคู่ไปด้วย ในลักษณะต่างคนต่างจัด เพื่อผลิตครูขึ้นสอนตามความต้องการของกรมนั้นๆ เช่น กรมอาชีวศึกษาเป็นสอนครูวิชาชีพ สำหรับไปสอนตามโรงเรียนในสังกัดกรมอาชีวศึกษาต่างๆ กรมพลศึกษาผลิตครูสอนพลศึกษา เป็นต้น การจัดการฝึกหัดครูในลักษณะดังกล่าวนี้ส่งผลให้ครูที่ผลิตออกมาไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งเป็นปัญหาในการพัฒนามาโดยตลอด

ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1- 2 (พ.ศ. 2504-2514) ในระยะนี้เป็นระยะที่เรียกว่าเป็นระยะเริ่มต้นของการปรับปรุงกรมการฝึกหัดครู ส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงการฝึกหัดครูด้วยการขยายภายใน คือเพิ่มจำนวนครูอาจารย์และจำนวนอาคาร และยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นวิทยาลัยครูปี พ.ศ. 2504 โอนโรงเรียนฝึกหัดครูอาชีวศึกษากลับไปสังกัดกรม อาชีวศึกษา และยกฐานะวิทยาลัยอาชีวศึกษาปี พ.ศ. 2505 และปี พ.ศ. 2509 ยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูเป็นวิทยาลัยครูอีกปีละแห่ง ในปี พ.ศ. 2507 มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูสกลนครขึ้นปี พ.ศ. 2508 วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูซึ่งอยู่ในส่วนภูมิภาคนั้นให้โอนมาสังกัดส่วนกลางโดยตรงเพื่อประโยชน์ต่อการบริหาร

ต่อมา ปี พ.ศ. 2510 มีการขยายวิทยาลัยวิชาการศึกษาไปเปิดสาขาที่จังหวัดพิษณุโลก ปี พ.ศ. 2511 เปิดสาขาเพิ่มอีก 2 แห่ง คือที่จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดสงขลา และในปี พ.ศ. 2512 เปิดสาขาวิทยาลัยวิชาการศึกษาเพิ่มอีกที่พระนคร ทั้งนี้เพื่อผลิตบุคลากรให้กับกรมการฝึกหัดครูโดยตรง ในระยะนี้กรมการฝึกหัดครูได้เพิ่มการผลิตนักเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นอย่างมากโดยมีการเปิดสอนในภาคนอกเวลา และขณะเดียวกันโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครูที่มีอยู่ก็ยกฐานะเป็นวิทยาลัยครูหมดทุกแห่ง รวมสถาบันในสังกัดกรมการฝึกหัดครูทั้งสิ้น 26 แห่ง (วิทยาลัยครู 25 แห่ง และวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีก 1 แห่ง)

จนกระทั่งถึงระยะการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 3 จนถึงการตั้งสถาบันราชภัฏ(พ.ศ. 2515–2535) เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในกรมการฝึกหัดครู จากการประเมินแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ ที่ 1 และ 2 พบว่าแผนพัฒนาดังกล่าวไม่

บรรลุผลตามเป้าหมายที่ควร ทั้งนี้เพราะปัญหาประชากรของชาติขาดการศึกษาหรือมีการศึกษาในระดับต่ำ ฉะนั้นในช่วงนี้รัฐจึงหันมาผลิตครูอาจารย์ให้ทันกับการขยายตัวทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2515 กรมการฝึกหัดครูการมีการจัดตั้งวิทยาลัยครูขึ้นมาอีก 4 แห่ง และปี พ.ศ. 2516 ได้มีการประกาศตั้งเพิ่มขึ้นมาอีก 7 แห่ง รวมวิทยาลัยครูกรมการฝึกหัดครู 36 แห่ง (โดยไม่รวมวิทยาลัยวิชาการศึกษา ทั้งนี้ เพราะวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้แยกตัวออกไปเป็นกรมต่างหาก และในปี พ.ศ. 2517 ได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย โอนจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย) หลังจากปี พ.ศ. 2517 แล้ว กรมการฝึกหัดครูไม่ได้มีการจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูเพิ่มอีกเลย ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 มีการประกาศจัดตั้งวิทยาลัยชุมชนขึ้น 4 แห่ง ภายในวิทยาลัยครู และหลังจากนั้นเพียง 1 ปี ก็มีการโอนนักศึกษาวิทยาลัยชุมชนกลับไปใช้หลักสูตรของสภาการฝึกหัดครูตามเดิม และต่อมาในปี พ.ศ. 2529ได้มีการปรับปรุงการบริหารวิทยาลัยครูโดยจัดตั้งเป็นสหวิทยาลัยขึ้น

วิทยาลัยครู ทั้ง 36 แห่ง ดังกล่าว ถูกกำหนดให้รับนักศึกษาเฉพาะพื้นที่บริการก่อนเป็นสำคัญ โดยที่กรมการฝึกหัดครูได้กำหนดเป็นตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(Geographical Indicators) ที่แบ่งวิทยาลัยครูให้รวมกลุ่มตามเขตภูมิศาสตร์ รวมถึงการกำหนดให้วิทยาลัยครูแต่ละแห่งจัดการศึกษาที่เน้นพื้นที่บริการของตนเอง ดังนี้

1. เขตภูมิศาสตร์ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ วิทยาลัยครูเชียงราย วิทยาลัยครูลำปาง และวิทยาลัยครูอุตรดิตถ์

2. เขตภูมิศาสตร์ภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ วิทยาลัยครูกำแพงเพชร วิทยาลัยครูนครสวรรค์ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม และวิทยาลัยครูเพชรบูรณ์

3. เขตภูมิศาสตร์ภาคกลาง ได้แก่ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิทยาลัยครูเทพสตรี วิทยาลัยครูนครปฐม วิทยาลัยครูกาญจนบุรี และวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง

4. เขตภูมิศาสตร์กรุงเทพมหานคร ได้แก่ วิทยาลัยครูพระนคร วิทยาลัยครูสวนดุสิต วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา วิทยาลัยครูธนบุรี วิทยาลัยครูจันทรเกษม และวิทยาลัยครูสวนสุนันทา

5. เขตภูมิศาสตร์ภาคอีสานตอนบน ได้แก่ วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูอุดรธานี วิทยาลัยครูสกลนคร และวิทยาลัยครูเลย

6. เขตภูมิศาสตร์ภาคอีสานตอนล่าง ได้แก่ วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูสุรินทร์ และ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี

7. เขตภูมิศาสตร์ภาคใต้ ได้แก่ วิทยาลัยครูเพชรบุรี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูภูเก็ต วิทยาลัยครูยะลา วิทยาลัยครูสงขลา และวิทยาลัยครูวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี

8. เขตภูมิศาสตร์ภาคตะวันออก ได้แก่ วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา วิทยาลัยครูเพชรบุรี วิทยาลงกรณ์ และวิทยาลัยครูวิทยาลัยครูจันทบุรี

ระยะที่ 3 พัฒนาการมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2535- ถึงปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เปลี่ยนชื่อจากวิทยาลัยครูมาเป็นสถาบันราชภัฏ เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535 ประกอบกับมีพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ ฉบับพุทธศักราช 2538 เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2538 สถาบันราชภัฏก็ได้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และสร้างภูมิรู้คู่ภูมิแผ่นดินเพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาในทุกภาคส่วนไปพร้อมๆกัน(อนันต์ รัตนภานุศร : 2547 , 58-61) จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2544 สถาบันราชภัฏได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น จาก 36 แห่ง เป็น 41 แห่งตามความต้องการของท้องถิ่น และพระราช กฤษฎีกาประกาศตั้งสถาบันราชภัฏ จำนวน 5 แห่งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งประกอบด้วยสถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ นครพนม และศรีสะเกษ แต่ก็ยังคงมีการกำหนดและตกลงร่วมกันในด้านการจัดการศึกษาตามเขตพื้นที่บริการเดิม และปรับปรุงพื้นที่บริการใหม่ ดังนี้

1. เขตภูมิศาสตร์รัตนโกสินทร์ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏจันทรเกษม สถาบันราชภาบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สถาบันราชภัฏธนบุรี สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และสถาบันราชภัฏพระนคร รับผิดชอบบริการการศึกษาเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นสำคัญ

2. เขตภูมิศาสตร์ศรีอยุธยา ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี สถาบันราชภัฏเทพสตรี รับผิดชอบบริการการศึกษาในพื้นที่ บริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างนอกเขตปริมณฑล ฝั่งตะวันออกของภาคกลาง รวมถึงพื้นที่ตะวันออกของกรุงเทพมหานคร

3. เขตภูมิศาสตร์ทวาราวดี ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏนครปฐม สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง สถาบันราชภัฏชลบุรี และ สถาบันราชภัฏกาญจนบุรี รับผิดชอบบริการการศึกษาด้านตะวันตกของกรุงเทพมหานคร ในพื้นที่ จังหวัดนครปฐม สมุทรสาคร กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม

4. เขตภูมิศาสตร์ทักษิณ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏเพชรบุรี สถาบันราชภัฏภูเก็ต สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช สถาบันราชภัฏยะลา สถาบันราชภัฏสงขลา และ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมดตั้งแต่จังหวัดเพชรบุรีเป็นต้นไป

5. เขตภูมิศาสตร์อีสานเหนือ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏมหาสารคาม สถาบันราชภัฏ สถาบันราชภัฏอุดรธานี สถาบันราชภัฏสกลนคร สถาบันราชภัฏเลย สถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์ สถาบันราชภัฏร้อยเอ็ด และ สถาบันราชภัฏนครพนม รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม เลย นครพนม มุกดาหาร สกลนคร ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู หนองคาย

6. เขตภูมิศาสตร์อีสานใต้ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏนครราชสีมา สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ สถาบันราชภัฏศรีสะเกษ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี และสถาบันราชภัฏชัยภูมิ รับผิดชอบบริการการศึกษาสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนล่าง ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี อำนาจเจริญ และยโสธร

7. เขตภูมิศาสตร์พายัพ ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงราย สถาบันราชภัฏลำปาง สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ รับผิดชอบบริการการศึกษาในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ และพะเยา

8. เขตภูมิศาสตร์พระพุทธชินราช ประกอบด้วย สถาบันราชภัฏพิบูลย์สงคราม สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ สถาบันราชภัฏเพชรบูรณ์ รับผิดชอบบริการการศึกษา สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก กำแพงเพชร สุโขทัย พิจิตร ชัยนาท อุทัยธานี เพชรบูรณ์ นครสวรรค์ และตาก

ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ และบทบัญญัติในมาตรา 36 กำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล สถาบันราชภัฏทุกแห่งต่างได้รับอำนาจและหน้าที่ในความเป็นนิติบุคคลโดยทั่วกัน สามารถที่จะมีอิสระในการพัฒนาระบบบริหารและการจัดการศึกษาเป็นของตนเอง มีความคล่องตัวมีเสถียรภาพทางวิชาการ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันทางการศึกษาตามกฎหมาย ความเป็นสถาบันทางการศึกษาที่เป็นนิติบุคคลดังกล่าวได้พัฒนาตนเองเพื่อก้าวสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยด้วยความมุ่งมั่นของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าการนำเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้จะมีปัญหาอยู่บ้างและก็ได้รับการแก้ไข ปรับปรุง

จนสมบูรณ์ในที่สุด ก็ผ่านความเห็นชอบจากการพิจารณาของทุกฝ่าย จึงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2547 และให้มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากประกาศ

การพัฒนาตนเองจากวิทยาลัยครู สู่สถาบันราชภัฏ และก้าวสู่ความเป็นนิติบุคคล หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏ นั้น เริ่มจาก พ.ศ. 2516 – 2546 รวมเป็นเวลา 30 ปี ที่สถาบันทั้ง 40 แห่งนี้ให้ความสำคัญ โดยจัดบริการการศึกษาที่ยึดตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(Geographical Indicators หรือ GI) อันเป็นกลไกการเข้าถึงชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่าง

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏกับภารกิจด้านการอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มีผลใช้บังคับทำให้สถาบันราชภัฏ จำนวน 41 สถาบันทั่วประเทศ มีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ การได้เป็นมหาวิทยาลัยทั้ง 41 แห่ง พร้อมกันในเวลาเดียวกัน ทำให้สังคมทั่วไปมองว่าราชภัฏหลายแห่งยังไม่มีความพร้อมในการเป็นมหาวิทยาลัย เนื่องจากมีบุคลากรจำกัด มีสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรต่างๆ จำกัด ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่สังคมทั่วไปจะเข้าใจเช่นนั้น เนื่องจากความหมายของคำว่า มหาวิทยาลัยที่เคยเข้าใจกันนั้น หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลายๆ สาขาวิชา เปิดสอนทุกระดับ มีครูอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสูงๆ จำนวนมาก มีสถานที่กว้างขวาง มีอาคารเรียน มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีทรัพยากรต่างๆ จำนวนมาก เมื่อเคยเข้าใจอย่างนี้การจะมองว่าราชภัฏบางแห่งยังไม่พร้อมนั้นก็เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเป็นการมองในเชิงยึดติดกับรูปแบบเป็นสำคัญ แต่มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ยึดในเรื่องการบริหารจัดการ โดยมีแนวคิดหลักในการบริหารจัดการให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อยู่บนรากฐานความคิดในการบริหารจัดการ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมการบริหารจัดการ โดยยึดวัตถุประสงค์และภาระหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 7 และ 8 และการบริหารจัดการ โดยยึดหลักพื้นที่ ภารกิจ ความร่วมมือ มีการระดมสรรพกำลังทั้งด้านความคิด สติปัญญา และงบประมาณทั้งจากของรัฐ เอกชน และประชาชน

ภาพ 1 แสดงที่ตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ ทั่วประเทศไทย

การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่จะต้องจัดการศึกษาโดยยึดกรอบตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 เป็นหลัก เท่าที่ผ่านมา การจัดการศึกษาของ การฝึกหัดครู จนกระทั่งถึงการเป็นสถาบันราชภัฏ มักมีข้อจำกัดหลายเกิดขึ้น เพื่อเป็นการแก้ไขภาวะดังกล่าว จึงได้มีการประชุมอธิการบดีสถาบันราชภัฏทั่วประเทศ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ , 2445 : 14) เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2545 ณ สถาบันราชภัฏราชนครินทร์ เพื่อทบทวนภารกิจและได้ข้อสรุปร่วมกัน เป็นทิศทางและแนวทางในการพัฒนา ประกอบด้วยการสร้างจิตสำนึกและปรับย้ายฐานคิดในการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยที่จะมีอิสรภาพในตนเอง มีความเป็นไทในทางวิชาการและปัญญา และมุ่งมั่นที่จะช่วยเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของท้องถิ่นและชุมชน การสร้างระบบมหาวิทยาลัยเป็นเครือข่ายพันธมิตรที่เข้มแข็ง โยมีจิตวิญญาณของการเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชน โดยแต่ละแห่งมีอิสระที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศในวิชาการและวิชาชีพ การพัฒนาระดับมาตรฐานการศึกษาและปรับปรุงคุณภาพ ด้วยระบบที่สร้างความมั่นใจให้กับสังคมในการดำเนินงานตามพันธกิจสู่ความเป็นเลิศ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับมหาวิทยาลัยในการปฏิบัติภารกิจทุกด้าน ใช้ภูมิปัญญาที่หลากหลาย ทุนทางสังคมและพลังของท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์กับมหาวิทยาลัย และมีผลสะท้อนกลับไปสู่ชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณาจารย์และนักศึกษาในลักษณะของความเป็นครูและศิษย์ เรียนรู้และทำงานร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร และการปรับกระบวนการจัดการศึกษาให้ผูกพันกับปัญหาของท้องถิ่นและชุมชน และบูรณาการศาสนธรรม วัฒนธรรม และการศึกษาให้มีความสมดุลในแต่ละโปรแกรมวิชา

การปรับทิศทางและแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏครั้งนี้ เพื่อต้องการให้สอดคล้องกับการจัดการอุดมศึกษาของไทย ซึ่งมีจุดเน้นที่จะก่อให้เกิดความประสานสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต จิตวิญญาณและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้การที่ประชาชนในท้องถิ่นสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น สามารถเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง โดยประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการเข้าไปมีส่วนพัฒนาการเรียนรู้ จึงเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และประเทศชาติโดยรวมและถือว่าการสร้างความเข้มแข็งทางปัญญาให้กับท้องถิ่นดังกล่าวเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของมหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

2. **แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของมหาวิทยาลัยราชภัฏ**

มหาวิทยาลัยราชภัฏต้องดำเนินการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการพัฒนาให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยใช้รูปแบบการพัฒนาแบบองค์รวมโดยประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Holistic People Centered Development) เป็นแกนหลัก ใช้การสื่อสารสร้างความเข้าใจร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงส่วนรวม (Social Awareness) พัฒนาและสร้างหลักสูตร สื่อวิธีการและกระบวนการเพื่อพัฒนาวิทยากรเครือข่ายชุมชน (Facilitators) วิทยากรครูฝึก (Master Trainers) และบุคลากรกลุ่มแกระดับต่างๆ เพื่อเข้ามาร่วมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมกระบวนการทางสังคม(Civil Society) เกิดกระบวนการชุมชน สนับสนุนส่งเสริมกระบวนการพัฒนา โดยการจัดบริการข้อมูลข่าวสาร การจัดเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาส่งเสริมการทำงานในชุมชนส่งเสริมบุคลากรในสถาบันราชภัฏออกไปเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากชุมชน และสนับสนุนให้นำข้อมูลข่าวสารมาจากชุมชน จัดการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการและการมีประสบการณ์วิชาชีพของนักศึกษา ให้มีผลต่อกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชนท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริ จัดให้หน่วยงานต่างๆ ให้เป็นศูนย์ศึกษาพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาค้นคว้าทดลอง และสาธิตต่างๆ ที่จะเป็นของการพัฒนา และสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏได้เกิดความต้องการที่จะออกไปร่วมกระบวนการชุมชน และนำชุมชนเข้ามาสู่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้วยความเต็มใจ

กระบวนการสร้างและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏกับท้องถิ่นอาจอยู่ในลักษณะของการริเริ่มร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ หรืออาจจะอยู่ในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเป็นผู้เริ่ม แต่ในทุกลักษณะเน้นให้มหาวิทยาลัยและท้องถิ่นมีโอกาสได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งแก่ทั้ง สองฝ่าย มหาวิทยาลัยและท้องถิ่นจะต้องร่วมกันเสริมสร้างความเข้าใจในระบบคุณค่าความสำนึก และความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อสืบสานการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นทุนในการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่นและของชาติโดยส่วนรวม รวมทั้งการร่วมกันแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

กระบวนการสร้างและพัฒนาบัณฑิต ยึดหลักไตรสิขา ที่ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา บัณฑิตที่ได้พัฒนาถึงพร้อมด้วยไตรสิกขา ประกอบด้วย มีศีลสมบูรณ์ หมายถึง

มีพฤติกรรม ทางกายและวาจาที่เหมาะสม สามารถดำรงตนและอยู่ร่วมกับบุคลอื่นได้อย่างมีความสุข มีจิตสมบูรณ์ หมายถึง มีสุขภาพจิตดี สงบ เย็น สุขุม เข้มแข็ง มุ่งมั่นและอดทนต่อความยุ่งยากทั้งปวง มีปัญญาสมบูรณ์ หมายถึง มีความเชื่อ และความคิดที่ถูกต้องตามความเป็นจริงบัณฑิตในยุคใหม่ต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการเผชิญปัญหาและจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ คือมีความชำนาญฉลาดในการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเป็นการกระทำ โดยอาศัยความรู้ทักษะ และจินตนาการได้อย่างเหมาะสมเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์และยุคสมัย มีปรีชาสามารถในด้านวิชาการและวิชาชีพ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

กระบวนการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรต้องจัดแบบใช้ความจริง ใช้ตัวปัญหาเป็นตัวตั้งจัดบูรณาการรวมหน่วยในรูปของกลุ่มปัญหาให้ได้ และมีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัตเสมอ การเรียนการสอนจะต้องเน้นการเรียนรู้จากความจริง การเรียนจากวิธีการวิพากษ์วิจารณ์เป็นฐานการเรียนแบบหมู่ การเรียนจากธรรมชาติ การเรียนโดยใช้ศาสนาเป็นแกนหลัก และการจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ให้สอดรับกับปัญหาชุมชนท้องถิ่น ปรับแหล่งค้นคว้าให้เหมาะสม และใช้ฐานความรู้จากการวิจัยแบบท้องถิ่น ฐานภูมิปัญญาแบบท้องถิ่น ฐานชุมชนฐานทรัพยากรฐานวัฒนธรรม และฐานเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเองให้มากที่สุด

การสร้างสรรค์และพัฒนาองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัย ต้องมีจุดเน้นที่สนองต่อการแก้ปัญหาของท้องถิ่น หรือเอาท้องถิ่นเป็นฐาน และการบูรณาการภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาต่างชาติมาใช้อย่างเหมาะสม มีการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนการสอนและการวิจัยเข้าด้วยกัน เพราะแท้จริงแล้วการเรียนรู้คือการพัฒนาปัญญา และการพัฒนาปัญญาที่ได้ผลดีคือการใช้กระบวนการวิจัย ในฐานะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน โดยเฉพาะการพระราชทานนาม ราชภัฏ และ ตราสัญลักษณ์สถาบันราชภัฏ จึงควรถือเป็นพันธกิจสำคัญที่จะต้องมุ่งศึกษา ส่งเสริม และสืบสานภูมิปัญญาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีอยู่มากมาย เพื่อก่อให้เกิดผลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น โดยดำเนินการตามรอยพระยุคลบาทแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวข้อควรคำนึงที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้นมิได้มีจำเพาะแต่ตัวเนื้อหาสาระของความรู้เท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยจิตวิญญาณอันได้แก่ความเชื่อ คุณค่าและความภาคภูมิใจผสมผสานอยู่ด้วย ดังนั้นในการสร้างพัฒนาองค์ความรู้ที่นำ

รากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยจะต้องสืบค้นให้ถึงให้ถึงซึ่งวิญญาณขององค์ความรู้นั้น ๆ ด้วย

กระบวนการส่งเสริมการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ต้องสามารถเชื่อมโยงการปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านลงสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องท้องถิ่น โดยต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริมให้คณาจารย์ได้ออกไปสัมผัสกับความเป็นจริงของท้องถิ่น และเปิดโอกาสคนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ อาทิ ด้านการเรียนการสอน สามารถจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการนำเอาสภาพปัญหาของท้องถิ่นมาบรรจุไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา และเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาช่วยในการสอนหรือขอให้เป็นแหล่งข้อมูลเพิ่มเติม รวมถึงสามารถที่จะออกไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในท้องถิ่นได้ด้วย การจัดการเรียนการสอนโดยวิธีนี้จะทำให้ทั้งคณาจารย์และนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน และในขณะเดียวกันคนในชุมชนก็สามารถจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากคณาจารย์และนักศึกษาด้วย การเรียนการสอนกล่าวนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ด้านการวิจัย สามารถวิจัยให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้โดยการใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมกำหนดเรื่องที่วิจัยมีบทบาทอย่างสำคัญในการศึกษา ที่สำคัญคือเรื่องที่ศึกษานั้นควรจะเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนโดยตรง ทำให้คนในชุมชนร่วมมือในการศึกษาอย่างมีความหมาย ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นโดยตรง

ด้านการบริหารทางวิชาการ ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จากทั่วโลกแพร่กระจายเข้าไปในชุมชนอย่างรวดเร็วและรุนแรงเช่นในปัจจุบันนี้ ย่อมเป็นหน้าที่โดยตรงของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่จะต้องช่วยให้คนในท้องถิ่นสามารถบริโภคข่าวสารต่าง ๆ นั้นอย่างฉลาด รวมทั้งต้องช่วยให้คนในท้องถิ่นมีความรู้ เข้าใจเท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้เพื่อจะช่วยให้สามารถเลือกรับข่าวสารและความเปลี่ยนแปลงอย่างถูกต้องเหมาะสมบนรากฐานแห่งวิถีชีวิตอันดีงามของท้องถิ่น เป้าหมายสำคัญของการบริหารทางวิชาการจึงอยู่ที่การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางความรู้และความคิด บนพื้นฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่น

ด้านการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ กระบวนการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เชื่อมโยงอยู่กับท้องถิ่น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพก็ต้องสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น ด้วยการส่งนักศึกษาออกไปฝึกงานตามหน่วยต่างๆในท้องถิ่น เช่น ในโรงเรียน

สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น นักศึกษาได้มีโอกาสใช้ความรู้ความสามารถในสถานการณ์จริงและเผชิญกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของหน่วยงานทุกคนท้องถิ่นโดยตรง จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความแกร่งทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติได้เป็นอย่างดี หากมหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศสามารถเชื่อมโยงดำเนินงานทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นลงสู่ท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้เกิดระบบการเรียนร่วมกันของท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง มีพลังแห่งการเรียนรู้ร่วมกันกับชาวบ้าน นับเป็นพลังสร้างสรรค์เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นทั่วประเทศได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

กระบวนการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏจะก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับแนวทางการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามภารกิจที่กำหนด สอดคล้องกับความคาดหวังและเกิดคุณค่าเพิ่มสูงยิ่งจากผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมตลอดทั้งความเป็นกัลยาณมิตรในการเชื่อมโยงของเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งอาจพิจารณาได้จาก มิติ หลายมิติ ประกอบด้วย มิติแห่งทิศทาง ซึ่งเป็นผลมาจากการประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องนำมาสร้างเป็นวิสัยทัศน์ เพื่อให้เห็นกระบวนการพัฒนาของพันธกิจต่างๆ มีแผนงานโครงการรองรับที่ชัดเจน สามารถที่จะเชื่อมโยงปัญหาต่างๆมองเห็นปัญหาเป็นโจทย์ที่สำคัญมีเจตคติที่ดีต่อปัญหา และกำหนดปัญหาให้สอดรับกับภารกิจตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ มาตรา 8 ตลอดจนพัฒนาทางเลือกในการแก้ปัญหา โดยอาศัยภาวะผู้นำและความร่วมมือของคนที่เกี่ยวข้อง มิติที่สอง คือ มิติคุณภาพและมาตรฐาน เพื่อให้ผลผลิตของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีคุณภาพสามารถแข่งขันในเชิงพาณิชย์ได้ จึงควรเร่งการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต และพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ให้ก้าวทันกระแสโลกาภิวัตน์และสะท้อนปัญหาของท้องถิ่น เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ และมหาวิทยาลัยก็จะต้องเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับท้องถิ่นซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้ระบบมาตรฐานการบริหารจัดการและมาตรฐานวิชาการ ที่สามารถตรวจสอบได้ ตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี มิติที่สาม คือ มิติการสนับสนุนและการใช้พลังร่วม ในการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสู่ความเป็นสากลนั้น นอกจากจะอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏด้วยกันแล้ว สถาบันอุดมศึกษาอื่น ทั้งในภูมิภาคและประเทศในแถบภูมิภาคเดียวกันจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะต้องประสานความสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมทั้งอาศัยความร่วมมือของผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยราชภัฏก็จะต้องระดมทุนทุกชนิดที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยและชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ อย่างหลากหลาย ทั้งองค์

ความรู้ที่เป็นระดับสากลและองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสนองตอบต่อความต้องการของท้องถิ่นให้ได้มากที่สุด และมิติสุดท้าย คือ มิติแห่งการประเมินและปรับปรุงจากการพัฒนาภายใต้วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว เมื่อการพัฒนาผ่านไประยะหนึ่งก็จะต้องมีการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานและมูลค่าเพิ่มที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ เมื่อพบประเด็นปัญหาอย่างไรก็จะได้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่อง และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป

3. จุดหมายปลายทางของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นตามแนวพระราชดำริมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีจุดหมายปลายทางในการดำเนินการ 2 ประการ คือ

3.1 ชุมชนเข้มแข็ง และพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน โดยสร้างสังคมของชุมชนให้เข้มแข็ง ผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคี รักษากติกาสังคมที่ร่วมกันสร้างขึ้น มีจิตใจที่คำนึงถึงส่วนรวม ร่วมคิด ร่วมหารือ ร่วมแก้ปัญหาโดยไม่หวังพึ่งพลังจากภายนอก มีการจัดการองค์กรทุนทางสังคมอย่างเป็นระบบและมี ประสิทธิภาพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มทางภูมิปัญญาและประเพณี กลุ่มคุ้มครองทรัพยากรท้องถิ่น เป็นต้น มีบทบาทสูงในการมีส่วนร่วมปกครองด้านท้องถิ่น และดูแลความสงบเรียบร้อยของชุมชน การสืบทอดภูมิปัญญาสู่ลูกหลาน รวมทั้งการให้การศึกษา มีกิจกรรมของชุมชนอย่างหลากหลายรูปแบบและต่อเนื่อง มีคุณภาพและชีวิตที่ดี และมีการสืบสานวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

3.2 พัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยต่าง ๆ ในชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันและเกิดการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและ ประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าข้อมูลท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ยอมรับบทบาท หน้าที่ และเห็นคุณค่าซึ่งและกัน เกิดความร่วมมือในการสะสมข้องมูลท้องถิ่น เกิดการวิจัยและ พัฒนา ก่อให้เกิดการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมโดยองค์รวม เกิดพลังแห่งความร่วมมือและการพัฒนา นำไปสู่ความเข้มแข็งของมหาวิทยาลัย องค์กรชุมชนท้องถิ่น และเป็นพลังงานผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบวิธีการทำงานภาคราชการ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของกรทางสังคมโดยองค์รวม เช่น องค์กรทางการทางการเมือง องค์กรทางศาสนาเป็นต้น

การทำงานให้ถึงจุดหมายปลายทางที่วางไว้ได้นี้ ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินการ ได้แก่ การพัฒนาประชาสัมพันธ์ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นในมหาวิทยาลัยราชภัฏ 40 แห่งศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นจะเป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศ แหล่งให้คำปรึกษา

ทางวิชาการสำหรับการบริการและการจัดการทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นศูนย์หลัก องค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ความรับผิดชอบของสถาบันราชภัฏแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์ย่อยที่เชื่อมต่อด้วยระบบเครือข่ายมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ เป็นศูนย์ข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย รวมถึงการให้บริการข้อมูลที่สามารถตอบสนองการสร้างเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่นชุมชนอย่างแท้จริง และประสานงานและการบริการการข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นด้วยการสร้างระบบการประสานงานกับเครือข่ายการพัฒนาท้องถิ่นทั้งภาครัฐบาล เอกชนและประชาชนตลอดจนสื่อมวลชน สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การให้คำปรึกษาแนะนำและการร่วมวิจัยในพื้นที่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 มาตรา 15 เปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยราชภัฏจัดการศึกษา 3 รูปแบบ คือ รูปแบบในโรงเรียน นอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ปัจจุบันมีระบบการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยค่อนข้างจำกัด เป็นโอกาสให้มหาวิทยาลัยราชภัฏสร้างและพัฒนากระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการเสริมสร้างพลังแห่งการเรียนรู้ของประชาชน

ในการสร้างและพัฒนาระบบส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนมีปัจจัยสนับสนุนอย่างชัดเจน กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ตลอดทั้งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ระบุไว้ว่าชุมชนและครอบครัว สามารถจัดการศึกษาได้ ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีปัจจุบันก็ส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถสร้างสรรค์งานนี้ได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยแนวทาง การส่งเสริมให้ทุกคนในท้องถิ่นจัดตั้งศูนย์สารสนเทศเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัย (Community Learning Center) แต่ละมหาวิทยาลัยราช ภัฏจึงมีการสร้างศูนย์สารสนเทศเพื่อการศึกษาส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนท้องถิ่น ในระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานระบบสารสนเทศเพื่อการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยของชุมชนท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ กำหนดนโยบายกำกับมาตรฐาน กำหนดนโยบายและประกันคุณภาพ

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมาของการฝึกหัดครูจนกระทั่งมาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความเป็นมาอย่างยาวนานกว่าศตวรรษ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการทบทวนภารกิจในอดีต เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการศึกษาอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพุทธศักราช 2558 ความสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏนั้นมีความสัมพันธ์กับ

มาตราที่ 81 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ซึ่งรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ขยายความไว้ว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานหมายถึงการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งหมายความว่าในอนาคตความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของเยาวชนไทยมีจำนวนเพิ่มอย่างมหาศาลมหาวิทยาลัยราชภัฏต้องมีกระบวนทัศน์และวิสัยทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษาของตนเองโดยต้องเลิกเรียนแบบมหาวิทยาลัยทั้งในนอกประเทศเพราะเขาเองก็เอาตัวไม่รอดกำลังแสวงหาทิศทางและแนวทางใหม่ในการปฏิรูปตนเองไปตามๆ กันอยู่ในเวลานี้ ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปเน้นจากการศึกษาเพื่อคนส่วนน้อย จึงต้องคิดสร้างระบบการจัดการศึกษาเพื่อคนส่วนใหญ่ โดยเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นในการบริหารจัดการอย่างเต็มที่ รวมทั้งต้องมีวิธีระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาใช้ในกระบวนการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ด้วย ซึ่งจะทำให้กระบวนการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นระบบการจัดการศึกษาท้องถิ่นโดยท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง สำหรับลูกหลานของประชาชนชั้นกลางในเมือง โอกาสจะได้เรียนต่อในระดับอุดมศึกษาย่อมเปิดกว้างอีกทั้งมีให้เลือกอย่างมากมาย ทั้งที่เป็นสถาบันของรัฐและของเอกชน แต่สำหรับลูกหลานของเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ย่อมหวังพึ่งพิงมหาวิทยาลัยราชภัฏในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาด้วยกันทั้งสิ้น มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงเสมือนเป็นความหวังทางการศึกษาต่อของผู้ยากไร้ในแผ่นดิน แทนที่จะมองว่าเป็นความเสียเปรียบก็ควรจะมองว่าเป็นโอกาสที่ดีในการจัดการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งอย่างมั่นคงและยั่งยืนสืบไปในอนาคต

การก่อรูปเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตามตัวบ่งชี้ทางชาติพันธุ์ (Ethnographical Indicators หรือ EI) ทั้ง 40 แห่ง ได้ก่อรูปเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นมหาวิทยาลัย บนหลักการตามตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์(Geographical Indicators) และตัวบ่งชี้ทางชาติพันธุ์(Ethnographical Indicators) โดยแต่ละแห่งได้สานต่อการบริการการศึกษาตามข้อกำหนดทางภูมิศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่จัดตั้งเป็นวิทยาลัยครูและสถาบันราชภัฏ ซึ่งในปัจจุบันนี้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 8(3) และ(7) แสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏจะต้องเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าความสำนึก และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ จะต้องศึกษาและแสวงหาแนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีพและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหา

แนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับการก่อตั้งอยู่ท่ามกลางศูนย์กลางชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่างๆ และการจัดการศึกษาที่เน้นพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก รวมทั้งมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอยู่ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏทุกแห่งนั้น เป็นที่น่าเชื่อถือได้ว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ (หรือวิทยาลัยครู หรือ สถาบันราชภัฏ) ทุกแห่งได้จัดการศึกษาสอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา 8(3) และ(7) ดังกล่าว จนบางแห่งกลายเป็นศูนย์ข้อมูลและแหล่งรวมความรู้ท้องถิ่นขนาดใหญ่ และสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การบริการการศึกษาแก่กลุ่มที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย การบริการการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต การบริการการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์มอญของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ และการบริการการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์ มากกว่า 10 กลุ่มชาติพันธุ์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่ง เกียรสซ์ (Clifford Geertz :1963) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีการพัฒนาขึ้น จะมีความทันสมัยเกิดขึ้น สิ่งที่เป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ (Primordial Elements) ก็จะหายไป ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2547) ได้กระตุ้นเตือนให้ทุกฝ่ายเชื่อมโยงความหลากหลายวัฒนธรรม (ชาติพันธุ์) กับการพัฒนาเข้าด้วยกัน โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏมีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าว

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศมีประชากรจำนวนมากที่สุด และเป็นภูมิภาคที่มีความยากจนมากที่สุด ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มีความสอดคล้องและกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกแห่งจะดำเนินการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวต้องมีฐานความเข้าใจในสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้ด้วย จึงจะทำให้การพัฒนานั้นส่งผลที่สมดุล

รัฐบาลนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชิณวัตร เข้ามาบริหารประเทศ ต่อจาก รัฐบาลนายชวน หลีกภัย เมื่อ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศแนวใหม่ เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ปรับบทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดใหม่เพื่อให้ได้แนวทางความร่วมมือร่วมกันระหว่างหน่วยงาน แนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงจะต้องมีลักษณะของการบูรณาการ (Integrated Management) กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกส่วนขององค์การยึดแผนและเป้าหมายรวมขององค์การเป็นทิศทางในการดำเนินงาน

ความร่วมมือสรรพกำลัง และใช้ทรัพยากรระหว่างจังหวัดร่วมกัน ประการที่สามยึดหลักการมีเจ้าภาพรับผิดชอบตามยุทธศาสตร์การพัฒนา และเป็นผู้นำบริหารการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มจังหวัดที่ชัดเจน โดยมีแนวทางในการจัดกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ ที่อาศัยมิติในการจัด ประกอบด้วย มิติความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ (Area Based) ประกอบด้วยการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มจังหวัดการผนึกกำลังเพื่อแก้ไขปัญหา พื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างจังหวัด การมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาท้องถิ่น และมิติความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ (Agenda Based) ประกอบด้วยความเกี่ยวเนื่องทางเศรษฐกิจ การผลิต การค้า การลงทุน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างมูลค่าเพิ่ม การแก้ไขปัญหาเร่งด่วนร่วมกันของประเทศ ตามประเด็นที่เกิดขึ้น

รัฐบาลปัจจุบันได้นำกรอบแนวความคิดและมิติในการจัดกลุ่มจังหวัดดังกล่าวมาใช้เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการของประเทศ ใน 5 ภูมิภาคของไทย ตามอนุภูมิภาค ได้จำนวน20 กลุ่ม สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกกำหนดให้เป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน แบ่งออกเป็น3 กลุ่มจังหวัดย่อย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย และเลย ได้กำหนด ประเด็นยุทธศาสตร์ของกลุ่มจังหวัด เป็น4 ประเด็น ประกอบด้วย

1. ด้านการเกษตร (ระบบนิเวศเกษตรอุตสาหกรรมเดิม) กำหนดเป้าประสงค์ในการลดความสูญเสียจากภัยธรรมชาติและนำแนวพระราชดำริมาแก้ไข เพิ่มโอกาสฟื้นฟูป่าไม้เพื่อสร้างความสมดุลของระบบนิเวศน์ ขยายพื้นที่ป่าโดยใช้แนวระบบวนเกษตร เช่น ปลูกยางพาราและไม้ผลโดยมีพืชเศรษฐกิจแซมและเสริม และการผลิตที่มีประสิทธิภาพ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

2. ด้านการค้าและการลงทุน กำหนดเป้าประสงค์ ที่ต้องการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มศักยภาพการค้าชายแดน พัฒนาความร่วมมือทางการค้า และการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และผลักดันให้มีเขตเศรษฐกิจพิเศษเชื่อมโยงสนับสนุนกลุ่มจังหวัดร่วมกัน

3. ด้านการท่องเที่ยว กำหนดประเด็นเป้าประสงค์ ในการเพิ่มศักยภาพและมูลค่าแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ ประสานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และพัฒนาโครงการข่ายการคมนาคมระหว่างกลุ่มจังหวัด

4. ด้านสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีเป้าประสงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพด้านการผลิต การตลาด ให้สูงขึ้น

ภาพ 2 การแบ่งกลุ่มจังหวัดและที่ตั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย จังหวัดมุกดาหาร สกลนคร นครพนม และ กาฬสินธุ์ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด เป็น 4 ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

1. การยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถให้กับบุคคลและแรงงาน

2. การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานด้านบริการท่องเที่ยวและพัฒนาบุคลากรภาคบริการ

3. การเพิ่มปริมาณมูลค่าการค้าตลอดจนปรับปรุงกระบวนการผ่านแดนและอำนวยความสะดวกแก่กิจกรรมการค้า

4. การปรับโครงสร้างระบบการผลิตทางการเกษตรและการพัฒนารูปแบบความร่วมมือตลอดจนส่งเสริมการร่วมลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้านกลุ่มอินโดจีน

กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วยจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และ ร้อยเอ็ด ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ไว้ 4 ประการ คือ การรวมรวมและการกระจายสินค้าในภูมิภาค การสร้างศักยภาพการแข่งขันภาคอุตสาหกรรม การปรับโครงสร้างการผลิตและการตลาดและการพัฒนาทุนมนุษย์

กลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มจังหวัดย่อย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากลุ่มจังหวัด ไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาอุตสาหกรรมยานยนต์ มีเป้าประสงค์เพื่อการยกระดับศักยภาพอุตสาหกรรมยานยนต์และบูรณาการแบบยั่งยืน

2. การพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และการพัฒนาการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออก (ข้าวหอมมะลิ แป้งมันสำปะหลัง) มีเป้าประสงค์ คือ การเพิ่มศักยภาพในการผลิตการเพิ่มความเข้มแข็งและเชื่อมเครือข่ายสถาบันเกษตรกรเพื่อการแปรรูปและการตลาด การเพิ่มศักยภาพในการผลิตและการส่งออก และการรักษาสิ่งแวดล้อม

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและอุตสาหกรรมสิ่งทอ โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เพื่อให้เกิดการตลาดนำการผลิต การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ตลอดจนการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืน และ การพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ เพื่อให้เกิดการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมสิ่งทอ การปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการ

4. การพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการท่องเที่ยว โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มศักยภาพสินค้าและบริการ การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาผู้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วย จังหวัด อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ศรีสะเกษ และยโสธร กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนากลุ่มจังหวัด เป็น 2 ประเด็น คือ

1. การปรับโครงสร้างและสร้างหุ้นส่วนการผลิตกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยมีแนวทาง ประกอบด้วย การส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบในประเทศเพื่อนบ้าน การพัฒนาด่านชายแดน ส่งเสริมเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Border Economic Zone) เพื่อแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การปรับโครงสร้างการผลิตและการเกษตร การพัฒนาระบบตลาดสินค้าเกษตร และการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2. การสร้างหุ้นส่วนการท่องเที่ยวและบริการกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยใช้แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ ที่ประกอบด้วย การเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวมรดกโลก การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัด และการจัดกลุ่มเมือง (Cluster Cities)

การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวของยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดดังกล่าว ได้ดำเนินการตามมิติความสัมพันธ์ทางด้านพื้นที่และความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์มีจุดแข็ง เป็นที่น่าสังเกต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้าชายแดน ด้านผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมมะลิ ด้านการท่องเที่ยว และ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้นำประเด็นปัญหา และความต้องการในแต่ละพื้นที่มาเป็นปัจจัยเสริมในการวิเคราะห์อนาคตภาพมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558 ภารกิจของมหาวิทยาลัยต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่ให้สามารถปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง สร้างชุมชนเศรษฐกิจบนฐานความรู้จากองค์ความรู้ที่มหาวิทยาลัยและชุมชนร่วมกันจัดการ ภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ตลอดจนความต้องการของท้องถิ่นและผสมผสานสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือดังกล่าว ประกอบกับการวิเคราะห์วิวัฒนาการวิทยาลัยครู สถาบันราชภัฏ และมหาวิทยาลัยราชภัฏในรายละเอียดข้างต้น ประกอบกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 8(3) และ (7) แสดงให้เห็นชัดว่า มหาวิทยาลัยต้องดำเนินภารกิจไปในทิศทางที่ให้ความสำคัญกับค่าตัวบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และค่าตัวบ่งชี้ทางวัฒนธรรม(Geographical Indicators and Ethnographical Indicators) ที่มีความเหมาะสมในการเชื่อมโยงการพัฒนาเข้าถึงวัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ มีลักษณะทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มากกว่า 10 ชนเผ่า ตั้งถิ่นฐานบริเวณชายขอบของส่วนหัวขวาน ที่เป็นชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยในทางรัฐศาสตร์นั้น ประเทศไทยใช้ชนกลุ่มดังกล่าวเป็นกันชนให้พ้นจากการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกมาในอดีต(อมรา พงศาพิชญ์.

2543 : 26) จึงเป็นดินแดนที่น่าสนใจว่า สถาบัน อุดมศึกษาในบริเวณดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษของการบริหารจัดการ ที่เข้าถึงกลุ่มชนกลุ่มด้อยโอกาสเหล่านี้ได้อย่างน่าสนใจ จนทำให้เขามีลักษณะพิเศษเป็นทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์ คือ สามารถปรับตัวเป็นคนไทยได้อย่างกลมกลืน แต่ก็ยังรักษาวัฒนธรรมของตนไว้อย่างเหนียวแน่น สอดคล้องกับภารกิจตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 47 หมวด 3 การประสานงานและระดมสรรพกำลังเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามมาตรา 46 , 47 และ 48 ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันจากทุกมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ทั้งส่วนของเขตภูมิศาสตร์ (Geographical Area) และเขตชาติพันธุ์ หรือวัฒนธรรม (Ethnographical Area) อย่างจริงจัง ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ได้มีการประชุมกลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกๆ เดือน และมีความพร้อมในการดำเนินงานตามทิศทางนี้มากกว่ากลุ่มอื่น

อนาคตศึกษา

อดีต และ ปัจจุบัน เป็นเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาจริงๆ ที่มนุษย์สามารถที่สัมผัสได้ แต่สำหรับอนาคต นั้น เปรียบเสมือนปรากฏการณ์หรือมโนทัศน์ที่ยังมาไม่ถึงหรือยังไม่ได้เกิดขึ้น ในอดีตถึงปัจจุบันมนุษย์มีความเชื่อว่า อนาคตเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน คาดคะเนทำนายไม่ได้ อนาคตเป็นไปตามที่ต้องการจะเป็น ซึ่งมนุษย์ไม่อาจรู้ได้ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็พยายามคาดคะเน พยากรณ์หรือทำนายอนาคตเรื่อยมา ปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาอนาคตได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเริ่มมองเห็นว่าอนาคตเป็นเรื่องที่สามารถศึกษาและควบคุมผลักดันให้เป็นไปตามที่ต้องการได้ จึงเริ่มมีการศึกษาเรื่องอนาคตอย่างจริงจัง จนกลายเป็นสาขาวิชาการแนวใหม่ที่เรียกว่า อนาคตวิทยา (Futurology) หรืออนาคตนิยม (Futurism) และนักอนาคตนิยม ก็ได้มีการพัฒนาระเบียบวิธีวิจัย ที่เรียกว่า การวิจัยอนาคต (Future Research) ขึ้นมาใช้เพื่อพัฒนาหลักทฤษฎีของอนาคตศาสตร์ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเชื่อถือได้ ทั้งนั้นเพื่อให้คนทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยอนาคตเพื่อป้องกันปัญหา เพื่อการวางแผนที่เป็นไปได้ และเหมาะสมและเพื่อเป็นการประเมินและพัฒนาสถาบันต่างๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของอนาคต (พรชุลี อาชวอำรุง. 2541: 215)

1. ความหมายของอนาคตศึกษา

โจเซฟ (Joseph E-C, 1974 อ้างในวิโรจน์ สารรัตนะ , 2542 : 51)ให้ความหมายของการศึกษาอนาคตในความหมายของการทำนาย (Forecasting) ว่าเป็นวิธีดำเนินการที่เป็นระบบระเบียบ สำหรับกำหนดความเป็นไปได้ของอนาคตเพื่อที่จะให้เรามุ่งไปยังอนาคตได้อย่าง

นอกเหนือการเดาอย่างบริสุทธิ์ ความแตกต่างระหว่างการพยากรณ์ (Predicting) กับ การทำนาย (Forecasting) การพยากรณ์ เป็นการตั้งข้อคำถามในลักษณะ อะไรจะเกิดขึ้น ในขณะที่การทำนายเป็นการตั้งข้อคำถามในลักษณะ อะไรจะเกิดขึ้น โดยมีเงื่อนไขอื่นๆเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ คอร์นิช (Cornish และคณะ อ้างในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 51) ได้นำความหมายของ การทำนาย ไปเทียบเคียงกับความหมายของการดูโชคชะตา (Fortune telling) และพบความแตกต่างกัน คือ การทำนาย เชื่อว่าโลกแห่งอนาคตสามารถก่อปั้นขึ้นโดยการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ มากกว่าจะเป็นเรื่องของโชคชะตา ยิ่งกว่านั้นการทำนายอาศัยวิธีการเชิงเหตุผลหรือเชิงวิทยาศาสตร์ และที่สำคัญ การดูโชคชะตาจะเกี่ยวข้องกับการเป็นอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการทำนายจะเกี่ยวข้องกับส่วนรวมและความเจริญรุ่งเรืองของอนาคตนั้น อนาคตจึงเป็นความพยายามที่มองไปข้างหน้าเพื่อการพยากรณ์ต่อเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งหรือองค์การใดองค์กรหนึ่งที่มีผลกระทบในภาพกว้าง ด้วยข้อมูลเชิงเหตุผลที่มีประสิทธิภาพเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจ หรือกำหนดอนาคต

ความสำคัญของการศึกษาอนาคต มีสาเหตุจากความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาตามสภาพของบริบทที่เปลี่ยนไป อย่างรวดเร็วและซับซ้อน นักอนาคตศาสตร์จึงพยายามหาทางป้องกันและหาทางออก เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการเรียนรู้เกี่ยวกับอนาคตจะช่วยกำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตเพื่อเป็นการป้องกัน การสำรวจอนาคตอย่างเป็นระบบ จะเป็นระบบเตือนล่วงหน้าที่ดี เพื่อเตรียมการเหมาะสมถูกต้องก่อนที่จะลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตในที่สุด นอกจากนั้นยังช่วยกำหนดโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ต่างๆในอนาคต ซึ่งโอกาสต่างๆจะช่วยให้เกิดการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้อง และเกิดการกระทำเมื่อเห็นว่ามีความเหมาะสมและต้องการให้เกิด ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมตัวล่วงหน้าที่ไม่ประมาท การศึกษาอนาคตโดยการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง อันเป็นผลมาจากแหล่ง ที่เป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งจากภายในประเทศ และภายนอกประเทศ ทั้งในด้านที่เป็นความคิด หรืออุดมการณ์ และด้านที่เป็นวัตถุตลอดจนจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์ หรือมิใช่มนุษย์ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

การมองอนาคต เพื่อหาเป้าหมายที่เคลื่อนที่ หรือทิศทาง อาจทำได้หลายวิธี (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2541 : 5) ประกอบด้วย การวาดมโนภาพอนาคตในแง่ดี การวาดมโนภาพอนาคตในแง่ชั่ว และ การวาดมโนภาพที่มีความเป็นไปได้สูงสุด กาสัก เต๊ะขันหมาก (2540 : 95) ได้ให้ทัศนะต่อการวิจัยอนาคตว่ามีการเน้นข้อมูล (Data Oriented) และมีระบบ ระเบียบวิธีวิจัยซึ่ง

สามารถให้คำจำกัดความ ของการวิจัยอนาคต ว่าหมายถึงวิธีศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกอนาคตต่างๆที่เป็นไปได้ หรือ น่าจะเป็นของกลุ่มประชากรหรือกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายอนาคตรูปแบบต่างๆ (Alternative Futures) ที่จะเป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา ประเมินสถานภาพในปัจจุบันเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ ที่เรามีอยู่เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ในแต่ละทาง บ่งชี้ผลกระทบและผลต่อเนื่องที่เป็นไปได้ต่างๆ ของแต่ละอนาคตให้สัญญาณเตือนภัยล่วงหน้าที่เกี่ยวกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ เข้าใจเบื้องหลังของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ในขณะที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2536 : 180 - 203) กล่าวถึง เป้าหมายของหลักการศึกษาและการวิจัยอนาคตว่า มิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องของอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เราไม่มีข้อเท็จจริง(Facts) เกี่ยวกับอนาคต มีแต่เพียงการคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible Alternative Trends)เท่านั้น เป้าหมายหลักของการศึกษา และการวิจัยอนาคตอยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นของเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็หาทางป้องกัน หรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ด้วยการกระทำในปัจจุบัน

2. วิวัฒนาการของการศึกษาอนาคต

ในปี พ.ศ.2450 กิลฟิลแลม (Scolum Gilfillam) ได้เสนอวิธีการศึกษาอนาคตขึ้นเป็นคนแรก และต่อมาอีก 23 ปี รัฐบาลอเมริกัน ได้ให้การสนับสนุนการวิจัยด้านนี้จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2487 เฟลชท์ไฮม์ (Assip. K. Flechtheim) ได้เริ่มใช้คำว่า Futurology ทำให้ การวิจัยอนาคตพัฒนาไปได้อีกระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่มีหลักการที่เป็นวิทยาศาสตร์ แสดงให้เห็นโดยเน้นไปที่การคาดเดาอยู่มาก

ในราว พ.ศ.2503 การศึกษาอนาคตเริ่มมีรูปแบบวิธีการชัดเจนมากขึ้น วิธีการวิจัยอนาคตได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผน จนถือได้ว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของการวางแผน ซึ่งผนวกเข้ากับการวิจัยนโยบาย (Policy Research) และได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆกันในช่วงระยะเวลาดังกล่าวและได้มีนักทำนายด้านเทคโนโลยีเกิดเรียนรู้ว่า การทำนายด้านเทคโนโลยีไม่อาจแยกออกไปจากสังคมด้านอื่นๆได้ โดยต้องมีการพัฒนาถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมด้านอื่นๆประกอบอย่างใกล้ชิดด้วย ซึ่งในสหรัฐอเมริกา บริษัทแลนด์ (Rand Cooperation) ได้วางพื้นฐานการวิจัยแนวนี้ร่วมกับ บริษัทเอสดีซี (System Development Cooperation) และสถาบันฮัดสัน (Hudson Institute) เพื่อดำเนินการวิจัยอนาคตให้กับกองทัพสหรัฐ และในปีนี้เอง

เรสเชอร์ และ เฮลเมอร์ (Nicholas Rescher and Olaf Helmer) ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟาย มาใช้เพื่อการศึกษาอนาคต ต่อมา ในปี พ.ศ.2507 เฮลเมอร์ ร่วมกับ กอร์ดอน (Jame Gordon) ในนามบริษัทแลนด์ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอนาคต จำนวน 103 โครงการ อาทิ การลงสำรวจดวงจันทร์ การเปลี่ยนหัวใจมนุษย์ การติดต่อทางจิต การวิศวกรรมพันธุ์ เป็นต้น ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเกี่ยวกับการวิจัยอนาคตโดยได้ขยายวงการศึกษาสู่แวดวงของธุรกิจอุตสาหกรรม เพื่อนำผลการศึกษาไปสู่การกำหนดนโยบายและการวางแผนเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมด้านต่างๆ อย่างกว้างขวาง อาทิ วอชิงตันเฮาส์ เบลล์เทเลโฟน เจเนอรัล อเลคตริก เป็นต้น (Westinghouse, Bell Telephone, General Electric) (Weaver , 1972 :96)

การตื่นตัวในการพยายามเพื่อศึกษาอนาคตในยุโรป ได้ดำเนินขึ้นภายหลัง พ.ศ.2510 ที่ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมันและอิตาลี โดยใน นครปารีสของฝรั่งเศส Bertrand de Jonvenel ได้ก่อตั้งคลับออฟโรม (Club of Rome) ขึ้น ผลงานสำคัญของคณะวิจัยอนาคตกลุ่มนี้ คือ The Limit of Growth (ขีดจำกัดความเจริญ) นำเสนอต่อสาธารณะใน พ.ศ.2515 ซึ่งเป็นการฉายภาพอนาคตในปี พ.ศ. 2543 ด้านการเปลี่ยนแปลงประชากร ทรัพยากร การผลิตอาหาร และมูลภาวะ และอีก 2 ปี ต่อมาใน พ.ศ.2545 ก็มีผลงานปรากฏออกมาเล่มหนึ่ง คือ Mankind at the Turning Point ซึ่งกล่าวถึง ทางเลือกและการแก้ปัญหาจากความเจริญของมนุษย์ชาติ เป็นที่น่ายินดีว่า ระยะต่อมา การวิจัยอนาคตได้พัฒนาก้าวหน้าไปมากโดยมีระเบียบวิธีการ (Methodology) เฉพาะของตนเอง ผลการศึกษาได้เข้าไปมีบทบาทอย่างสำคัญในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และวางแผนขององค์การธุรกิจต่างๆตลอดจนภาคราชการ บริษัท บุคคล ตลอดสถาบันการศึกษา และมีการกำหนดโครงการวิจัยอนาคตอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาให้องค์การของตนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และแข่งขันกับองค์กรอื่นได้ การวิจัยอนาคตจึงเป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้ เกี่ยวกับปรากฏการณ์ในอนาคต ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่แตกต่างจากการวิจัยสาขาอื่นๆเมื่อพิจารณาตามมิติของเวลา แล้วจะเห็นว่าการวิจัยมุ่งศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตตามแผนภูมิ ดังนี้

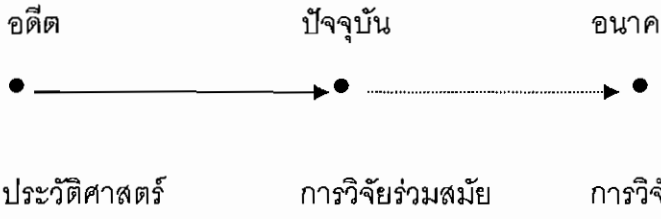

การวิจัยอนาคต มีผลต่อการศึกษาที่ต้องมุ่งเห็นในประเด็น การตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และวางแผน ทางเลือกที่เป็นไปได้หลายวิธี มิใช่วิธีใดวิธีหนึ่งวิธีเดียว มองอนาคตทั้งในด้านดี (Utopia) และด้านเลว (Dystopia) และมุ่งพัฒนาอนาคตที่ควรจะเป็น (Probabilistic Future)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากว่าครึ่งศตวรรษ การวิจัยอนาคตได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ แบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา ประกอบด้วย

ระยะที่ 1 Classical Linear Projection (2503-2513) เป็นระยะ 10 ปีแรก ของศาสตร์ด้านนี้ ผลการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นความพยายามในการนำเสนอภาพการพยากรณ์เชิงเส้นตรง ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาที่ใช้ได้ผลกับการพยากรณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นๆ น้อยตัว โดยการอาศัยข้อมูลเดิมในระยะที่ผ่านมา แล้วพยากรณ์อนาคต เช่น จำนวนนักเรียนในระยะ 4-5 ปี ที่กำลังเพิ่มขึ้น สามารถพยากรณ์ได้จากด้านปัจจัยบางตัว เช่น อัตราการเกิด เป็นต้น

ระยะที่ 2 Multiple Alternative Future (2508-2513) เป็นระยะ 2 ปีที่มีการพัฒนารูปแบบการวิจัยอนาคตแบบใหม่ ควบคู่กับแนวทางเดิม ซึ่งมีข้อมูลจำกัดอยู่มาก การพัฒนารูปแบบการวิจัยอนาคตแบบใหม่ จึงทำให้เกิดหลักสำคัญคืออนาคต ที่อาจจะเป็นไปได้นั้นมีอยู่หลายแนวทาง แนวทางศึกษาจึงพยายามใช้ข้อมูลที่มี สร้างขึ้นทางเลือกที่เป็นไปได้มากที่สุด และเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ทรัพยากร เวลา และงบประมาณเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป

ระยะที่ 3 Cross-Impact Future (2515-ปัจจุบัน) เป็นช่วงระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานที่การวิจัยอนาคตได้ขยายแนวคิดออกไปศึกษาผลกระทบของความรู้เกี่ยวกับอนาคตในวิทยาการทุกแขนง การทำผลกระทบจากทุกองค์ประกอบมาพิจารณาร่วมกัน จะทำให้ได้ภาพอนาคตที่สมบูรณ์และเป็นไปได้มากที่สุด

3. ลักษณะของการศึกษาอนาคต

วิโรจน์ สารัตนะ (2547 : 4) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาอนาคตไว้อย่างน่าสนใจ ได้สรุปไว้ 18 ประเด็น ดังนี้

3.1 การศึกษาอนาคตเป็นการขยายหรือเป็นการมองสังคมไปข้างหน้าให้กว้างขึ้นด้วย การพัฒนาวิธีการคิดเกี่ยวกับอนาคตที่ดีขึ้น และเป็นไปในเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น

3.2 จากจำนวนของนักวิทยาการมากขึ้น และเทคนิคในการทำนายอนาคตที่เป็นเชิงวิชาการมากขึ้น ทำให้การศึกษาอนาคต เป็นวิชาการที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป

3.3 การศึกษาอนาคตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำนาย แต่ที่สำคัญการศึกษาอนาคตได้ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาความเข้าใจ ทัศนคติ และความสามารถ ซึ่งในทางกลับกันก็ช่วย

ให้พวกเขาได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และด้วยความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตในสังคมเทคโนโลยี

3.4 การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า อนาคตไม่สามารถบอกล่วงหน้าได้อย่างถูกต้อง แน่นอน แต่เป็นเกี่ยวข้องกับความเป็นได้ หรือน่าจะเป็นเท่านั้น และก่อให้เกิดกรอบความคิดต่างๆ จำนวนมาก ตลอดจนวิธีที่เป็นประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.5 การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า กิจกรรมต่างๆของมนุษย์ก่อให้เกิดสิ่งตามมาอย่างกว้างขวางมีระยะยาวมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาถึงความเป็นไปได้ของสิ่งที่จะเกิดตามมานั้นอย่างรอบคอบ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

3.6 การศึกษาอนาคตเป็นการศึกษาทางเลือก (Alternative) บนพื้นฐานความคิดที่ว่า อนาคตมิได้มีเพียงทางเลือกเดียว แต่มีอยู่มากมาย ซึ่งจะมีบทบาทที่มีอิทธิพลต่ออนาคตที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก

3.7 การศึกษาอนาคต เกี่ยวข้องอย่างมากต่อการอำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจ ต่อการเปลี่ยนแปลง จึงมีผลต่อการเร่งการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดตามมาทั้งในระดับบุคคลและสังคมให้เร็วขึ้น

3.8 การศึกษาอนาคตช่วยให้มีความสำนึกถึงเป้าหมายที่พึงปรารถนา

3.9 สาระสำคัญของการศึกษาอนาคต มิได้จำกัดอยู่ด้วยขอบเขตของวิชาการแบบดั้งเดิมแต่เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นสหวิทยาการ

3.10 การศึกษาอนาคตเป็นความพยายามที่จะทำความเข้าใจ และอธิบายความสำคัญทั้งภายในและระหว่างระบบที่สลับซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ ของธรรมชาติและของโลกแห่งสังคม เช่น ระบบรัฐ / ประเทศ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น

3.11 องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอนาคต ประการหนึ่งคือ การมุ่งมองไปทั้งโลกจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่าเราอาศัยอยู่ในโลกที่จำกัด และต้องพึงอาศัยซึ่งกันและกัน จึงต้องการการสงวนรักษา การร่วมมือ และสันติภาพ

3.12 องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ของการศึกษาอนาคต คือการมองไปข้างหน้าเกี่ยวกับนิเวศวิทยา เพื่อสะท้อนให้เห็นภัยที่คุกคามต่อสภาพแวดล้อมมากมาย

3.13 การศึกษาอนาคต อาศัยเทคนิค กระบวนการสำหรับการวิเคราะห์การพัฒนาที่เป็นไปได้ ที่น่าจะเป็นและที่พึงปรารถนา ซึ่งมีแตกต่างกันมากมายหลายวิธี โดยอาศัยแนวคิดด้านสถิติและสังคมศาสตร์ และการทำให้มีเหตุผลขึ้น ซึ่งมิใช่โดยความสามารถที่ทำนายได้สำเร็จ

แต่อยู่ที่การยอมให้มีการทดสอบทางเลือกที่เกิดตามขึ้นมาและเป้าหมายซึ่งจะทำให้การศึกษาอนาคตเป็นสิ่งที่ถูกต้องขึ้น

3.14 การศึกษาอนาคตต้องเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์เป็นอย่างมาก จึงง่ายต่อการที่จะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับบุคคลอื่น ซึ่งก็จะก่อให้เกิดการทำนาย สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากพฤติกรรมและการกระทำของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆกัน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3.15 แม้ว่าจะมีภาพอนาคตที่ไม่ดี (Pessimistic) อยู่มาก แต่การศึกษาอนาคตจะมีพื้นฐานการทำนายอยู่ที่ภาพอนาคตที่ดี (Optimistic) ดังนั้น ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาใหญ่หลวงรออยู่แต่มนุษย์ก็สามารถใช้สติปัญญา หาวิธีการที่จะจัดการให้สำเร็จให้ได้ในกรณีเช่นนี้ ก่อให้เกิดการวางแผนที่จะให้บรรลุผลตามอนาคตที่พึงปรารถนา และหลีกเลี่ยงอนาคตที่ไม่พึงปรารถนาได้

3.16 แม้ว่าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอนาคต จะเน้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมาก แต่ปัจจุบันก็มีแนวโน้ม ที่จะให้ความสำคัญกับอนาคตด้านที่เป็นมนุษย์มากขึ้น

3.17 การศึกษาอนาคตเป็นการมองไปข้างหน้าในแนวใหม่ ซึ่งอาจจะช่วยให้เข้าใจสภาพในปัจจุบันได้ดีขึ้น และทำให้เรามองเห็นโลกที่เราอาศัยอยู่ในปัจจุบันชัดเจนยิ่งขึ้น

3.18 เป้าหมายสุดท้ายของการทำนาย ส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดสารสนเทศ เพื่อช่วยในการกำหนดนโยบายและเพื่อการวางแผนสำหรับอนาคต

4. **ประโยชน์ของการศึกษาอนาคต**

ในปัจจุบัน บุคคลและองค์การที่เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ต่างคิดไปข้างหน้าเพื่อก้าวให้ทันและปรับตัวให้ได้อย่างเหมาะสม จึงมักให้ความสำคัญกับการศึกษาอนาคตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งวิโรจน์ สารรัตนะ (2547 : 4) ได้สรุปให้เห็นถึงประโยชน์ของการศึกษาอนาคตไว้ดังนี้

4.1 ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ ดังเช่น

4.1.1 ช่วยกำหนด กรอบการทำงานในการตัดสินใจเผื่อการวางแผนกล่าวคือแผนนโยบายหรือการตัดสินใจใดๆจะไม่สามารถทำได้ หากขาดข้อตกลงเบื้องต้น หรือมีแต่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นที่คลาดเคลื่อนก็จะนำไปสู่ความเสียหาย ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นนี้ สามารถได้มาด้วยการศึกษาอนาคต แม้จะเป็นเพียงความเป็นไปได้ หรือความน่าจะเป็นมากกว่าความถูกต้องแน่นอน แต่ต้องเป็นพื้นฐานให้นักวางแผนนำไปพิจารณา ประกอบการวางแผนการกำหนดนโยบาย หรือตัดสินใจได้

4.1.2 ช่วยในการตัดสินใจหาทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนกลายเป็นปัญหาขั้นวิกฤติ และการตัดสินใจ เพื่อให้มีการกระทำกับโอกาสที่คาดว่าจะเป็นไปได้และเหมาะสม

4.1.3 ช่วยในการตัดสินใจ เลือกวิธีการป้องกันปัญหาจากหลายๆวิธีที่นักอนาคตได้เสนอทางเลือกเอาไว้ให้

4.1.4 ช่วยให้สามารถประเมินทางเลือกของนโยบายและการปฏิบัติเนื่องจากนักอนาคตได้ช่วยประเมินทางเลือกต่างๆ เอาไว้ โดยวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เป็นไปได้ที่จะมีต่อโลกแห่งอนาคตนั้น

4.1.5 ช่วยเพิ่มโอกาสในการเลือกสรร จากทางเลือกหลายๆทางที่เสนอไว้ ทำให้คนมีความเป็นอิสระในการเลือกสรร สามารถจะหลีกเลี่ยงจากการเป็นทาสของการยอมรับแนวโน้มปัจจุบันที่อาจจะนำไปสู่ความหายนะได้

4.2 ช่วยในการเตรียมคนสำหรับอนาคตที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การศึกษาความเป็นไปได้ของอนาคต จะทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตนเอง ทำให้คนเริ่มมองไปข้างหน้า คำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา การมุ่งไปข้างหน้าไม่ถอยหลังจะเป็นเหตุให้ประชาชนได้มีโอกาสเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งใหม่ๆขึ้น นอกเหนือจากนี้ ยังทำให้เกิดความมั่นใจ และมองอนาคตในแง่ดี สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยความตื่นเต้นสนใจมากกว่าตกใจกลัวประชาชนจะมุ่งหน้าเข้าสู่อนาคต นอกจากนี้การศึกษาอนาคตยังช่วยให้ประชาชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น เนื่องมาจากการได้รับการเตือน สามารถปรับตัวได้และทำให้เดินทางเข้าไปสู่อนาคตนั้นได้โดยมีความสับสนวุ่นวายทางจิตใจน้อยที่สุด

4.3 ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองและร่วมมือ แม้ว่าในอดีตจะมีลักษณะที่ต่างชิงดีชิงเด่นซึ่งกันและกันก็ตาม เนื่องจากอดีตเป็นสิ่งที่ผิดพลาดมาแล้ว และไม่อาจจะทำให้ดีได้ แต่สำหรับอนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถทำให้เกิดเป็นจริงได้ หากใช้ความพยายามเพราะอนาคตยังมิได้แปดเปื้อนด้วยความชั่วร้ายหรือความอิจฉาริษยา การมุ่งอนาคตจึงทำให้คนลืมอดีตแต่จะเริ่มต้นปรองดองและร่วมมือกันได้ เพราะการมุ่งอนาคตจะทำให้ผู้คนคำนึงถึงแต่ด้านดี และมีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงสิ่งนั้น

4.4. ช่วยในการสร้างสรรค์ การศึกษาอนาคตจะสามารถชักจูงและให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพราะการมองอนาคตที่ห่างไกลออกไปมากกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และสามารถมองได้อย่างสร้างสรรค์ มีอิสระในการคิด และมีความเป็นไปได้

4.5. เป็นเทคนิคในด้านการศึกษา อนาคตเป็นเครื่องมือที่ดีเยี่ยมอย่างหนึ่งที่จะช่วยชักจูงให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักว่า จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆให้เกิดขึ้น เพื่อสนองความต้องการได้

4.6. ช่วยในการสร้างปรัชญาแห่งชีวิต การศึกษาอนาคตจะช่วยให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิด ปรัชญาชีวิต ของแต่ละคนขึ้น ซึ่งจะทำให้บุคคลเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการมีปฏิกิริยา กับปัญหาที่เกิดขึ้นกลายเป็นเตรียมตัวเพื่อป้องกันต่อปัญหาล่วงหน้า

สำหรับจุมพล พูลภัทรชีวิน (2547 : 1 - 19) ได้นำเสนอถึงประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคตว่าเป็นการศึกษาและการวิจัยอนาคตมีประโยชน์หลายประการ ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน เพราะการศึกษาและการวิจัยอนาคตมักจะให้หรือนำไปสู่สิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ให้กรอบสำหรับการตัดสินใจหลายรูปแบบ บ่งชี้ถึงอันตรายและโอกาสต่าง ๆ แนะวิธีแก้ปัญหาแบบต่าง ๆ ช่วยประเมินนโยบายและการปฏิบัติต่างๆ ช่วยให้มองเห็น และเข้าใจปัจจุบันและอดีตดีขึ้น ช่วยเพิ่มทางเลือก กำหนดจุดหมายและแสวงหาวิธีที่จะบรรลุจุดหมาย

2. ช่วยเตรียมมนุษย์ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง โดยการให้ประสบการณ์ล่วงหน้า (Pre-experience) แก่มนุษย์ว่าอนาคตอาจจะเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมพร้อมว่าควรจะทำตัวอย่างไร จะได้ไม่เกิดหรือลดอาการกลัวอนาคต (Future Shock) และให้การรับรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตบนโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสับสน การรับรู้หรือมโนทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการปกติตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยอาจจะกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ต่อมา การเลือกเป็นสิ่งจำเป็น การปฏิเสธที่จะเลือกก็คือการเลือก โลกในอนาคตน่าจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงในหลาย ๆ ด้านจากโลกปัจจุบัน มนุษย์มีความรับผิดชอบต่ออนาคตของเขา อนาคตมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏขึ้นต่อหน้าเขาเท่านั้น วิธีการที่ได้ผลในอดีตอาจจะไม่ได้ผลในอนาคตเพราะสภาพ การณ์เปลี่ยนไป

3. กระตุ้นให้มนุษย์ทำการศึกษาอนาคตอย่างมีสติ

4. ช่วยให้มนุษย์เห็นถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ของระบบต่าง ๆ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันมาก

5. ช่วยชี้นำและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความคิด

6. ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะไม่ติดอยู่กับปัญหาในอดีตและปัจจุบัน

7. ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์ (ทั้งเด็กและผู้ใหญ่) ใฝ่หาความรู้โดยการเป็นผู้สร้างความรู้มากกว่าเรียนสิ่งที่ผู้อื่นบอกหรือทำมาแล้วแต่เพียงอย่างเดียว

8. ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืน

9. ให้สันทนาการและความสนุกเพลิดเพลิน

5. เทคนิคการวิจัยอนาคต

ตามที่ นาตยา ปิลันธนานนท์ (2526 :132-133) จำแนกไว้ มี 3 แบบ ประกอบด้วย

5.1 แบบ Exploratory Forecasting เน้นการค้นหาอนาคตที่เป็นไปได้โดยอาศัยแนวโน้มของข้อมูลเป็นแนวทางในการพิจารณา

5.2 แบบ Normative Forecasting เป็นการพยากรณ์เกี่ยวกับเป้าหมาย การค้นหาเป้าหมาย ตลอดจนบรรทัดฐานสำหรับอนาคต

5.3 แบบ Modeling - Simulation Forecasting เป็นการพยากรณ์ที่เน้นเกี่ยวข้องกับกฎธรรมชาติ การวิเคราะห์รูปแบบของกฎธรรมชาติ ด้านกายภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบ และปฏิกิริยาที่จะมีในอนาคต

สำหรับโจเซฟ (E.C. Joseph ,1974 อ้างในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2542 : 52) จำแนกเทคนิคในการศึกษาอนาคตไว้ 13 เทคนิค ได้แก่ เทคนิคสำรวจแนวโน้ม (Trend Exploratory) เทคนิคเดลฟาย (Delphi) เทคนิคการสร้างภาพอนาคต (Scenario) เทคนิคเมตริกซ์ (Matrix) เทคนิคต้นไม้สัมพันธ์ และแผนที่บริบท (Relevance Tree and Contextual Map) เทคนิคสถานการณ์จำลอง (Simulation) เทคนิคการวิเคราะห์ของมอนติกาโล (Monte Carlo Analysis) เทคนิคมอร์ฟอโลจิคอล (Morphological) เทคนิคหาทางเลือก (Alternative Futures) เทคนิคเชิงสถิติของเบอิเซียน (Bayesian Statistical) เทคนิควิเคราะห์พลังขับ (Force Analysis) เทคนิคลูกโซสัมพันธ์ของมาร์คอฟ (Marcov Chain) และ เทคนิคสิ่งบอกเหตุ (Precursor)

นอกจาก 13 เทคนิค ที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีนักการศึกษาไทย ได้คิดเทคนิคเพิ่มเติม โดยการนำเอาเทคนิค การวิจัยแบบ EFR (Ethnographic Future Research) มาผสมผสานกับเดลฟาย (Delphi) มาเป็นเทคนิค แบบ EDFR โดยนาย จุมพล พูลภัทรชีวิน อาจารย์ประจำ

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้พัฒนาเทคนิคนี้ ในปี พ.ศ. 2522

6. เทคนิคการสร้างอนาคตภาพ (Scenarios)

อนาคตภาพ (Scenarios) เป็น กระบวนการนำเสนอแนวโน้มของสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดย เฮอร์แมน คาห์น (Herman Kahn) ได้ริเริ่มนำเทคนิคนี้เข้ามาใช้ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 และหมายความถึง การลำดับเหตุการณ์เชิงสมมติฐาน เพื่อจุดมุ่งหมายในการเน้นความสนใจไปที่กระบวนการที่เป็นสาเหตุและจุดสนใจ และประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ดังนี้ (Wilson, 1978 : 13)

1. เป็นข้อสมมติฐานของเหตุการณ์ในอนาคต (Hypothetical) และทางเลือกที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคต

2. เป็นเพียงภาพร่าง (Sketch) ของอนาคตที่เป็นไปได้ ที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่

3. เป็นภาพรวม (Holistic) ของสถานการณ์ที่เป็นไปได้ในอนาคต หรือแนวโน้มของปรากฏการณ์ ตามเงื่อนไขทางเลือกแบบต่างๆ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547 : 176) ให้ความหมายของ อนาคตภาพ ว่า เป็นการฉายภาพและแนวโน้มของสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีกระบวนการสร้างอนาคตภาพ 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดประเด็นที่ต้องการคาดการณ์ (Identify the Focal Issue) เป็นการเลือกประเด็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่ต้องตัดสินใจหรือวางแผน เพื่อจะทำให้อนาคตภาพที่สร้างขึ้นใช้ได้จริง และมีแรงจูงใจในการสร้างให้สำเร็จ

ขั้นตอนที่ 2 คัดเลือกปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอนาคต (Identify Driving Forces) เป็นการคัดเลือกปัจจัยที่มีอิทธิพลกำหนดอนาคตของประเด็นที่จะสร้างอนาคตภาพ โดยอาจจะได้จากการค้นคว้าเอกสาร หรือการระดมสมอง

ขั้นตอนที่ 3 จำแนกปัจจัยที่แน่นอน (Predetermined)และปัจจัยที่ไม่แน่นอน (Uncertainties)

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินเพื่อคัดเลือกปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออนาคตภาพมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 การเขียนอนาคตภาพ

วิลสัน (Wilson. 1978 : 86) ได้พัฒนาขั้นตอนในการเขียนอนาคตภาพ ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การพยากรณ์การเกิดเหตุการณ์ในแต่ละด้าน ในขั้นนี้ต้องทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์แนวโน้มในอนาคตในประเด็นต่างๆอย่างรอบด้าน อาทิ ประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม กฎระเบียบต่างๆ การเมือง เทคโนโลยี การเงิน

2. การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ หรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ เป็นวิธีการประเมินความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ใดๆที่ศึกษาว่าเป็นไปได้หรือไม่ และพิจารณาดูผลกระทบของเหตุการณ์ที่มีต่อเหตุการณ์อื่นๆด้วย โดยนำแนวโน้มที่ได้จากขั้นที่ 1 มาสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ เห็นความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์เป็นลูกโซ่ โดยใช้การประมาณค่าความน่าจะเป็นของเหตุการณ์เป็นตัวกำหนด

3. การเขียนอนาคตภาพ ซึ่งการเขียนอาจจะออกมาในรูปของแผนภาพ แผนภูมิ หรือการบรรยายก็สามารถจะทำได้ โดยมีแนวทางในการสร้างอนาคตภาพ ไว้ 4 ประการ คือ

3.1 ขยายความ ทำความเข้าใจเพื่อช่วยในการมองภาพอนาคตโดยวิธีการต่างๆ เพื่อพิจารณาดูสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้น

3.2 การตัดสินใจสร้างผลผลิตใหม่ ภายใต้ข้อมูล หรือสถานการณ์ที่ได้รับการวิเคราะห์แล้ว

3.3 สร้างกรอบแนวคิดในการตัดสินใจใหม่

3.4 ระบุการตัดสินใจที่อาจจะเกิดขึ้น ด้วยการสำรวจสิ่งต่างๆ รอบด้านที่อาจจะเพิ่มเข้ามา

นอกจากนี้ ยังได้สรุปกระบวนการ 7 กระบวนการ ที่มีส่วนจะทำให้เกิดอนาคตภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การพรรณนางาน หรือกระบวนการวิเคราะห์สภาพปัญหา หรือประเด็นที่ต้องการศึกษา การประเมินปัจจัยเพื่อเป็นหลักในการตัดสินใจ พลังขับ หรือ ปัจจัยเกื้อหนุนที่จะก่อให้เกิดภาพอนาคต พิสัย การกำหนดทางเลือกสำหรับอนาคต การพัฒนาภาพอนาคตให้เหมาะสม และการอธิบายภาพอนาคต

เบลล์ และเจมส์ (Bell and James. 1995 : 41) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างอนาคตภาพ เป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดของเขตของสิ่งที่จะศึกษา
2. กำหนดขอบเขตของเวลาที่จะสร้างอนาคตภาพ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 5 – 10 ปี
3. เก็บรวบรวมข้อมูลที่มีผลกระทบต่อขอบเขตของสิ่งที่สนใจจะศึกษา โดยใช้ยุทธวิธีการวางแผน เช่น การวิเคราะห์แนวโน้ม โดยสำรวจจากผู้เชี่ยวชาญ กลวิธีเดลฟาย วงล้ออนาคต การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ เป็นต้น

4. บรรยายองค์ประกอบภายในขอบเขตของสิ่งที่ศึกษา ความเป็นไปได้ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงขององค์ประกอบที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

5. กำหนดความน่าจะเป็นของเหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น อุปสรรค และผู้ที่เกี่ยวข้อง

6. สร้างอนาคตภาพ ที่เกิดจากการรวบรวมได้จากข้อ 3 – 5 ซึ่งต้องพิจารณาถึงแนวโน้มและความเป็นไปได้ของอนาคตภาพ

7. การสร้างอนาคตภาพ ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ภายนอกเช่นอนาคตภาพที่ได้เหมาะสมกับข้อมูลหรือไม่ ข้อตกลงมีความเป็นจริง และเที่ยงตรงเพียงใด

8. นำอนาคตภาพที่ได้ไปใช้แนะแนวทางในการวางแผน และชี้ทิศทางของอนาคต

การสร้างอนาคตภาพ จึงเป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์แนวโน้มของเหตุการณ์ที่เป็นไปได้ในอนาคตในลักษณะภาพรวม ซึ่งวิธีการนี้จะใช้ในการพยากรณ์หรือวางแผนอนาคต เป็นการเน้นถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลในแนวโน้มที่ศึกษา การใช้กลวิธีนี้ในการศึกษาอนาคตภาพมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558 จะทำให้ได้แนวทางสำหรับอนาคตหลายแนวทาง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนตลอดจนกำหนดทางเลือกต่อไป

7. **เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (The Delphi Technique)**

เดลฟาย เป็นเทคนิคการทำนายที่พัฒนาขึ้นโดยนักคิด นักวิจัยของเรนด์ คอร์ปอเรชั่น(Rend Corporation) คือ เฮลเมอร์ (Helmer) ดาล์คดี(Dalkdy) และ เรสเชอร์ (Rescher) เมื่อประมาณกว่าสองศตวรรษมาแล้ว ในปัจจุบันเดลฟายเป็นเทคนิคการทำนายที่ได้รับความนิยมอย่างมากในเกือบจะทุกวงการไม่ว่าจะด้านธุรกิจ การเมือง การทหาร เศรษฐกิจ การสาธารณสุข การศึกษา และด้านอื่นๆ นอกจากเดลฟายจะเป็นเทคนิคการวิจัยและการคาดการณ์อนาคตแล้ว เดลฟายยังเป็นเทคนิคการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้รับข่าวสารและแลกเปลี่ยนความเชี่ยวชาญระหว่างกันโดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรงเช่นเดียวกับระดมสมอง (Brain Storming) หรือการประชุมกลุ่มแบบอื่นๆ

เดลฟายรูปแบบเดิมมีลักษณะเฉพาะ ต่อมาภายหลังก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่หลักการและระเบียบวิธีใหญ่ๆ ยังคงเหมือนเดิม คือ การศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มเชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบ โดยการขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนทำการคาดการณ์ว่าภายในเวลาที่กำหนด เช่น อีก 20 ปีข้างหน้าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น หรือตอบตามรูปแบบที่ผู้วิจัยกำหนดอีกครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยก็จะนำไปวิเคราะห์ใหม่ แล้วอาจป้อนข้อมูลที่จะได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาอีกครั้ง โดยปกติกระบวนการทำซ้ำ (Interactive Process) แบบนี้จะดำเนิน

ต่อไปราวๆ สองหรือสามหรือจนกว่าจะได้ คำตอบที่เป็นฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จุดมุ่งหมายของการทำซ้ำดังกล่าวก็เพื่อที่จะกรอง (Refine) ความเชี่ยวชาญของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั่นเอง โดยมีขั้นตอน ของเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Panel Experts) ผู้วิจัยต้องหาวิธี และทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในเรื่องที่จะศึกษา โดยปกติจะมีประมาณตั้งแต่สิบกว่าคนขึ้นไปจนอาจถึงร้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายการวิจัย ความซับซ้อนของเรื่องที่จะศึกษา เวลาและงบประมาณ

2. กำหนดประเด็นแนวโน้มและสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยทั่วไปมักจะอยู่ในรูปแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

3. ทำเดลฟายรอบที่หนึ่ง โดยการส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือสัมภาษณ์ (ตัวต่อตัวหรือโดยการโทรศัพท์) หรือทำการประชุมทางไกล (Tele Conferencing) โดยผ่านระบบสื่อสารทางเครื่องมืออีเลคทรอนิกส์ เช่น ระบบคอมพิวเตอร์

4. รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรอบที่หนึ่ง

5. ทำเดลฟายรอบที่สอง โดยรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้รับข้อมูลป้อนกลับเชิงสถิติ (Statistical Feedbacks) ที่เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวม เช่น ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไตล์ (Inter Quartile Range) ของกลุ่ม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเอง แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่คนพิจารณาตอบใหม่

6. ทำเดลฟายรอบที่สาม สี่.....

7. สรุปและอภิปรายผล โดยการเสนอแนวโน้มที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้วอภิปรายเสนอแนะจากผลการวิจัย

8. เทคนิคการวิจัยแบบ EFR (The Ethnographic Futures Research)

ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR คือ ศาสตราจารย์ ดร.โรเบิร์ต บี. เท็กเตอร์ (Robert B. Textor) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษย์วิทยาที่เรียกว่า การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic Research หรือ Ethnography Research หรือ EFR) เป็นเทคนิคการวิจัยที่พยายามจะดึงเอาอนาคตภาพและค่านิยมต่างๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มประชากรที่ศึกษา โดยการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะ (Textor , 1978 : 426) กล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-Directive Open Ended) โดยผู้วิจัยอาจมีหัวข้อหรือประเด็นที่เตรียมไว้ประกอบเพื่อกันลืม แต่จะไม่มีลักษณะของการถามแบบชี้นำหลักการสัมภาษณ์แบบ EFR นี้

ถือว่าผู้ให้สัมภาษณ์เป็นผู้ควบคุมการสัมภาษณ์ที่มีอิสระในการให้สัมภาษณ์อย่างเต็มที่ลักษณะของ EFR ที่เด่นและแตกต่างไปจากการสัมภาษณ์แบบอื่น คือ จะมีการแบ่งช่วงการสัมภาษณ์ออกเป็นช่วงๆ โดยอาจจะแบ่งไปตามหัวข้อที่สัมภาษณ์หรือตามช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น ทุกๆ ประมาณ 10 นาที ผู้สัมภาษณ์จะทำการสรุปการสัมภาษณ์จากที่ได้จดไว้หรือจากเทปบันทึกให้ผู้สัมภาษณ์ฟังและขอให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ได้ กระบวนการเช่นนี้เรียกกว่า เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization Technique) โดยจะทำการสัมภาษณ์ที่จะให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ข้อมูลที่ได้นั้นมีความเชื่อถือ คือ มีทั้งความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของข้อมูลเพิ่มขึ้น โดยอาจสรุปขั้นตอนใหญ่ๆ ของการวิจัยแบบ EFR ได้ดังนี้ คือ

8.1 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

8.2 สัมภาษณ์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ

8.2.1 เป็นแบบเปิดและไม่ชี้นำ (Non-Directive, Open- Ended)

8.2.2 เป็นแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) คือมีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

8.2.3 ให้เทคนิคการสรุปสะสม (Cumulative Summarization)

8.2.4 สัมภาษณ์อนาคตภาพ 3 แบบ

- Optimistic - Realistic (O-R)
- Pessimistic - Realistic (P-R)
- Most - Probable (M-P)

8.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ หาฉันทามติ

8.4 เขียนอนาคตภาพ (Scenario Write – Up)

9. เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR นี้ ได้รับการพัฒนาโดย ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน เมื่อปี พ.ศ. 2522 ในขณะที่กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยมินิโซต้า (University of Minnesota)จุดเริ่มต้นของการคิดเทคนิคการวิจัยนี้ขึ้นมา มีเหตุจูงใจมีสองประการ คือ

ประการแรก การมีโอกาสได้รับการศึกษาวิชาเกี่ยวกับอนาคตศึกษา (Futures Studies) และการวิจัยอนาคต (Futures Research) ในระดับบัณฑิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยมินิโซต้า ทำให้เกิดความสนใจในแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัยของศาสตร์สาขานี้ โดยเฉพาะเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) และ EFR (Ethnographic Futures Research) ซึ่งได้ศึกษา

พบว่าเทคนิคการวิจัยรูปแบบเดิมของ เดลฟายและ EFR ยังไม่ตอบสนองต่อจุดหมายและความเชื่อเบื้องต้นบางประการของการวิจัยอนาคต น่าจะได้คิดหาวิธีปรับปรุงหรือแก้ไข

ประการที่ สอง การมีโอกาสได้พบและรู้จักกับศาสตราจารย์ ดร. โรเบิร์ต บี เท็กซเตอร์ (Robert B. Textor) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) ซึ่งเป็นผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยแบบ EFR โดยเห็นว่าเป็นเทคนิคที่น่าสนใจมาก แต่ยังมีบางจุดในระเบียบวิธีที่ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขหากมีความต้องการที่จะเพิ่มความเป็นระบบความน่าเชื่อถือของข้อมูล จึงได้นำเสนอว่า หากมีการผสมผสานระเบียบวิธีระหว่าง EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน โดยปรับให้มีความเหมาะสมมากขึ้นแล้ว น่าจะเป็นเทคนิควิจัยอนาคตใหม่อีกเทคนิคหนึ่งที่นอกจากจะตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายและความเชื่อถือพื้นฐานของการวิจัยอนาคตได้ดีแล้ว ยังเป็นระเบียบวิธีช่วยทำให้นักวิจัยได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะเทคนิคใหม่ (EDFR) นี้นำจุดเด่นหรือข้อดีทั้ง EFR และ Delphi มารวมกัน ซึ่งจุดเด่นของทั้งสองวิธีช่วยลบหรือแก้จุดอ่อนของกันและกันได้เป็นอย่างดี ดร.เท็กซเตอร์ ก็สนใจและสนับสนุนให้ได้ทำการพัฒนาเทคนิคใหม่นี้ขึ้นมา นอกจากนี้ยังได้รับเชิญเป็นผู้วิจารณ์ (Commentator) เทคนิค EFR ที่ท่านจะนำเสนอในการประชุมประจำปีครั้งที่สองของสมาคมอนาคตโลก (The Second Annual Conference of The World Future Society's Education Section) ที่จัดขึ้นในเมืองมินนิอาโปลิส รัฐมินนิโซต้า (Minneapolis, Minnesota) ในวันที่ 18 - 21 ตุลาคม พ.ศ. 2522 (Texter. 1979 : 326)

เหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ขึ้น และทดลองใช้ครั้งแรกกับงานวิจัยเรื่อง Alternative Futures of Thailand University : An EDFR Study ในปีถัดมา และต่อมาได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร Cultural and Educational Futures ซึ่งนักอนาคตนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่า อนาคตเป็นเรื่องที่มนุษย์สามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคต มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของเขา และเชื่อว่ามนุษย์จะสามารถควบคุมและสร้างอนาคตได้

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีในเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน การรวมข้อดีของทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี โดยหลักการแล้วเทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR กับ Delphi เข้าด้วยกัน ขั้นตอนต่างๆ ของ EDFR จึงคล้ายๆกับ Delphi เพียงแต่ว่ามีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่นและ

เหมาะสมมากขึ้น โดยในรอบแรกของการสัมภาษณ์ EFR ที่ปรับปรุงแล้วหลังจากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์และสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ รูปแบบของเดลฟายจะทำการกรองความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งมักจะทำประมาณ 2-3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ

ขั้นตอน การวิจัยแบบ EDFR ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้คือ

1. กำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญขั้นนี้นับว่าสำคัญและจำเป็นมาก เราเชื่อว่ายิ่งได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจริงๆ ยิ่งทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือขึ้นเท่านั้น เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณและประโยชน์ของการวิจัยย้ำถึงความจำเป็นและความสำคัญของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงขอความร่วมมือถ้าไม่รับความร่วมมือก็ขอนัดวันและเวลาสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่าจะรับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้วยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัวข้อมูลจัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้มากขึ้น

2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์ที่มีลักษณะขั้นตอนคล้ายกับ EFR กล่าวคือ ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบสัมภาษณ์ที่สนองต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณและสถานการของการวิจัยได้ คือ อาจยึดตามรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจากข้อเท็จจริงในแง่ที่ดี (Optimistic Realistic , O-R) ข้อเท็จจริงที่มองในแง่ร้าย (Pessimistic–Realistic , P-R) และข้อเท็จจริงที่เป็นไปได้มากที่สุด (Most Probable , M-P) ตามลำดับ หรืออาจจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มเหล่านี้จะเป็นไปในทางดีหรือร้าย เพราะในการกระทำ EDFR รอบที่สองและสาม ถ้าหากผู้วิจัยสนใจที่จะแยกศึกษาอนาคตภาพทั้ง 3 ภาพ ตามแบบ EFR ผู้วิจัยก็สามารถทำได้โดยออกแบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพ อย่างเป็นระบบ

3. วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเดลฟาย

4. สร้างเครื่องมือ
5. ทำเดลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม...)
6. เขียนอนาคตภาพ

ข้อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ Delphi

ประการแรก EDFR ต่างจาก Delphi ตรงที่ในรอบแรกของการวิจัยนั้น EDFR การใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ซึ่งโดยวิธีการนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยได้แนวโน้มที่มีความเป็นไปและมากที่สุด และทุกแนวโน้มจะนำไปศึกษาต่อในรอบที่สองและสาม การทำเช่นนี้เป็นการเคารพความเชี่ยวชาญอย่างแท้จริง

ประการที่สอง การวิจัยแบบเดลฟาย ตามรูปแบบเดิมนั้นมักจะเริ่มด้วยแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยการเก็บข้อมูลข้อที่หนึ่ง วิธีการนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการดูถูก (Underestimate) ความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ เพราะไปจำกัดข้อมูลที่ควรจะได้จากผู้เชี่ยวชาญ โดยการกำหนดกรอบความคิดของผู้เชี่ยวชาญโดยผู้วิจัย ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้วิจัยสนใจจะศึกษาแนวโน้มของเศรษฐกิจไทยในอีกสิบปีข้างหน้า ผู้วิจัยอาจจะสร้างแบบสอบถามที่ครอบคลุมแนวโน้มเฉพาะที่ผู้วิจัยคิดว่าสอดคล้องและสำคัญ การทำเช่นนี้ผู้วิจัยอาจจะละเลยแนวโน้มหรือประเด็นที่สำคัญอื่นๆ ที่ผู้วิจัยคาดไม่ถึงหรือไม่รู้ไปอย่างน่าเสียดาย ถึงแม้ว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นจะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดก็ตามผู้เชี่ยวชาญก็อาจจะไม่ตอบเพราะขี้เกียจเขียนหรือเพราะถูกชักนำให้คิดเฉพาะเรื่องที่ถูกถามในแบบสอบถาม ทำให้ลืมประเด็นที่น่าสนใจไปได้ แต่ถ้าหากมีการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยก็จะได้แนวโน้มและประเด็นที่สอดคล้องมากที่สุด ซึ่งตอบสนองจุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคตได้ดีกว่า และยิ่งไปกว่านั้นแนวโน้มทุกแนวโน้มยังได้รับการพิจารณาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอีกใน EDFR รอบที่สอง สาม...วิธี EDFR จึงน่าจะเป็นวิธีวิจัยที่ได้แนวโน้มอย่างครอบคลุม เป็นระบบอย่างน่าเชื่อถือมากว่าเดลฟาย

ข้อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่าง EDFR กับ EFR

ประการแรก EDFR ต่างจาก EFR ที่ระเบียบวิธีวิจัย กล่าวคือ EFR ใช้การสัมภาษณ์รอบเดียว แต่ EDFR ใช้การสัมภาษณ์รอบแรกแล้วตามด้วยเดลฟายในรอบที่สอง สาม....วิธีการของ EDFR จึงมีระบบของการได้ข้อมูลที่เป็นที่น่าเชื่อถือได้มากกว่า

ประการที่สอง ผลสรุปของการวิจัยแบบ EFR คือ อนาคตภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงรอบเดียว โดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้ก็คือการขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มที่มีฉันทามติ และโดยระเบียบวิธีเองอาจทำให้แนวโน้มที่สำคัญต้องหมดไป เพราะเป็นไปได้ที่ว่ามีผู้เชี่ยวชาญเพียงคนเดียวที่พูดถึงแนวโน้มเหล่านั้น ผู้เชี่ยวชาญคนอื่นตลอดจนผู้วิจัยก็อาจลืม นึกไม่ถึงหรือไม่รู้ จึงไม่ได้พูดถึงแนวโน้มเหล่านั้น แนวโน้มเหล่านั้นจึงหลุดออกไปจากผลการวิจัย เพราะไม่มีฉันทามติ ส่วนการวิจัยแบบ EDFR จะนำแนวโน้มที่ได้จากการสัมภาษณ์ในรอบแรกป้อนกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนพิจารณา

อีกในการทำเดลฟาย ทำให้ทุกแนวโน้มได้รับการพิจารณาอย่างเป็นระบบเท่าเทียมกัน ผลสรุปที่ได้จากการวิจัยแบบ EDFR จึงเป็นระบบและได้แนวโน้มที่มีความครอบคลุมและน่าเชื่อถือมากกว่า EFR ถึงแม้ว่า EDFR จะเป็นเทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อการวิจัยอนาคตก็ตาม แต่เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi และ EFR ก็สามารถนำไปใช้วิจัยรูปแบบอื่นๆ ที่มีอยู่ได้เช่น การวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา วิจัยหารูปแบบ เพื่อกำหนดนโยบาย เพื่อกำหนดมาตรฐานเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาและเพื่อการตัดสินใจเป็นต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการวิจัยแบบอนาคตต่างๆ ไปใช้ในวงการต่าง ๆ มากมาย เพื่อใช้กับการวางแผนในอนาคต วิเคราะห์และแก้ปัญหาในปัจจุบันตลอดการวิเคราะห์อดีต เพราะเทคนิคการวิจัยแบบอนาคตโดยเฉพาะเดลฟาย และ EDFR นั้นช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมาก (Hill and Fowle. 1975 : 86)

ข้อดีและข้อพึงระวังของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายก็เช่นเดียวกับการวิจัยแบบอื่น ๆ ซึ่งย่อมมีลักษณะเด่นหรือข้อดี หากผู้วิจัยทราบลักษณะดังกล่าวจะได้นำไปปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ในที่นี้จะยกประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของ เทคนิควิธีทั้งในเชิงกระบวนการ(Process) และผลผลิต (Product) ของการวิจัยโดยมีข้อดี ดังนี้

1. การวิจัยเทคนิคแบบเดลฟายเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อความคิดจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวนมากได้โดยไม่ต้องเสียเวลาจัดการประชุม ไม่มีข้อจำกัดเรื่องสภาพภูมิศาสตร์ในด้านการเดินทาง และกลไกลในด้านการใช้เทคนิคที่จัดอยู่ประจำเทคนิคที่ง่ายแก่การดำเนินงาน ผู้วิจัยจึงสามารถรวบรวมหาความสอดคล้องของแนวคิดได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

2. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญให้คำตอบได้อย่างอิสระไม่ถูกครอบงำความคิด นอกจากนี้ยังเป็นเทคนิคที่ป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งหากเผชิญหน้ากัน เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญไม่ทราบว่าใครเข้าร่วมอยู่ในการวิจัยบ้าง และหรือผู้ใดให้คำตอบข้อความหนึ่งๆ ว่าอย่างไร ผู้ตอบจะทราบแต่เพียงคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดโดยการแสดงตัวอย่างสถิติต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

3. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เพราะทุกคนจะตอบแบบสอบถามฉบับเดียวกันทุกขั้นตอน นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญทุกคนยังมีโอกาสได้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเท่าๆ กัน มีโอกาสปรับเปลี่ยนหรือยืนยันความคิดของตนจนเกิดความมั่นใจ และช่วยให้มีการ พิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

4. ผลิตผลของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายผ่านการพิจารณาไตร่ตรองหลายขั้นตอน ผู้เชี่ยวชาญจะต้องตอบประเด็นปัญหาซ้ำหลายรอบ ความสอดคล้องกันของความคิดเห็นหรือฉันทามติจึงได้จากการพิจารณาร่วมกันอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยให้ความเชื่อมั่นของคำตอบที่ได้รับนั้นสูงขึ้น

ข้อพึงระวังสำหรับการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย

1. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญและเกณฑ์การพิจารณาเลือกผู้เชี่ยวชาญให้ได้มาซึ่งผู้ที่มีความ รอบรู้ ความเต็มใจ และเห็นความสำคัญของการวิจัย หากแม้เป็นผู้รอบรู้ในปัญหาที่ศึกษา แต่อาจไม่มีเวลาตอบแบบสอบถามทั้งสามรอบ หรือไม่เห็นความสำคัญของการวิจัย ก็อาจทำให้ผลการวิจัยขาดความน่าเชื่อถือไปได้ นอกจากนี้หากเป็นการวิจัยเพื่อวางแผนหรือนโยบาย ควรคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเข้าร่วมการวิจัยด้วย

2. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายซึ่งกำหนดให้ตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบเพื่อความเชื่อมั่นของคำตอบแม้จะเป็นสิ่งดี แต่อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความเบื่อหน่าย หรือเกิดความรู้สึกว่าถูกรบกวนมากเกินไป อาจไม่ร่วมมือตอบแบบสอบถามต่อไป

3. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนี้อาศัยข้อมูลจากการรวบรวมความสอดคล้องของความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะให้เกิดความคิดเห็นอย่างวัตถุวิสัย ไม่มีอคติ และจะต้องเข้าใจประเด็นปัญหาโดยส่วนรวมและข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อตรงกัน ผู้วิจัยต้องแสวงหากลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้าใจตรงกันในเรื่องดังกล่าวเสียก่อน มิฉะนั้นผลของการวิจัยอาจไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นการแสดงความคิดอย่างจิตวิสัยไม่มีเหตุผลเป็นการเดามากกว่าการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ นอกจากนี้หากลักษณะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนั้นมุ่งทำนายเหตุการณ์อนาคต ผู้วิจัยจะต้องพึงระวังให้คำตอบของผู้เชี่ยวชาญเป็นการแสดงความหวังหรืออุดมคติของผู้ตอบเกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ มากกว่าจะเป็นการทำนายความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคต

4. การกำหนดระยะเวลาของทำนายเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่พึงระวัง หากกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายเหตุการณ์ในระยะเวลาใกล้หรือไกลเกินไปอาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายได้ด้วยความลำบากและเกิดความคลาดเคลื่อนได้

อนาคตภาพมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558 ผู้วิจัย กำหนดใช้เทคนิคการศึกษา ที่ประกอบด้วย เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR โดยได้นำเสนอข้อดี ข้อเสีย ข้อพึงระวังในการใช้เทคนิค เดลฟาย เทคนิค EFR เทคนิค EDFR ตลอดจน เทคนิคการสร้างอนาคตภาพ (Scenarios) ผสมผสานกัน เพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตลอดจนเป็นการนำเสนอ

อนาคตภาพในอีกสิบปีข้างหน้า ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้องค์การประสบผลสำเร็จ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกาภิวัตน์ จึงควรพิจารณาให้เข้าใจว่า อนาคตเกิดขึ้นได้อย่างไร มีอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง ส่งผลกระทบต่อสิ่งใด อย่างไร แนวโน้มจะเป็นอย่างไรเพราะเหตุใด การศึกษาอนาคตภาพอย่างรอบคอบจะช่วยให้สามารถปรับตัวได้ทันการณ์ หรือปรับตัวนำพาองค์การเป็นฝ่ายรุกเข้าไปจัดการกับอนาคตที่จะเกิดขึ้น ให้เป็นไปตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายรับ ที่จะต้องคอยตามแก้ปัญหา หรือตอบสนองสถานการณ์เฉพาะหน้าจากผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น และสามารถแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์การต่อไป

10. เทคนิคการสัมมนาโดยการอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

การสัมมนาโดยการอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) เป็นแนวทางการประเมินผลการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง โดยมีพื้นฐานแนวความคิดในการตัดสินคุณค่าโดยวิธีธรรมชาติ (Nationalistic Value-Oriented Evaluation: NV Model) เพื่อให้ผู้ประเมินทำการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมินโดยการนำเสนอในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ตามทัศนะของตนเอง โดยอาศัยความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนักวิชาการต่างให้ความหมายไปในทางที่สอดคล้องกัน ดังนี้

โพสินยี (Eisner,1985.P 25-26 citing Polinyi. 1958) กล่าวถึงการประเมินโดยการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่า ความสำคัญของการสัมมนาอ้างอิงผู้เชี่ยวชาญจะเกี่ยวข้องกับการมีประสบการณ์และศิลปะที่มีอยู่ในตัวผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ซึ่งถือว่าเป็นศักยภาพที่ได้รับการปลูกฝังอยู่ในตัวผู้เชี่ยวชาญ ไม่ได้ระบุความเฉพาะเจาะจงในรูปแบบของการประเมินโดยอาศัยจิตสำนึกและการหยั่งรู้เป็นหลักการสำคัญในการประเมิน ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ที่เน้นส่วนประกอบของความรู้ความสามารถเฉพาะตัวบุคคลด้านความรู้และทักษะในการทำงานศิลป์ การประเมินค่าและความเข้าใจในความหมายของงานศิลป์ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จึงพิจารณาได้จากคุณภาพของผลงาน โดยพิจารณาผ่านจากทักษะและความชำนาญการด้านศิลป์ให้สอดคล้องกับการตัดสินคุณค่าโดยใช้สติปัญญาในตัวของผู้เชี่ยวชาญ

ไอส์เนอร์ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2536 : 101 อ้างอิงจาก Eisner, 1975,1979) ได้ประยุกต์มโนทัศน์ของศิลปวิจารณ์(Art Criticism) มาใช้เป็นรูปแบบของการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์เป็นการใช้วิจารณญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Descriptive Aspect) ตีความหมายของคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (Interpretive Aspect) ออกมาในเชิงประจักษ์ตามการรับรู้ของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น (Evaluative Aspect)

โดยไอส์เนอร์ เสนอว่า การประเมินตามแนวทางของศิลปวิจารณ์ ประกอบด้วยศิลปะแห่งการรับรู้อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและสั่งสมประสบการณ์ ตลอดจนศิลปะในการนำเสนอคุณภาพของการถ่ายทอดที่เกิดจากความรู้สึกที่กลั่นกรองจากเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่นำมาประเมินนั้น

ไอส์เนอร์ (Eisner. 1985) ได้นำเสนอแนวทางการประเมินอิงผู้เชี่ยวชาญ โดยชี้ให้เห็นลักษณะพิเศษระหว่างการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญและการวิพากษ์วิจารณ์ (Educational Connoisseurship and Educational Criticism) ว่ารูปแบบจะต้องเกี่ยวข้องกับความซาบซึ้ง และการระบายหรือเปิดเผยถึงความงามของสิ่งที่ประเมินออกมาเป็นคำพูด

เบลแลนด์ (Peter Dormer. 1994. Citing Belland. 1991) จากการที่ ไอส์เนอร์ระบุความเกี่ยวข้องระหว่าง Educational Connoisseurship กับ Educational Criticism เขาจึงได้นำเสนอประเด็นรายละเอียด เพื่อสนับสนุน Educational Criticism ไว้ดังนี้

1. การวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยอธิบายวัตถุประสงค์และกระบวนการที่เป็นเชิงคุณภาพซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างสาระและรูปแบบของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2. การวิพากษ์วิจารณ์จะช่วยอธิบายวัตถุประสงค์และกระบวนการที่เป็นเชิงคุณภาพซึ่งสัมพันธ์กันระหว่างส่วนประกอบย่อยและองค์รวมของเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

3. การวิพากษ์วิจารณ์เป็นเรื่องการสะท้อนจากการหยั่งรู้สู่การกำหนดวัตถุประสงค์หรือรูปแบบที่เป็นการออกแบบอย่างมีความสมบูรณ์และมีความซับซ้อน

4. การวิพากษ์วิจารณ์จะเปิดเผยธรรมชาติของประสบการณ์ที่ลึกซึ้งโดยไม่มีรูปแบบรับความรู้สึกได้ง่าย และการสะท้อนกลับของการวิพากษ์ทั้งส่วนที่เป็นกระบวนการและผลผลิตของการปฏิบัติงาน

5. การวิพากษ์วิจารณ์จะเปิดเผยโดยยึดหลักการพื้นฐาน ด้วยการแปลความและตัดสินกระบวนการและวัตถุประสงค์ ซึ่งจะอาศัยผลลัพธ์จากการสรุปความเกี่ยวข้องจากประสบการณ์โดยรวมของความมีมนุษยธรรม

6. การวิพากษ์วิจารณ์ใช้การสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทางการวิจัยที่แตกต่างกันของทฤษฎีการหยั่งรู้

บอร์โก (Peter Dormer. 1994. Citing Borko. 1993) ได้กล่าวถึงการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่า เป็นการประเมินที่ยึดแนวทางการสอน ทักษะการปฏิบัติจริง สิ่งหนึ่งที่ยอมรับได้เป็นการสังเกตโดยไม่มีรูปแบบ การตัดสินผลเกี่ยวกับการเรียนการสอน จากการพิจารณาผลงานมีลักษณะพิเศษเป็นการประเมินโดยยึดการตัดสินร่วมกันของผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติอย่างซ้ำซอง

ผลสำเร็จของการดำเนินการประเมินขึ้นอยู่กับความสามารถเฉพาะทางของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อเรื่องนั้นๆ ผนวกกับความรอบรู้อย่างกว้างขวางในการปฏิบัติเรื่องนั้นๆของผู้ปฏิบัติไม่เน้นแบบซับซ้อน อาจเจาะจงเลือกจากเหตุการณ์สำคัญๆที่เกี่ยวข้อง เป็นพื้นฐานสำหรับการสรุปผลการตัดสินใจร่วมกัน

ปีเตอร์ ดอร์เมอร์ (Peter Dormer, 1994) ได้กล่าวถึงการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่าพัฒนามาจากการประเมินผลงานทางด้านศิลปะที่ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะจะยึดความรู้ความสามารถที่สั่งสมอยู่ในตนเป็นพื้นฐานของการประเมิน ตัดสิน และให้คุณค่าแก่งานศิลปะที่เน้นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างลงตัวระหว่างความเป็นจริงและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เน้นการให้อิสระในการนำเสนอข้อสรุปจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญที่หยั่งรู้ก่อนการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะตามแง่คิดมุมมอง ตามศักยภาพของตน ยึดการให้ข้อคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อคนอื่น จึงทำให้ผลการประเมินเกิดจากการสรุปตามทัศนะที่หลากหลายของผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต่างเติมเต็มในการประเมินผลงานทางศิลปะร่วมกัน

บอนนีล โรบินสัน (Bonnel Robinson. 1998) ได้กล่าวถึงสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญว่าเป็นการประเมินโดยคณะบุคคลที่ประเมินงานทางด้านศิลปะ โดยเน้นพื้นฐานจากการสรุปร่วมกันของคณะบุคคลที่เป็นผู้ประเมิน เกี่ยวกับความรู้สึกต่อความงามของผลงานศิลปะ การตกลงร่วมกันเพื่อตัดสินคุณค่าที่เน้นความสำคัญด้วยความรู้สึกหยั่งรู้ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เป็นการรับรู้โดยสัญชาตญาณที่ไม่ได้คำนึงถึงความมีรูปแบบที่เฉพาะเจาะจง ผู้ประเมินจะต้องเข้าใจในงานที่ตนเองจะต้องประเมินอย่างถ้วนถี่บนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ การเห็นคุณค่าในความประณีตทั้งเทคนิคและรูปแบบการวิเคราะห์ วิธีการ และแนวทางปฏิบัติ การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญเน้นภารกิจจากแหล่งที่มาของผลงานอย่างสมเหตุสมผล เป็นการประเมินซึ่งมีหลักฐานประกอบชัดเจนตามสภาพจริงและการประเมินที่เน้นคุณลักษณะเป็นสำคัญ

ในการนำเสนอแนวคิด หรือกระบวนการทำงาน โดยวิธีการอิงผู้เชี่ยวชาญนี้ ถือว่าเป็นการประเมินผลทางการศึกษาที่ได้รับความนิยมและเชื่อถือได้มากที่สุด เพราะถือว่า เป็นการตัดสินหรือวิพากษ์วิจารณ์โดยกลุ่มของผู้ที่มีความรอบรู้และเชี่ยวชาญรอบรู้ในศาสตร์เรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะและมีความเชื่อถือได้ (Conrad and Wilson. 1985 : 76) การจัดระบบให้พร้อมไว้ล่วงหน้า(Advance Organizer) จะช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงาน และเป็นแนวทางในการวิพากษ์วิจารณ์ อย่างตรงประเด็นและเป็นประโยชน์

การสัมมนาโดยการอิงผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นการประเมินทางเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ในตัวของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ซึ่งมีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางและสามารถกำหนดภาพอนาคตของมหาวิทยาลัยราชภัฏได้ในฐานะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโดยตรง และจะนำมาใช้สำหรับการวิจัยนี้ในขั้นสุดท้าย โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 -15 ท่านเข้าร่วมสัมมนาและอภิปรายเพื่อตรวจสอบภาพอนาคตที่พึงประสงค์และภาพอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดของการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏ และพิจารณาร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์หาข้อสรุปในเชิงเหตุผลว่าภาพอนาคตที่นำเสนอนั้นมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด สมควรพิจารณาเพิ่มเติมในส่วนใดบ้างเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการนำเสนอภาพที่ชัดเจนและเป็นไปได้มากที่สุด

11. เทคนิคการวิจัยแบบธรรมชาติ (Naturalistic Research)

การวิจัยแบบธรรมชาติ เป็นการทำการวิจัยตามสภาพและเงื่อนไขที่ปรากฏตามธรรมชาติ ไม่มีการสร้างสถานการณ์เงื่อนไขใดๆขึ้นเพื่อวัดตัวแปรตามที่ต้องการศึกษา ทุกอย่างต้องปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการจัดกระทำเพื่อควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการวิจัยที่คล้ายคลึงและใกล้เคียงกับการการวิจัยประเภทนี้ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยสนาม การวิจัยเชิงมานุษยวิทยา (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2540 : 46) การวิจัยเชิงธรรมชาติมีขอบเขตกว้างมาก ซึ่งจะรวบรวมการวิจัยในหลายลักษณะเข้าด้วยกัน ประกอบด้วยการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ การวิจัยงานวิจัย การวิจัยเชิงสำรวจ การวิจัยเชิงสัมพันธภาพ การวิจัยย้อนรอย และการวิจัยพัฒนาการ

ลินคอล์น และ กูบา (Lincoln and Guba . 1994 : 105 – 107) กล่าวถึงการวิจัยเชิงธรรมชาติว่า เป็นการวิจัยที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ เพื่อสร้างความหมายภายในบริบทของสิ่งที่จะศึกษา โดยใช้ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล เครื่องมือเก็บข้อมูลที่เป็นมนุษย์นี้เป็นเครื่องมือที่สามารถปรับได้ทุกสถานการณ์วิจัย ที่ไม่อาจคาดเดาได้ล่วงหน้าแทบทุกเรื่อง อีกทั้งยังสามารถใช้ความรู้แบบสามัญสำนึกแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้เท่าๆกับการใช้ความรู้ที่ได้มาจากทฤษฎี โดยมีหลักในการดำเนินการ เพื่อการวิจัยแบบธรรมชาติ 4 ประการ ประกอบด้วย

1. เลือกตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบบเจาะจง
2. วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการอุปนัย (Inductive Analysis)
3. หาข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่มีพื้นฐานบนข้อมูล (Grounded Theory)

4. มีการออกแบบการวิจัยที่ปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์เฉพาะหน้า (Emergence Design)

หลักการข้างต้นจะถูกนำมาใช้อยู่ตลอดเวลาและไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับก่อนหลัง นอกจากนี้ยังมีการไม่ยึดติดกับโครงสร้าง หรือรูปแบบที่กำหนดตายตัวในการดำเนินการวิจัย แม้จะกำหนดเงื่อนไขต่างๆในการวิจัยก็ตาม การวิจัยแบบนี้จึงมีลักษณะในการเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถดำเนินการไปพร้อมๆกันได้ และสามารถปรับเปลี่ยนการออกแบบการวิจัยได้ตามสถานการณ์เฉพาะหน้า (ชาย โพธิสิตา. 2547 : 26-27)

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ผสานวิธีการวิจัยเชิงธรรมชาติ ใช้เฉพาะในส่วนที่เป็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีแบบสัมภาษณ์เป็นโครงร่างคร่าวๆเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ และพยายามปรับเปลี่ยนแนวทางให้สอดคล้องกับการนำเสนอข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในแง่มุม ตามประเด็นที่ศึกษา ส่วนขั้นตอนการวิจัยยังคงยึดตามกรอบแนวทางการศึกษาที่กำหนดไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

การศึกษาเกี่ยวกับองค์การในอนาคต โดยใช้เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) มีผู้ศึกษาไว้หลายองค์กร ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาใช้ประกอบในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นฤมิตร ดิษบรรจง และคณะ (2543 : 54) เป็นการศึกษาอนาคตภาพขององค์กรพยาบาล โรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2553 โดยการศึกษาทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและการวางแผน ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารโรงพยาบาลและการบริหารการพยาบาล ที่มีต่อปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดโครงสร้างขององค์กรพยาบาลและองค์ประกอบโครงสร้างองค์กรพยาบาล จำนวน 20 คน ผลการศึกษาพบว่า

1. ปัจจัยที่กำหนดโครงสร้างองค์การพยาบาล ประกอบด้วย

1.1 ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่สภาพแวดล้อมภายใน ประกอบด้วยระบบงาน บุคลากรและการพัฒนาตนเอง วัฒนธรรมองค์การ การเงินและการงบประมาณ การใช้แหล่งประโยชน์ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอก ประกอบด้วยเศรษฐกิจการเมือง สังคมและเทคโนโลยี

1.2 ด้านเทคโนโลยี เป็นการนำระบบคอมพิวเตอร์และระบบข้อมูลข่าวสารมาใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริหาร

1.3 ด้านขนาด สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ปัญหา และความรุนแรง

1.4 ด้านกลยุทธ์ ประกอบด้วย การจัดสรรทรัพยากร การส่งเสริมและการป้องกัน การเน้นผลงานที่ได้มาตรฐาน ระบบสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพ ตลอดจนการมีเครือข่าย

2. องค์ประกอบโครงสร้างองค์การพยาบาล ประกอบด้วย

2.1 การแบ่งงาน โดยมีการแบ่งงานตามภารกิจ ความถนัด ของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา

2.2. ด้านการจัดแผนก ได้แก่ จัดทักษะเหมือนกันไว้ด้วยกัน ตามปัญหา โดยพิจารณาจากความเชี่ยวชาญ รวมทั้งจัดเป็นแผนกที่มีเขตแดนน้อยลง

2.3. ด้านโครงสร้างของอำนาจ มีการกระจายอำนาจสู่ผู้บริหารระดับกลางและล่างในแนวราบ

2.4. ด้านช่วงของการบังคับบัญชา ขึ้นกับความเป็นวิชาชีพ โดยไม่จำกัดจำนวนผู้ใต้บังคับบัญชา และขณะเดียวกันก็มีความยืดหยุ่น ใช้กระบวนการที่มีมาตรฐาน สายบังคับบัญชาไม่เกิน3 ระดับ

2.5 ด้านการประสานงานมีการทำงานเป็นทีมข้ามสาขา โดยยึดเป้าหมายร่วมกัน

2.6 ด้านความเป็นทางการ มีการกำหนดมาตรฐาน รวมทั้งมีกฎ ระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษร

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคตด้านการศึกษา บาหลวงวิวัฒน์ แพร่สิริ (2543 : 315) ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนาสังคมไทย ด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคต EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับพัฒนาการสังคมไทย จากการวิจัยเอกสารและตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คนแล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการเสวนากลุ่มย่อย(Forum)และระดมความคิดเห็นแบบกลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยได้รับผลการศึกษาดังนี้

1. วิวัฒนาการของการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2056 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีมิชชันนารีเป็นผู้นำมาเผยแพร่ในหมู่คนไทย หลักสูตรและวิธีสอนเป็นแบบยุโรป ยึดปรัชญาการศึกษาและคำสอนศาสนาเป็นหลักในการจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกอบรมพระสงฆ์พื้นเมืองเป็นหลัก และเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนศาสนาคริสต์แก่ผู้สนใจ จัดเป็น 4 ยุค คือ ยุคก่อนการก่อตัว ยุคก่อตัว ยุครุ่งเรืองฟูเฟื่อง และยุคเสื่อม ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ มิชชันนารีก็ได้จัดการศึกษาต่อเนื่องจากสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้พัฒนารูปแบบใหม่ เน้นบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการจัดการศึกษาแบบทันสมัย เพื่อสนับสนุนการ

ปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาสังคมไทย และแบ่งเป็น 5 ยุค คือ ยุคก่อนการฟื้นฟู ยุคฟื้นฟู ยุคคืนชีพ ยุคผู้หว่าน และยุคแตกหน่อต่อกิ่ง โดยมีสิ่งที่ค้นพบคือ การศึกษาคาทอลิกเป็นการศึกษาที่ยึดปรัชญาการศึกษาคาทอลิกและคำสอนศาสนาเป็นหลักในการจัดการศึกษา เป็นต้นแบบของการศึกษาในระบบ และมีกระบวนการบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการจัดการศึกษา

2. ภารกิจและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิก เป็นการจัดการศึกษาที่ผสานหลักคำสอนศาสนา เน้นบูรณาการคุณธรรมในกระบวนการจัดการศึกษา บนหลักปรัชญาการศึกษาและคำสอนศาสนา ในการรับใช้สังคม ตามบริบทพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและการพัฒนาสังคมไทย

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2540) กล่าวถึงลักษณะการดำเนินงานตามภารกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาโดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ระบบมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาเน้นการวิจัย บุกเบิกความรู้ใหม่และการผลิตกำลังคนระดับปริญญาตรี โท เอก ระบบมหาวิทยาลัยชุมชน เน้นหนักการศึกษาต่อเนื่องและการบริการวิชาการแก่ชุมชน ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ และ ระบบมหาวิทยาลัยที่เน้นการสอน การฝึกอบรม เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในสายวิชาการ วิชาชีพต่างๆ แก่สังคม

สุธรรม อารีกุล และคณะ (2540) ได้สรุปให้เห็นถึงกระแสโลกาภิวัตน์กับนโยบายอุดมศึกษา ดังนี้

1. ความทันสมัย (Modernization)สถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นแหล่งความรู้อันทันสมัยในรูปของทรัพยากรมนุษย์และเทคโนโลยีข่าวสาร มีการปฏิรูปและถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และต้องพัฒนาองค์ความรู้ที่ทันสมัย เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของโลก

2. การแข่งขันอย่างเสรี (Liberalization) เกิดขึ้นทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และภายในภาครัฐและเอกชน เกี่ยวกับความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ การระดมทุนและทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้มีประสิทธิภาพ การประเมินและการประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยมุ่งที่ด้านประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐาน

3. การเข้าสู่ปวงชน (Popularization) เพื่อให้เกิดสภาวะการเข้าสู่ปวงชน จึงดำเนินการเพื่อให้เกิดความหลากหลาย ซึ่งเหมาะสมแก่บุคคล ชุมชน สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละที่ ความเสมอภาคที่ทำให้ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาทุกเวลาและสถานที่ บริการการศึกษาต่อเนื่องและ

ตลอดชีวิต โดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ ให้บริการการศึกษาที่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมไทย

4. ความเป็นสากล (Internationalization) ด้วยการดูดซับความรู้จากนานาชาติ ถ่ายทอดความรู้ และแข่งขันกับนานาชาติได้ ด้วยการสร้างสัมพันธ์ระดับนานาชาติ รับความรู้และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจากนานาชาติเข้าสู่คลังแห่งความรู้ และสร้างสรรค์ความกลมกลืนระหว่างสังคมและวัฒนธรรมไทยกับความเป็นสากลเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติในประชาคมโลก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยไทย ปี ค.ศ. 2020 ไว้ 13 ประการ ดังนี้

1. จำนวนนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทยทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงอื่นๆ จะมีนักศึกษาทั้งหมด ประมาณร้อยละ40 ของประชากรวัยเรียนระดับอุดมศึกษา จำนวนนักศึกษานานาชาติจะมีอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ทุกประเภท รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษาของสงฆ์ ประมาณ 10,000 คนต่อปี

2. นิสิตนักศึกษาไทยมีโลกทัศน์กว้างไกล เข้าใจ และเห็นคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน มีความเคารพในสิทธิเสรีภาพเอกราช และประชาธิปไตยของประเทศอื่นๆ

3. บัณฑิตไทยมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตาม ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การพัฒนา ความเข้าใจอันดีงาม ความมั่งคั่ง และสันติภาพในภูมิภาคและในโลก

4. บัณฑิตไทยมีสมรรถภาพสากล (Global Competence) มีความคิดสร้างสรรค์ความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว มีทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และภาษาต่างประเทศ บัณฑิตสามารถพูดภาษาต่างประเทศได้อย่างน้อยสองภาษา คือ ภาษาระหว่างประเทศ เช่น อังกฤษ จีน ฝรั่งเศส และภาษาในภูมิภาค เช่น ภาษาเวียดนาม ลาว เขมร มาเลย์

5. มหาวิทยาลัยเปิดของไทยมีนักศึกษาจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเรียนมากขึ้น มหาวิทยาลัยเปิดเป็นแหล่งให้การศึกษาตลอดชีวิตที่สำคัญแก่เจ้าหน้าที่ และแรงงานของไทยในต่างประเทศ

6. คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของไทย มีความสนใจและใฝ่รู้และติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระดับนานาชาติ สามารถใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย เช่น Internet ในการติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและผลการค้นคว้าวิจัยกับนักวิชาการใน

ต่างประเทศคณาจารย์ไทยเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการในแขนงวิชาของตนในระดับชาติปีละครั้ง ในระดับภูมิภาค 2 ปีต่อครั้ง และในระดับนานาชาติ 3 ปีต่อครั้งเป็นอย่างน้อย

7. คณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไทย มีบทบาทสำคัญในการสร้างผลงานทางวิชาการจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิภาค มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งสมาคม เครือข่าย และชุมชนวิชาการและวิชาชีพในภูมิภาค

8. คณาจารย์สถาบันอุดมศึกษาของไทย มีผลงานทางวิชาการตีพิมพ์ เผยแพร่ในวารสารต่างประเทศ คณาจารย์ของไทยได้รับการยกย่องในวงวิชาการระดับนานาชาติ

9. บัณฑิตศึกษาของไทยมีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีขีดความสามารถสูง ในการค้นคว้าวิจัย และการผลิตกำลังคนระดับสูงเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศและภูมิภาค บัณฑิตศึกษาของไทยมีศักยภาพในการเออำนวยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่อประเทศเพื่อนบ้าน

10. สถาบันอุดมศึกษาไทยเปิดสอนหลักสูตรภูมิภาคศึกษาและจัดตั้งศูนย์ศึกษาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ศูนย์พม่าศึกษา เวียดนามศึกษา มีการแบ่งงานและร่วมงานกันเพื่อสร้างเอกลักษณ์และศักยภาพในการพัฒนาเฉพาะทาง มีการเชิญนักวิชาการที่มีความรู้ความชำนาญการจากต่างประเทศเพื่อนบ้านและต่างประเทศมาประจำเป็นระยะ มีการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

11. สถาบันอุดมศึกษาไทยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศในการจัดตั้งศูนย์ไทยศึกษา หรือ ศูนย์สอนภาษาไทยในต่างประเทศ มีการแลกเปลี่ยนนักวิชาการและนักศึกษาระหว่างไทยและสถาบันที่ร่วมมือ อาจารย์สอนภาษาและศิลปวัฒนธรรมไทยมีโอกาสเผยแพร่ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น

12. ประเทศไทยเป็นศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมในภูมิภาค ความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีทำให้ประเทศเพื่อนบ้านต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างรีบเร่งโดยให้การศึกษาและฝึกอบรม ประเทศไทยตั้งอยู่ในจุดศูนย์กลางของประเทศเพื่อนบ้าน สถาบันอุดมศึกษาไทยมีศักยภาพสูงในการบริการการศึกษาและฝึกอบรม การคมนาคมสะดวก มีการเปิดถนนและสะพานมิตรภาพเชื่อมทางเหนือกับจีน ทางตะวันตกกับพม่า ทางตะวันออกกับลาว กัมพูชาและเวียดนาม ปัจจัยเหล่านี้เอื้ออำนวยต่อการเป็นศูนย์กลางการฝึกอบรมและศูนย์การประชุมสัมมนาในภูมิภาค

13. ไทยเป็นศูนย์ข้อมูลทางด้านการอุดมศึกษาในภูมิภาค ประเทศต่างๆ ทั่วโลกสามารถที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับอุดมศึกษาในภูมิภาคนี้โดยการค้นคว้าจากประเทศไทยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์

อานันท์ ปันยารชุน (2541) ได้ศึกษาถึงลักษณะการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ว่าต้องเป็นองค์กรที่มีความเป็นอิสระในการบริหารงานด้านวิชาการ มีลักษณะเป็นพลวัตปรับเปลี่ยนตนเองได้รวดเร็ว คล่องตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการและเทคโนโลยี และที่สำคัญที่สุด คือการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรที่มีคุณภาพ การที่อุดมศึกษาจะสามารถดำเนินภารกิจตามบทบาทหน้าที่ดังกล่าวให้บรรลุผลได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งรวมของวิทยาการและนักวิชาการจำนวนมาก จำเป็นต้องมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน (Autonomy) ทั้งด้านการบริหารวิชาการ บริหารงบประมาณและบริหารบุคลากร และมีเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) เพื่อสามารถคิดค้น แสวงหาความรู้ ความจริง เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมและพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการให้กับประเทศ และสามารถแข่งขันกับนานาประเทศ ทั้งนี้ควบคู่กับความรับผิดชอบที่สถาบันพึงมีต่อสังคมและประเทศชาติภายใต้การกำกับและตรวจสอบโดยรัฐและประชาชน การบริหารจัดการอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีเอกภาพในด้านนโยบาย แต่มีความหลากหลายในรูปแบบและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าถึงความต้องการของกลุ่มต่างๆได้อย่างทั่วถึง เน้นการระดมทรัพยากรและการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์การท้องถิ่น ชุมชนและประชาชน (เว็บไซต์ : 2549)

อมรวิชช์ นาครทรรพ (2544 : 1-5) ได้ศึกษาถึงแนวความคิดร่วมสมัยของการพัฒนาอุดมศึกษา ภายใต้ประเด็นหลัก ประกอบด้วย วิสัยทัศน์อุดมศึกษา การผลิตบัณฑิตกิจการนักศึกษา การวิจัย การบริหารการวิชาการ ความร่วมมือกับภาคเอกชน เทคโนโลยีสารสนเทศในอุดมศึกษา ความเป็นสากลของการอุดมศึกษา ระบบการบริหารอุดมศึกษา ทรัพยากรอุดมศึกษา บุคลากรอุดมศึกษา และ การประกันคุณภาพอุดมศึกษา ได้ข้อสังเกตเกี่ยวกับภารกิจอันหลากหลายของระบบอุดมศึกษาไม่ว่าจะเป็นการตั้งมหาวิทยาลัยในกำกับเพื่อสนองการเรียกร้องประสิทธิภาพจากสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนแนวโน้มการขยายตัวของจำนวนสถาบันอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น และจะเด่นชัดมากขึ้น คือการที่สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพยายามพัฒนาให้ตนเป็นทุกอย่างของทุกคน โดยเฉพาะการเปิดสอนในสาขาต่างๆที่หลากหลาย ตลอดจนเร่งเปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันต่างๆ จึงกล่าวได้ว่าวงการวิชาการอุดมศึกษาไทยมีความตื่นตัวและปรับตัวไปตามกระแสของความต้องการของสังคมอย่างมาก สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ในการแข่งขันของอุดมศึกษา นั้นเปรียบได้ว่าอุดมศึกษาคือขุมวิชาของสังคม เป็นเสมือนอุตสาหกรรมความรู้(Knowledge Industry) ที่จะเสริมสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการโดยเฉพาะการผลิตและพัฒนาความรู้ เพื่อใช้เป็นปัจจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรอื่น อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาประเทศ พลัง

ทางวิชาการ เป็นพลังของการพัฒนาและเป็นกุญแจสำคัญของผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาประเทศ (วิจิตร ศรีสะอ้าน: 2528 หน้า 4)

นอกจากนี้ การอุดมศึกษายังมีบทบาทในการสร้างความเสมอภาคในสังคม และเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐและเอกชน (กฤษณพงศ์ กีรติกร, 2532 : 3) อย่างไรก็ตาม ปัญหาของระบบอุดมศึกษา ที่จะต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด ด้วยขนาดและความซ้ำซ้อนของระบบ ทำให้ยากต่อการแก้ไข ระบบการบริหารที่กระจุกกระจายอยู่หลายแห่ง หลายกระทรวงยิ่งทำให้เกิดปัญหามาก และในที่สุดระบบราชการที่เอาผิดกันได้ไม่ค่อยง่าย ก็ยิ่งทำให้ขาดแรงผลักดันการเปลี่ยนแปลง เสมือนว่าทุกคนกำลังทำงานเพื่อเอาตัวรอดไปวันหนึ่งๆ มากกว่าที่จะพากันบริหารงานเพื่อความอยู่รอดของบ้านเมือง (อมรวิชช์ นาครทรรพ. 2538 : 142-143) สำหรับประเด็นของความเป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก ได้ให้ทัศนะว่า เท่าที่สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนและท้องถิ่นนั้น ได้มีการเผยแพร่ออกสู่สาธารณชนกว้างขวางเพียงไร ถึงชนบทหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้จะมีผลกระทบสำคัญไม่เพียงแต่ด้านการพัฒนาชุมชนเท่านั้น หากรวมถึงอนาคตของการพัฒนาประเทศไทยโดยรวมด้วย ประกอบกับบรรดามหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ สองถึงสามทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการเรียนรู้ได้แยกตัวออกไปจากวัฒนธรรมเดิมของชุมชน และทำให้คนมีความแตกต่างในพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองอีกด้วย (เสน่ห์ จามริก. 2537 : 46)

พงษ์พัชรินทร์ พุธวัฒนะ (2545) ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมวิจัยของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ พบว่า วัฒนธรรมวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไม่เอื้อต่อการทำวิจัย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสอนมากกว่าทำวิจัย และการทำวิจัยมีเป้าหมายเพื่อขอกำหนดตำแหน่งของตนเองให้สูงขึ้นมากกว่าการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ หรือทำงานวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาในการทำวิจัย ทั้งที่มหาวิทยาลัยมีเป้าหมายให้ทุกคนทำงานวิจัย และพบว่างานวิจัยยังขาดคุณภาพ ผลงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการรับเอาองค์ความรู้จากต่างประเทศมากกว่าสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาเอง นักวิจัยที่มีคุณภาพยังมีน้อย การทำวิจัยมีลักษณะเป็นงานวิจัยเดี่ยวมากกว่าการทำวิจัยแบบทีม ผลงานส่วนมากจึงเป็นลักษณะแยกส่วน มีลักษณะของความเป็นสหวิทยาการน้อย ผลงานจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

เพื่อให้การบริหารจัดการอุดมศึกษาไทยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และตรงตามแผนแม่บทอุดมศึกษาแห่งชาติ ประกอบกับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาระบบบริหารจัดการอุดมศึกษามีปัญหา

เกิดขึ้นจนเกิดความล่าช้าในการบริหารงาน มานิต บุญประเสริฐและคณะ (2546 : บทสรุป) ได้เสนอแนวทางการปฏิรูปการอุดมศึกษาไทยและนวัตกรรมการบริหารจัดการอุดมศึกษาแนวใหม่ โดยเริ่มจากการศึกษากรอบการจัดทำแผนแม่บทอุดมศึกษา ระยะยาว 15 ปี (2533-2547) ที่ดำเนินการเป็นครั้งแรก เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษายึดเป็นกรอบแนวทางในการปรับตนเองไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ และเตรียมตัวสำหรับอนาคตใน 5 ด้าน คือ การเน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เน้นประสิทธิภาพการบริหาร เน้นความเป็นเลิศ เน้นความเป็นนานาชาติ เน้นการบริหารได้คล่องตัวและส่งเสริมบทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษา ซึ่งทิศทางดังกล่าวได้ช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาต่างๆมีแผนปฏิบัติการของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ส่วนด้านการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่สำหรับประเทศไทยนั้น ริเริ่มโดยการที่รัฐบาลกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐออกนอกระบบราชการ โดยที่มีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ออกนอกระบบ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และมีมหาวิทยาลัยที่เคยอยู่ในระบบราชการขอปรับเปลี่ยนไปเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี โดยมีความเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการองค์กร บุคลากร การเงิน และเกิดความรวดเร็วมีประสิทธิภาพขึ้น เมื่อพิจารณาโดยสภาพดังกล่าวแล้วพบว่าสถาบันอุดมศึกษาในระยะหลังๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอย่างคาดไม่ถึงและโยงใยทั่วถึงกันหมด ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสื่อสารและสารสนเทศ หากสถาบันอุดมศึกษาไม่ปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพและประสิทธิผลแล้ว ความเสื่อมถอยก็จะเกิดขึ้นกับสถาบันนั้นในที่สุด

ในเมื่อสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้และถ่ายเทความรู้ที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงของโลก ปัญหาที่ต้องนำมาพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ การสร้างให้นักศึกษาได้รู้จักคิด เพื่อเป็นฐานในการนำแนวคิดไปพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่ง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2541 : 231) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาที่จะสามารถทำให้คนคิดเป็น ประกอบด้วยความสามารถในการคิดเชิงวิพากย์(Critical Thinking) การคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytical Thinking) การคิดเชิงสังเคราะห์ (Synthesis-Type Thinking) การคิดเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Thinking) การคิดเชิงมโนทัศน์ (Conceptual Thinking) การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking) การคิดเชิงประยุกต์ (Application thinking) การคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) การคิดเชิงบูรณาการ (Integrative Thinking) และการคิดเชิงอนาคต (Futuristic Thinking)

การอุดมศึกษาไทย จะทันสมัยหรือทันโลกได้ก็ต่อเมื่อสามารถพัฒนาเข้าสู่ระบบที่ทัดเทียมกับสากลหรือนานาชาติได้ นั่นคือ การสร้างความสัมพันธ์กับนานาชาติ มีความสามารถในการดูซับองค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างมากมายในต่างประเทศมาเข้าสู่คลังแห่งความรู้ ถ่ายโยงความรู้เหล่านั้นเข้าสู่สังคมไทยอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดความเท่าทัน สามารถสร้างสรรค์และกลมกลืนเพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคมวัฒนธรรม ความเป็นไทย เพื่อให้ประเทศไทยเป็นส่วนสำคัญและเป็น ส่วนหนึ่งของสังคมโลก โดยที่ได้เสนอภารกิจของอุดมศึกษาในยุคสหัสวรรษที่พึงประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ภารกิจในการนำอุดมศึกษาสู่การเปิดเสรี ซึ่งจะต้องพัฒนาคุณภาพด้วยการแข่งขันโดยเสรีทั้งภาครัฐและเอกชน ในการแข่งขันด้านประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ การระดมทุนและทรัพยากร การสนับสนุนสถาบัน ความร่วมมือ ตลอดจนคุณภาพและมาตรฐานทางการศึกษา

2. ภารกิจในการนำพาอุดมศึกษาสู่ปวงชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ารับการศึกษาโดยเท่าเทียมและหลากหลายสาขา ตลอดจนสนองตอบความต้องการได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต

3. ภารกิจในการนำอุดมศึกษาสู่สากล เป็นอุดมศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับนานาประเทศ ที่สามารถดูดซับเอาศาสตร์สาขาต่างๆที่มีคุณค่า ตลอดจนทรัพยากรทางการศึกษาอื่นๆจากนานาชาติสู่ประเทศไทย สู่ความเป็นไทย เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกอย่างสันติสุข

เฉลิมเผ่า อจละนันท์ และคณะ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมและความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาความพร้อมและความคาดหวังของประชาชนต่อการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยใช้การศึกษาเชิงสำรวจ ข้อมูลและแหล่งข้อมูล จึงเป็นแบบปฐมภูมิ ดำเนินการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในพื้นที่ 25 จังหวัด แบ่งเป็นส่วนกลาง 2 จังหวัด ส่วนภูมิภาค 23 จังหวัด โดยใช้กลุ่มตัวอย่างตามเป้าหมาย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา และกลุ่มประชาชน รวม จำนวน 8,000 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิติ โดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา มีความพร้อมต่อการปฏิรูปการอุดมศึกษา อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี สูงกว่ากลุ่มประชาชน โดยบุคลากรทางการศึกษา มีความคิดเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรมีความพร้อมต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา ในด้านการจัดอุดมศึกษาให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น เพื่อเอื้อให้บุคคลทั่วไปมีโอกาสเข้าสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างเท่าเทียมกันและต่อเนื่องมากที่สุด และมีความคาดหวังว่า ระบบอุดมศึกษาจะต้องมีแนวทางและ

พันธกิจที่ชัดเจน เพื่อมุ่งการจัดการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมากที่สุด

2. กลุ่มประชาชน มีความคิดเห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรมีความพร้อมต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา ในด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ตรวจสอบได้มากที่สุด และกลุ่มประชาชนได้มีความคาดหวังต่อการปฏิรูปอุดมศึกษา อยู่ในเกณฑ์ดี สูงกว่ากลุ่มบุคลากรทางการศึกษา โดยประชาชนคาดหวังว่า การปฏิรูปอุดมศึกษาจะเป็นการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งให้กับสถาบันอุดมศึกษามากที่สุด

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมของบุคลากรทางการศึกษาและประชาชน ที่ส่งผลต่อความคาดหวังของบุคลากรทางการศึกษาและประชาชนในการปฏิรูปการศึกษา ทั้งในพื้นที่ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบความแตกต่างทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

นอกจากประเด็นในการศึกษาดังกล่าวแล้ว คณะผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตเพื่อการเสนอแนะไว้อย่างน่าสนใจ 3 ประเด็น ประกอบด้วย

1. การเสริมสร้างความพร้อม และประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษา จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปอุดมศึกษา คือ การสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของผลิตผลของสถาบัน และการบริการทางวิชาการ การรับประกันในคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและบุคลิกภาพที่สมบูรณ์และสมดุล เป็นบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถแก้ไขปัญหาและปรับตัวได้อย่างมีคุณภาพ เรียนรู้ได้ตลอดเวลาและก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างของสังคมโลก ดังนั้นหัวใจสำคัญของการเสริมสร้างความพร้อม และประสิทธิภาพการบริหารจัดการของสถาบันอุดมศึกษา จึงประกอบด้วย การเสริมสร้างความพร้อมด้านศักยภาพของอาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษา ซึ่งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวัฒนธรรมการทำงานใหม่ ตลอดจนการปฏิบัติงานในสายงานของตนอย่างมืออาชีพ รวมทั้งมีการปรับกลยุทธ์การบริหารจัดการ ส่งเสริมและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา การส่งเสริมการขยายหลักสูตรสหกิจศึกษา (Cooperative Education) ในทุกสาขาวิชา และการพัฒนาหลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรระดับปริญญาร่วมกับต่างประเทศ มีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการบริหารและวิชาการกับหน่วยงาน องค์กรชุมชนและท้องถิ่น อีกทั้งเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ

2. การปรับบทบาทของอุดมศึกษาสู่ความเปลี่ยนแปลงที่คาดหวัง โดยที่สังคมได้คาดหวังจากสถาบันอุดมศึกษา คือ ความมีเอกภาพในเชิงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของอุดมศึกษาไทยได้แก่ การปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา การปฏิรูปการเงินและการระดมทรัพยากรเพื่อการอุดมศึกษา การปฏิรูปการเรียนการสอนและการวิจัย การปรับระบบการศึกษาและการสนับสนุนการผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับอุดมศึกษา การปฏิรูปความเสมอภาคและการกระจายโอกาสอุดมศึกษา รวมทั้งการปฏิรูปเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของเอกชนในการบริหารจัดการอุดมศึกษา

3. แนวทางและเงื่อนไขสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปอุดมศึกษา การปฏิรูปอุดมศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบและปัจจัยหลายประการ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมและตั้งรับต่อการเผชิญสถานการณ์ เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ได้แก่ การสร้างกระแสสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การเร่งออกกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษาเพื่อนำแผนการอุดมศึกษาสู่การปฏิบัติ การสร้างสำนึกแห่งการเรียนรู้ และการประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นโยบายและมาตรการของรัฐบาลในการส่งเสริมและสนับสนุนที่ต่อเนื่องและชัดเจน การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเพื่อให้เกิดการสร้างเสริมขีดความสามารถและความพร้อมในการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตลอดจนการติดตามประเมินผลการปฏิรูปอุดมศึกษา โดยมีการพัฒนาดัชนีบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมสำหรับการรายงานต่อสาธารณชน และที่สำคัญที่สุดคือการสร้างองค์ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษากระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆค่อนข้างมาก และในขณะเดียวกันก็มีข้อเสนอให้รัฐบาลตั้งมหาวิทยาลัยประจำจังหวัดปรากฏอยู่เสมอ มนัส สุวรรณและคณะ (2546 : 3) ได้ดำเนินโครงการวิจัยเพื่อกำหนดแผนที่ตั้งสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเสนอทางเลือกด้านนโยบายและศึกษาถึงความต้องการของมหาวิทยาลัยทุกภูมิภาค ซึ่งปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 859 แห่ง สามารถที่จะรองรับนักศึกษาได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และหากพัฒนาระบบบริหารจัดการสถาบันดังกล่าวที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก็จะยิ่งสามารถรองรับได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังได้พบปัญหาการบริหารจัดการอุดมศึกษาหลายประการ รวมทั้งความซ้ำซ้อนในการผลิตบัณฑิต ซึ่งได้นำเสนอไว้เป็นรูปแบบของการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในอนาคตไว้ดังนี้

1. ไม่ควรเน้นการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่เต็มรูปแบบ เพราะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ควรใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ควรเน้นบูรณาการระหว่างรูปแบบการหลอมรวม (Amalgamation) การยุบรวม (Unification) การยกฐานะ(Upgrading) รวมทั้งจัดระบบย่อยหรือเครือข่าย (Networking) ระหว่างสถาบัน

3. จัดระบบหรือจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา เป็น 3 กลุ่ม ตามภารกิจ พันธกิจหลักของแต่ละสถาบัน และให้มีการแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ มิให้เกิดความซ้ำซ้อนโดยรัฐต้องให้การสนับสนุนงบประมาณตามพันธกิจ(Mission Oriented) ได้แก่ กลุ่มมหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาที่เน้นการวิจัย(Research University) กลุ่มมหาวิทยาลัยที่เน้นการเรียนการสอน (Teaching University)และกลุ่มวิทยาลัยชุมชน (Community College)

4. การลงทุนเพื่ออุดมศึกษาในอนาคต ต้องให้ผู้รับประโยชน์มีส่วนร่วมในการลงทุน

5. สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยที่สอนหลากหลายสาขาวิชา รัฐต้องมีมาตรการให้สถาบันอุดมศึกษามีความเด่นเฉพาะด้านมากขึ้น

6. ควรเปิดโอกาสให้สถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค สามารถกำหนดโควตาพิเศษการรับนักศึกษาเข้าศึกษาต่ออย่างอิสระ

7. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

8. ต้องมีการจัดทำแผนแม่บทอุดมศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นกรอบสำหรับการจัดทำแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน

9. รัฐต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานอุดมศึกษาให้สูงขึ้น ทั้งในด้านการเรียนการสอน การวิจัย เพื่อให้สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาประเทศและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้มากกว่าการเน้นขยายตัวในเชิงปริมาณ

สำหรับแนวโน้มและบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ในทศวรรษหน้า นั้น ปัทมา วิมาลา (2542 : บทคัดย่อ) การศึกษาแนวโน้มบทบาทหน้าที่ของวิทยาลัยการอาชีพในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2542-2551) ทั้งที่เป็นสถานศึกษาของรัฐบาลและของเอกชน จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความเห็นสอดคล้องกัน เป็นอนาคตภาพที่พึงประสงค์และมีแนวโน้มที่จะดำเนินการ ดังนี้

1. แนวโน้มบทบาทและหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรและแผนการศึกษาแห่งชาติที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นจำแนกตาม ประเภทวิชาระดับการจัดการศึกษาและสาขาที่ควรเปิดสอน ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพพิเศษ (ปวช.พิเศษ) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตร

ประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง (ปทส.) นั้นอาจจะจัดการเรียนการสอนได้ในวิทยาลัยการอาชีพเพียงบางแห่งที่มีความพร้อมเท่านั้น และอาจจะต้องตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรม มุ่งเน้นรูปแบบการจัดการที่ยืดหยุ่น หลากหลาย สนองตอบความต้องการเรียนของทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการนำระบบการเทียบความรู้ ประสบการณ์ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา สำหรับหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) นั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน

2. แนวโน้มและบทบาทหน้าที่ในการจัดการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น และหลักสูตรพิเศษอื่นๆ ได้แก่ หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น หลักสูตรช่างฝีมือเร่งรัด โดยหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นนั้นจะต้องเป็นหลักสูตรที่มีความสมบูรณ์ มีการบริหารและจัดการที่ยืดหยุ่นในระบบเปิดที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะจากระดับพื้นฐานไปสู่ระดับที่มีการใช้เทคโนโลยีชั้นสูง ส่วนหลักสูตรประกาศนียบัตรช่างฝีมือ (ปชม.) หลักสูตรต่อยอด หลักสูตรเทคโนโลยีหมู่บ้าน หลักสูตรช่างฝึกหัดในระบบทวิภาคี และการจัดการเรียนการสอนรายวิชาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน

3. แนวโน้มบทบาทและหน้าที่ของวิทยาลัยการอาชีพในการวิจัย ส่งเสริมและการพัฒนาวิชาชีพต่างๆ ได้แก่ บทบาทในการเป็นแหล่งเผยแพร่สารสนเทศด้านอาชีพแก่ นักเรียน นักศึกษา สถานประกอบการ และชุมชน การเป็นหน่วยงานหลักในการให้บริการวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ บุคลากร และเทคโนโลยีด้านวิชาชีพ แก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น

4. แนวโน้มและบทบาทหน้าที่ด้านการให้การศึกษาและฝึกอบรมนักเรียนนักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการปลูกฝังนักเรียนนักศึกษาให้มีระเบียบ มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดีควบคู่กันไป นอกจากนี้จะต้องเสริมสร้างจรรยาบรรณในวิชาชีพ ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในระดับเบื้องต้น ทักษะทางความคิด คุณสมบัติด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถที่จำเป็นในด้านการจัดการทรัพยากรมนุษยสัมพันธ์ การจัดการสารสนเทศ ระบบงานและองค์กร เทคโนโลยี คุณลักษณะและทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมให้เกิดมีขึ้นในตัวนักเรียนนักศึกษา

5. แนวโน้มบทบาทและหน้าที่ของวิทยาลัยการอาชีพในการให้บริการชุมชนและหน่วยงาน ได้แก่ บทบาทในการส่งเสริมและประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่น การเผยแพร่ข่าวสารความต้องการแรงงานระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดหางานสถานประกอบการ และชุมชน การร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาอื่นๆ ในการสนับสนุนการศึกษาวิชาชีพสำหรับผู้ใหญ่ การศึกษาตลอดชีพ การถ่ายทอดประสบการณ์วิชาชีพ การ

อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้บริการปรึกษาและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอาชีพและธุรกิจแก่ศิษย์เก่า สถานประกอบการ ตลอดจนบุคคลภายนอกที่สนใจ

6. แนวโน้มและบทบาทหน้าที่ในการรับงานการค้าที่เหมาะสมกับการเรียนการสอน ได้แก่บทบาทในการให้บริการปรึกษาและข้อเสนอแนะทางด้านธุรกิจเพื่อการแนะแนวอาชีพแก่นักเรียนนักศึกษา การสนับสนุนและจัดตั้งกองทุนเงินกู้เพื่อการสร้างสมประสบการณ์ด้านกิจกรรมทางการค้าและการประกอบธุรกิจของนักเรียนนักศึกษา

7. แนวโน้มบทบาทและหน้าที่ในการประสานกับสถานประกอบการณ์ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของนักเรียนนักศึกษา หรือผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประกอบด้วยการสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในด้านการฝึกงานของนักเรียนนักศึกษาในสถานประกอบการ

8. แนวโน้มบทบาทและหน้าที่ที่ควรจะกำหนดเพิ่มเติม ได้แก่ บทบาทในการให้บริการการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาตลอดชีพในด้านวิชาชีพแก่ชุมชน การเชื่อมโยงการศึกษาวิชาชีพระหว่างการศึกษานอกระบบ การศึกษาในระบบการสอนปกติ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่จะสามารถเทียบโอนผลการเรียนทุกระดับหลักสูตรและการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษา

ประกอบ คุปรัตน์ (2538) ศึกษาแนวโน้มของอุดมศึกษาไทยในยุทธศาสตร์การปฏิรูปอุดมศึกษา ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต ได้ข้อสรุป 10 ประเด็น ประกอบด้วย

1. ระบบอุดมศึกษาไทยจะมีแนวโน้มของความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (Democratization) กล่าวคือ ให้ประชาชน กลุ่มคน เข้าไปมีหน้าที่กำกับการทำงานของสถาบันอุดมศึกษา ประชาชน ชุมชน เข้าไปมีส่วนรับผิดชอบในด้านค่าใช้จ่ายทางการศึกษามากขึ้น โดยสถาบันอุดมศึกษาเองต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน

2. การสร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นกับระบบอุดมศึกษา (Diversity) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการด้านการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นเสรีภาพของระบบการผลิตที่มีความแตกต่างกัน

3. การอุดมศึกษาจะต้องเน้นที่คุณภาพมากขึ้น (Quality) เมื่อสังคมมีคุณภาพมากขึ้นก็จะต้องบริโภคสิ่งที่มีคุณค่ามากขึ้น มีกลไกการตรวจสอบมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาที่ไม่มีคุณภาพก็จะไม่ได้รับความนิยม ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนหรือเลิกกิจการไป

4. อุดมศึกษาในอนาคตจะต้องเน้นที่การลดขนาด (Downsizing) ของการดำเนินกิจการ ลดต้นทุน ลดค่าใช้จ่าย แต่คงคุณภาพและประสิทธิภาพไว้ โดยการทำให้มีขนาดที่พอเหมาะ (Rightsizing) ไม่เสียค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นโดยเปล่าประโยชน์

5. การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา จะเป็นไปอย่างกว้างขวาง (Technology in Education) โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องเร่งพัฒนาขีดความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อรองรับการจัดการศึกษา

6. ระบบความสัมพันธ์ หรือ สายบังคับบัญชาแบบแนวดิ่งจะเปลี่ยนเป็นระบบเครือข่าย (Networking) ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่ต้องมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน โดยเน้นที่การสนองตอบต่อผู้รับบริการอย่างมีประสิทธิภาพ คล่องตัว ทันต่อเหตุการณ์

7. การร่วมลงทุนในอนาคต (Joint Venture) การอุดมศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องมีการร่วมลงทุนด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย ตลอดจนการให้บริการแก่สังคม โดยต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อประโยชน์สูงสุดในการจัดกิจกรรมเหล่านั้น

8. ระบบอุดมศึกษากำลังจะก้าวไปสู่ความเป็นนานาชาติ (Internationalization) ซึ่งเกิดขึ้นในหลายรูปแบบ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องส่งเสริมให้สังคมไทย ไปสู่สังคมแห่งการสัมพันธ์กับสังคมอื่น โดยต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับความเป็นนานาชาติด้วย

9. การบุกเบิกด้านการวิจัยพื้นฐานและการิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องสามารถสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นมาเอง เพื่อประกันการพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคม โดยต้องให้ความสำคัญกับบัณฑิตศึกษา และดำเนินการอย่างมีคุณภาพ

10. สถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมากขึ้น (Personality Development) การฝึกอบรม หรือการพัฒนาความรู้จะถูกดำเนินการโดยภาคธุรกิจหรือ ชุมชนเอง สถาบันอุดมศึกษาต้องหันมาสนใจในการพัฒนาตัวคนอย่างสมบูรณ์มากขึ้น

อภิชัย พันธเสน และ คณะ (2532) ได้ศึกษาถึงความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรองรับบทของสังคมไทยที่พึงปรารถนาในอนาคต โดยการค้นหาเอกลักษณ์ ที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในอนาคต และเน้นไปในเรื่องของระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่สังคมไทยจะนำมาใช้ในอนาคต โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยวิธีเดลฟาย ผลการศึกษา ระบุว่า ระบบเศรษฐกิจไทยในอนาคตจะมุ่งไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานระหว่างอุตสาหกรรมเกษตรใหม่และการบริการ ส่วนเทคโนโลยีที่สังคมไทยควรพัฒนาต่อไปในอนาคต ประกอบด้วย 11 สาขา ได้แก่ เทคโนโลยีการเกษตรและเกษตรชีวภาพ เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคม เทคโนโลยีที่เหมาะสม เทคโนโลยีการคมนาคมขนส่ง เทคโนโลยีนิเวศวิทยา เทคโนโลยีกระบวนการผลิต เทคโนโลยีพลังงานทดแทน เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีการศึกษา เทคโนโลยีชีวแพทย์ และเทคโนโลยีระบบธุรกิจ การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคตจะต้องสามารถผลิต

เพื่อรองรับการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งจะเป็นการช่วยให้คุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทยมีขีดความสามารถสูงขึ้น

ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาอนาคตภาพการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยของมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบ EDFR พบว่า ตัวบ่งชี้หลักในการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย มี 3 ด้าน คือ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอนและการวิจัย มีองค์ประกอบย่อย 24 องค์ประกอบ เมื่อนำผลการศึกษาไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ราย พบว่า มีการพัฒนาตัวบ่งชี้ เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งดาน คือ ด้านการบริหารการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยจำนวน 84 องค์ประกอบ

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาแนวโน้มของวิทยาลัยครูในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2540 โดยใช้เทคนิค เดลฟาย ได้มีค้นพบ ดังนี้

1. วิทยาลัยครูจะเป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่น โดยมีเอกลักษณ์แตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั่วไป โดยเฉพาะวิชาที่เปิดสอนส่วนระบบการบริหารบุคคล การบริหารงบประมาณการประสานงานกับองค์การต่างประเทศ ตลอดจนการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยเป็นไปตามลักษณะทั่วๆ ไป กล่าวคือจะมีความเป็นเอกภาพและเป็นนิติบุคคล ทั้งนี้การเป็นมหาวิทยาลัยท้องถิ่นจะต้องเกิดจากการพัฒนาการของสหวิทยาลัย ซึ่งเป็นการรวมกันของวิทยาลัยครู

2. วิทยาลัยครูจะมีความพร้อมในการเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาที่ท้องถิ่นต้องการ สำหรับหน้าที่ที่มีอยู่เดิมตามพระราชบัญญัตินั้นจะมีการปฏิบัติอย่างเข้มข้นขึ้นโดยเฉพาะการวิจัย และการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนและท้องถิ่นต่างๆ

3. สาขาที่มุ่งพัฒนาความเป็นเลิศเพื่อการพัฒนาสังคมไทย ได้แก่สาขาวิทยาการจัดการการพัฒนาองค์การ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทหรือท้องถิ่น โดยแต่ละแห่งจะรับผิดชอบในการผลิตกำลังคน ส่วนสาขาวิชาชีพครูจะผลิตลดลง โดยจะเน้นที่คุณภาพมากขึ้น สำหรับความเป็นเลิศทางวิชาการ จะเป็นไปในลักษณะของการคิดค้นทฤษฎีใหม่ การประยุกต์ใช้ประกอบกันไปโดยจะเน้นการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างชีวิตให้ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใหม่ๆของวิทยาการนั้นๆเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศ

4. ลักษณะที่สำคัญของบัณฑิต จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถไปประกอบอาชีพอิสระได้ ต้องเป็นนักคิด นักปฏิบัติ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ รู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข มีคุณธรรม ใฝ่แสวงหาความรู้เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพอยู่เสมอ ตลอดจนต้อง

เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ภาษาไทย การสื่อสาร มีความรู้เรื่องการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชาติและซาบซึ้งในคุณค่าของคุณงามความดี

ชูชีพ พุทธประเสริฐ (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงการพัฒนารูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมของวิทยาลัยครูภาคเหนือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของการบริการวิชาการ ผลการศึกษาปรากฏว่า ด้านจุดมุ่งหมายมีปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรการประชาสัมพันธ์ การเน้นให้เกิดการปฏิบัติ การวางแผนกำหนดจุดมุ่งหมาย การวางแผนปฏิบัติและการประเมินประสิทธิ ผลตามจุดมุ่งหมาย ด้านเนื้อหาสาระ มีปัญหาขาดการศึกษาความต้องการและวางแผนกำหนดเนื้อหา ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อปรับปรุง ด้านวิธีการ มีปัญหาขาดกระบวนการหาข้อมูลเพื่อกำหนดและพัฒนาวิธีการ การใช้วิธีการอย่างไม่หลากหลายวางแผนเพื่อนำวิธีการไปปฏิบัติ ด้านวัฒนธรรม มีปัญหาขาดบุคลากรที่มีความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ นโยบายไม่มีความชัดเจนในเรื่องนี้ ฝ่ายบริหารให้ความสำคัญน้อย การประสานงานกับนักวิชาการและเอกชนยังอยู่ในแนวแคบ ส่วนด้านการจัดระบบบริหารงาน มีปัญหาเกี่ยวกับระบบสารสนเทศไม่ดีพอ การวางแผนปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ขาดการประสานงานภายในขาดการวิเคราะห์งาน คำบรรยายลักษณะงาน การกำหนดมาตรฐานงาน การนิเทศ การจูงใจเพื่อปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้ความสำคัญน้อย และกระบวนการประเมินผลยังไม่ดี

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและพฤติกรรมการบริหารสถาบันราชภัฏ ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารสถาบันราชภัฏในอนาคต : กรณีสถาบันราชภัฏสุรินทร์ โดย พันธ์ทิพย์ ทองอร่าม (2545 : 149) ใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique) ศึกษาจากทัศนคติของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 23 คน โดยศึกษาตามกระบวนการบริหาร 7 ด้าน ปรากฏผลการศึกษา ดังนี้

1. ด้านการวางแผน ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ และนโยบายของสถาบันให้ชัดเจน เป็นผู้นำในการสร้างความเข้าใจ ให้บุคคลเห็นความสำคัญ และร่วมมือในการจัดทำแผนของสถาบัน ทำให้บุคลากรเห็นประโยชน์ของการวางแผนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสถาบันในระยะยาว เพื่อชื่อเสียงที่มั่นคง ยั่งยืน มากกว่าภาพลักษณ์เฉพาะหน้า กำหนดหลักการและแนวปฏิบัติตามความต้องการของสถาบันอย่างแท้จริง ไม่เป็นไปเพื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

2. ด้านการจัดองค์กร ผู้บริหารควรจัดทำนโยบาย หลักการ และแนวปฏิบัติขององค์กรให้เป็นลายลักษณ์อักษร ประกาศเผยแพร่ให้บุคคลทราบ โดยสามารถเป็นผู้นำในการกำหนด

นโยบาย วัตถุประสงค์ หลักการ และแนวปฏิบัติ รวมทั้งแนวทางพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต โดยใช้การมีส่วนร่วมเพื่อผลประโยชน์ของสถาบัน โดยการจัดองค์การให้สอดคล้องกับปรัชญา พันธกิจของสถาบันที่เปลี่ยนไป มีความยืดหยุ่นต่อความเปลี่ยนแปลงเพื่อประสิทธิภาพและชัดเจนในบทบาท อำนาจหน้าที่

3. ด้านการตัดสินใจสั่งการ ผู้บริหารยึดหลักธรรมรัฐหรือธรรมาภิบาลในการบริหารตัดสินใจถูกต้องเหมาะสมกับปัญหา สภาวะของสถาบัน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติโดยอาศัยทักษะของผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้อง คำนึงถึงผลที่จะเกิดและผลกระทบในระยะใกล้ หรือระยะไกล รับฟังข้อมูลข้อคิดเห็นครบถ้วนก่อนการตัดสินใจ

4. ด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้บริหารควรใช้วาจาที่ดี สร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงาน สนับสนุนการติดต่อสื่อสาร โดยให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิด ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน และใช้การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการให้ข้อมูลพื้นฐาน ในการสร้างความเข้าใจตรงกัน

5. ด้านการใช้อิทธิพลกระตุ้นจูงใจ ผู้บริหารควรกระตุ้นจูงใจบุคลากรในหลายรูปแบบเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด มีคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์ ยุธรรม และยึดมั่นในหลักการ ปฏิบัติตนเป็นที่ยอมรับของบุคลากร และมีพฤติกรรมผู้นำในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

6. ด้านการประสานงาน ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายในการประสานงานอย่างชัดเจนและปฏิบัติได้ มีความจริงใจ ให้ความไว้วางใจ ให้เกียรติ และยอมรับความสามารถของบุคลากร เปิดโอกาสให้ปฏิบัติงานตามความสามารถ และเป็นนักประสานงานที่มีประสิทธิภาพ คือประสานความคิด ประสานจิตใจและประสานการปฏิบัติได้

7. ด้านการประเมินผลงาน ผู้บริหารควรกำหนดเกณฑ์ กติกา มาตรฐานการปฏิบัติด้านการประเมินผลอย่างชัดเจน โดยใช้การมีส่วนร่วมของบุคลากร และเป็นที่ยอมรับ มีการประกาศนโยบายและแนวทางการปฏิบัติในการประเมินผลงานให้ทุกฝ่ายได้รับทราบและมีตัวชี้วัดในด้านการประเมินผลได้อย่างเป็นปรนัย เที่ยงตรง ตรวจสอบได้

สำหรับ ประเด็นของความคิดเห็นที่มีต่อพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารสถาบันราชภัฏสุรินทร์ในอนาคต คณาจารย์และข้าราชการ มีความหวังที่จะให้ผู้บริหารปฏิบัติในระดับมากที่สุดและระดับมาก ทุกข้อ

สุรพล พุฒคำ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชาในสถาบันราชภัฏ เขตภูมิศาสตร์ภาคกลาง เพื่อหารูปแบบการบริหารที่เหมาะสม ผลการศึกษาพบว่า

1. สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า รูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชาในสถาบันราชภัฏมีปัญหาในเรื่องของความเข้าใจและการดำเนินการเกี่ยวกับโปรแกรมวิชา

2. รูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของโปรแกรมวิชาด้านหลักสูตร ควรได้ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้และประเมินผลหลักสูตร ด้านทีมงาน โปรแกรมวิชาควรทำหน้าที่ในการพัฒนา ฝึกอบรมผู้ร่วมงาน เสนอข้อมูลเพื่อการพิจารณาความดีความชอบ ตลอดจนประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ร่วมงาน ด้านกิจการนักศึกษา ควรมีหน้าที่ในการกำหนดคุณสมบัติของนักศึกษาใหม่ การปฐมนิเทศ การให้คำปรึกษา คำแนะนำ การติดตามผลนักศึกษาหลังสำเร็จการศึกษา บริการความรู้หลังสำเร็จการศึกษา การแก้ปัญหาด้านวินัย ด้านนักศึกษา การจัดระบบการประเมินผลนักศึกษา ตลอดจนการปัจฉิมนิเทศนักศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีหน้าที่ในการทำความเข้าใจกับหลักสูตร จัดทำประมวลการสอน แผนการสอนรายวิชาตลอดหลักสูตร การจัดอาจารย์เข้าสอน การเลือกใช้ตำราและเอกสารทางวิชาการ การจัดทำคู่มืองานวิชาการ ตลอดจนการควบคุมกระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกควรมีการประเมินสื่อการสอน ตลอดจนจัดโครงงานวิชาการด้านสื่อการสอน สำหรับด้านงบประมาณโปรแกรมควรมีหน้าที่ในการเสนอแผนการใช้งบประมาณ การควบคุมการใช้งบประมาณให้เป็นไปตามแผน ตลอดจนการประเมินผลการใช้งบประมาณ

3. การกระจายอำนาจในการบริหารโปรแกรมวิชา ส่วนมาเป็นลักษณะของการมอบอำนาจ (Delegation) ซึ่งมีเป็นเพียงส่วนน้อยที่จะเป็นในรูปแบบของการกระจายอำนาจแบบให้อำนาจ(Devolution) ได้แก่การให้คำแนะนำและคำปรึกษาแก่นักศึกษาของโปรแกรมวิชา การติดตามผลนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา การบริการเสริมความรู้หลังสำเร็จการศึกษา การจัดทำประมวลการสอนรายวิชา การจัดสอนซ่อมเสริม การจัดทำโครงการทางวิชาการ งานสื่อการสอนและการประเมินสื่อการสอน

4. การมีส่วนร่วมของอาจารย์ในโปรแกรมวิชา อำนาจหน้าที่ของโปรแกรมวิชาทั้งหมดควรเป็นลักษณะของการบริหารในรูปของคณะกรรมการ ยกเว้นอำนาจในการแก้ไขปัญหาด้านวินัยของนักศึกษา ซึ่งจะต้องใช้ในรูปแบบของการบริหารแบบประชาธิปไตยที่เห็นพ้องต้องกัน และการสอนซ่อมเสริม ใช้การบริหารงานแบบให้อิสระในการควบคุม

5. ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชา จากข้อสรุปของผู้ร่วมสัมมนาทางวิชาการ มีความเห็นว่ารูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชาที่ค้นพบนี้มีความเป็นไปได้ในระดับมาก

สมคิด ศิลป์ประกอบ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารวิชาการของวิทยาลัยครู พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีวุฒิปริญญาโทและตรี มากเกินเกณฑ์ และมีจำนวนผู้มีตำแหน่งทางวิชาการต่ำกว่าเป้าหมายที่กรมการฝึกหัดครูกำหนด ประกอบกับหนังสือ ตำราในห้องสมุดส่วนมากมีจำนวนต่ำกว่าเกณฑ์ งบประมาณเฉลี่ยรายหัวของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาตรีได้รับต่ำกว่างบประมาณของนักศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาศึกษาศาสตร์ คุรุศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างของวิทยาลัยครูที่ใช้ศึกษา จะเห็นว่า สามารถจัดกิจกรรมการบริหารวิชาการในการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนการพัฒนาอาจารย์ได้มาก ส่วนการพัฒนาบุคลากรและการบริหารห้องสมุดและเทคโนโลยีจัดได้น้อยกว่าด้านอื่นๆ การจัดกิจกรรมการบริหาร ทั้ง 5 ด้านของวิทยาลัยครูให้ผลดีตรงตามวัตถุประสงค์เป็นส่วนใหญ่ แต่มีวิทยาลัยครูบางแห่งที่มีปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอาจารย์และบุคลากร การพัฒนาการเรียนการสอน มีการแสวงหาแหล่งทุนและความช่วยเหลือจากภายนอกมาปรับปรุงการบริหารห้องสมุดและเทคโนโลยีต่างๆ

สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความต้องการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแนวโน้มการให้บริการทางการศึกษาของสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ปี 2545 – 2549 โดยทำการศึกษากับกลุ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา กลุ่มบุคคลทั่วไป กลุ่มผู้ประกอบการ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย จำแนกตามกลุ่มที่ศึกษา พบว่า

1. กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้อมูลด้านความต้องการในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาพบมากที่สุด ได้แก่ ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาร้อยละ 96.32 ส่วนเหตุที่ไม่ต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา คือต้องการหางานทำ และประกอบธุรกิจส่วนตัว อย่างละร้อยละ 31.58 ต้องการสมัครเข้าศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ร้อยละ 95.54 ส่วนสถาบันอุดมศึกษาอื่นที่ต้องการสมัครเข้าศึกษานอกเหนือจากสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ สถาบันราชภัฏ มหาวิทยาลัยเปิด มหาวิทยาลัยเอกชน เป็นต้น นอกจากนั้นระบบที่นักเรียนต้องใช้เข้าศึกษาต่อสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยมากที่สุดคือ ระบบสอบเข้ามหาวิทยาลัย (เดือนตุลาคมและมีนาคม) ร้อยละ 43.00 ข้อมูลด้านความต้องการศึกษาต่อในสถาบันราชภัฏพบมากที่สุด ได้แก่ เหตุผลของการเลือกเรียนสถาบันราชภัฏคือ ใกล้บ้านร้อยละ 37.76 ส่วนสาขาที่ต้องการศึกษา ได้แก่ สาขาการศึกษาคือ คอมพิวเตอร์ ร้อยละ 31.29 สาขาวิทยาศาสตร์ คือ วิทยาการคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 29.79 และสาขา ศิลปศาสตร์ คือ นิเทศศาสตร์ (วิทยุโทรทัศน์) ร้อยละ 14.88 ข้อมูลของการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาพบมากที่สุดได้แก่ ผู้มีอิทธิพลในการเลือกศึกษาต่อ คือ ตนเอง ร้อยละ 44.76 เหตุผลที่สำคัญที่สุด

ในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อคือ เรียนในสาขาที่ตนเองถนัดหรือสนใจ ร้อยละ 42.76 ส่วนการเลือกงานและเลือกอาชีพ ภายหลังการจบการศึกษาคือ ต้องการเป็นพนักงานบริษัท / องค์กรธุรกิจเอกชน ร้อยละ 26.06 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาต่อ ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัยควรควบคุมมาตรฐานของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน มหาวิทยาลัยเปิดควรมีการเปิดการสอนสาขาวิชาที่หลากหลายมากมายกว่านี้เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนและบุคคลทั่วไป ได้มากยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะทบวงมหาวิทยาลัยเท่านั้น รวมทั้งควรจะเพิ่มจำนวนการรับนักเรียน เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในแต่ละปีมากกว่าที่เป็นอยู่

2. กลุ่มของบุคคลทั่วไป พบว่าข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการศึกษาในระดับอุดมศึกษาพบมากที่สุดในแต่ละประเด็นได้แก่ ต้องการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาร้อยละ 86.11 ระดับการศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อปริญญาตรีร้อยละ 69.35 ต้องการสมัครเข้าศึกษาต่อในสถาบันราชภัฏร้อยละ 77.78 ส่วนความต้องการศึกษาต่อ ที่อื่นนอกเหนือจากสถาบันราชภัฏ คือ มหาวิทยาลัยเปิดร้อยละ 64.52 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการศึกษาต่อในสถาบันราชภัฏ พบว่า ต้องการศึกษาต่อระดับสูงกว่าปริญญาตรีมากที่สุดคือ สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ (ภาคภาษาต่างประเทศ) ร้อยละ 34.65 ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู ร้อยละ 25.74 และการจัดการคุณภาพ (ภาคภาษาไทย) ร้อยละ 19.80 นอกจากนั้นมีความต้องการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีพบมากที่สุดในสาขาการศึกษาคือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ศึกษา ร้อยละ 42.45 สาขาวิทยาศาสตร์คือ โปรแกรมวิทยาการคอมพิวเตอร์ ร้อยละ46.43 สาขาศิลปศาสตร์คือ โปรแกรมการจัดการทั่วไป (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ) ร้อยละ 8.76 ส่วนเวลาเรียนที่ต้องการในการศึกษาต่อ คือ วันหยุดเสาร์ – อาทิตย์ ร้อยละ 50.00 นอกจากนั้น รูปแบบของการเรียน ที่ต้องการ คือ แบบเข้าชั้นเรียนปกติ ร้อยละ 46.12 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาต่อ ได้แก่ ควรยกระดับการจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี และปริญญาโทให้หน่วยงานอื่นๆ ได้ยอมรับ กพ. รับรองคุณวุฒิ ควรเปิดสอนในระดับปริญญาโทที่สอดคล้องกับความต้องการของบริษัทเอกชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนควรเน้นรูปแบบการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี รวมทั้งควรปรับค่าเล่าเรียนให้ต่ำกว่านี้เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่มีรายได้น้อยแต่ต้องการก้าวหน้าได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างทั่วถึง

3. กลุ่มผู้ประกอบการและส่วนราชการเกี่ยวกับการจ้างงาน พบว่าความต้องการกำลังคนและผู้ประกอบการและส่วนราชการในด้านต่างๆ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ วุฒิของบุคลากรที่ผู้ประกอบการและส่วนราชการต้องการ คือ ปริญญาตรี ร้อยละ 46.78 สาขา ที่ต้องการรับเข้าทำงาน สาขาการศึกษา คือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ศึกษา ร้อยละ 30.94 สาขาวิทยาศาสตร์ คือ โปรแกรมวิทยาการคอมพิวเตอร์ ร้อยละ 48.17 สาขาศิลปศาสตร์ คือ โปรแกรมภาษาอังกฤษธุรกิจ

ร้อยละ 11.00 คุณลักษณะกำลังคนที่พึงประสงค์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ตรงต่อเวลา และมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติงาน ส่วนด้านบุคลิกภาพของกำลังคนที่ต้องการ ได้แก่ มีความมั่นใจในการทำงาน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับ ผู้ร่วมงาน และเป็นผู้มีความคิดริเริ่มความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการกำลังคน ได้แก่ ควรพัฒนากำลังคนให้มีความสามารถแก้ไขปัญหาหรือมีปฏิภาณไหวพริบที่ดีและเหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษาใหม่ ควรมีจุดยืนที่แน่นอนสอดคล้องกับแผนพัฒนาในระดับชาติและสถาบัน จัดหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตลอดจนควรเพิ่มมาตรฐานในการเรียนและการวัดผล เพื่อให้เป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับเท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นสถาบันราชภัฏสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศได้มาก เนื่องจากมีเครือข่ายทุกจังหวัด

4. ผลการศึกษาแนวโน้มของการให้บริการทางการศึกษาของสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ปรากฏผลดังนี้

4.1 นโยบายของการให้บริการทางการศึกษา พบว่า ควรให้บริการทางการศึกษาโดย คำนึงถึงคุณภาพของบัณฑิต และความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพบุคลากรทางการศึกษา เปิดสอนหลักสูตรบัณฑิตศึกษาในสาขาที่มีศักยภาพพร้อมก่อนเพื่อการจัดการเป็น การสอนที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้เกิดความคล่องตัว และมีอิสระแก่คณะในการให้บริการทางการศึกษา ให้บริการทางการศึกษาที่คงเอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นของสถาบันมากขึ้น และนำระบบการประกัน คุณภาพมาใช้พัฒนาโปรแกรมวิชาที่ให้บริการการศึกษาอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง

4.2 รูปแบบการจัดการองค์กรและให้บริการทางการศึกษา พบว่า ควรมีการกำหนดนโยบายและวางแผนในการให้บริการทางการศึกษาเป็นระยะอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของการนำไปปฏิบัติจริง กำหนดโครงสร้างและสายงานบริการการศึกษาของศูนย์ให้การศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถาบัน สอดคล้องกันกับภารกิจให้บริการทางการศึกษา ศึกษาดูงานในสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์มาพัฒนางานบริการของการศึกษาอย่างมี ประสิทธิภาพ จัดระบบการติดตามและประเมินผลการให้บริการทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

4.3 รูปแบบการให้บริการการศึกษา / วิชาการ พบว่า ในระดับอนุปริญญา / ปริญญาตรี ควรจัดการเรียนการสอนแบบทางไกลโดยใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมทั้งมีการสอนเสริม เป็นบางครั้ง และจัดการเรียนการสอนในลักษณะของการจัดเป็นโครงการความร่วมมือ

กับสถาบัน การศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ส่วนระดับบัณฑิตศึกษาควรจัดการเรียนการสอนแบบเข้าชั้นเรียนปกติ และดำเนินกิจกรรมตามโครงสร้างของจำนวนหน่วยกิต ที่ระบุไว้ในหลักสูตรทั้งในและนอกสถาบัน ส่วนรูปแบบการบริการการศึกษาด้านอื่นๆ คือ ควรจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการโดยผ่านเครือข่าย ดาวเทียมครอบคลุมพื้นที่ในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค และจัดฝึกอบรมหลักสูตรวิชาชีพ ระยะสั้นและระยะยาวเกี่ยวกับวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นลักษณะเด่นของสถาบัน

4.4 สาขาวิชาที่เป็นความจำเป็นต่อการที่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คือ ภาษาสากลที่เน้นให้ผู้เรียนมีความสมารถทางด้านการใช้ภาษาไทยในการสืบค้นหาความรู้และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างมวลมนุษย์ สาขาวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถออกไปประกอบอาชีพอิสระได้เพิ่มขึ้น สาขาภาษาโดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนประกอบอาชีพ รวมทั้งสาขาวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในความ เป็นไทย สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในชุมชนและประเทศของตน

สมใจ ศรีพิพัฒน์ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและอาจารย์ในสถาบันราชภัฏที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ โดยได้ศึกษาด้านความมั่นคงในอาชีพ ความก้าวหน้า ความภาคภูมิใจ ขวัญกำลังใจของผู้บริหารและอาจารย์ในสถาบันราชภัฏทั่วประเทศโดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 517 คน ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านความมั่นคงในอาชีพ เห็นด้วยกับเรื่องของค่าตอบแทน ที่จะได้รับจำนวนมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับการระเมินผลงาน

2. ความก้าวหน้า เห็นด้วยกับวิธีการประเมินผลงาน ซึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นการสร้างผลงานทางวิชาการ

3. ด้านความภาคภูมิใจ เห็นด้วยกับเรื่องความรู้สึกพึงพอใจที่จะได้รับทราบผลการประเมินและเปิดเผยผลการประเมิน

4. ด้านขวัญกำลังใจ เห็นด้วยในเรื่องความรู้สึกพึงพอใจที่จะมีการประเมินผลงานเป็นระบบคุณธรรมมากกว่าระบบอุปถัมภ์

ทั้งนี้ในการประเมิน ทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าวมีความคิดเห็นแตกต่างกันตามสถานภาพ ตำแหน่ง เพศ อายุระดับการศึกษา ตลอดจนประสบการณ์ในการทำงาน

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประกันคุณภาพการศึกษา นั้น สมกูล ถาวรกิจ (สมกูล ถาวรกิจ. 2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ พบว่า การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของคณะ

ครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารงาน การเรียนการสอน อาจารย์และบุคลากร นักศึกษาและบัณฑิต

นัคพร สุหร่าย (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ภาษาไทยในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมการสอนในเชิงบวกประกอบด้วย ความยุติธรรม พฤติกรรมด้านความรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนการจูงใจและการเสริมแรง การรับฟังความคิดเห็น ตลอดจนพฤติกรรมด้านการควบคุมวินัยของผู้เรียนและความรับผิดชอบของผู้เรียน สำหรับพฤติกรรมในเชิงลบที่น่าสนใจ ได้แก่ การเตรียมการสอนการใช้ห้องสมุด การจัดเตรียมเอกสาร และวัสดุประกอบการเรียน การตรวจผลงาน การรายงานความก้าวหน้า เป็นต้น ส่วนความคาดหวังในพฤติกรรมของอาจารย์ พบว่า ต้องการให้อาจารย์มีพฤติกรรมด้านบุคลิกภาพที่ดี นิสัยดี สอนดี มีคุณธรรมและมีความรู้ดี ตามลำดับ

ด้านการสนับสนุนการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพโดยมีแหล่งค้นคว้าที่มีความพร้อมในทุกด้าน โดยประเด็นนี้ ธงชัย พาบุ และโกเมท จันทรสมโภชน์ (2543 :บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงรูปแบบศูนย์วิทยบริการสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. 2553 โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย ศึกษาจากทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 คน ที่มีต่อโครงสร้าง และแนวโน้มในการดำเนินงานศูนย์วิทยบริการในวิทยาเขตสังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผลการศึกษาพบว่า

1. ด้านโครงสร้างและการบริหารสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลต้องกำหนดนโยบายเรื่องศูนย์วิทยบริการในวิทยาเขตให้ชัดเจน กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ให้เป็นหน่วยงานทางวิชาการเทียบเท่าฝ่ายต่างๆของวิทยาเขตขึ้นตรงต่อผู้บริหารสูงสุดของวิทยาเขตเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่นๆ

2. ด้านการบริการ ศูนย์วิทยบริการต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาให้บริการสืบค้นด้วยระบบอัตโนมัติบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ทอย่างกว้างขวางครอบคลุมทุกประเภทอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านงบประมาณ ศูนย์วิทยบริการควรได้รับงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณจากเงินบำรุงการศึกษาอย่างน้อยร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมด และควรจัดหาแหล่งงบประมาณจากภายนอก ตลอดจนมีการเรียกเก็บค่าบริการในเชิงธุรกิจด้วย

4. ด้านบุคลากรของศูนย์วิทยบริการ ต้องดำเนินการพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะทักษะทางเทคโนโลยีสารสนเทศและภาษาอังกฤษ โดยหัวหน้าศูนย์ วิทยบริการ ควร

สำเร็จการศึกษาขั้นต่ำระดับปริญญาโททางบรรณารักษ์ศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ หรือทางเทคโนโลยีทางการศึกษา

5 ด้านทรัพยากรของศูนย์วิทยบริการ ต้องจัดหาทรัพยากรที่มีมาตรฐานทั้งปริมาณและคุณภาพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ในรูปสื่อสิ่งพิมพ์ โสตทัศนูปกรณ์ สื่ออิเลคทรอนิกส์

6. ด้านอาคารและครุภัณฑ์ ควรมีที่ตั้งอยู่กลางชุมชน ประกอบด้วยส่วนปฏิบัติงานด้านต่างๆอย่างเหมาะสม ครุภัณฑ์ควรได้มาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานสมาคมห้องสมุด

7. ด้านความร่วมมือ ศูนย์วิทยบริการควรร่วมมือกันทุกระดับทุกด้าน ในรูปของข่ายงานสามารถให้บริการสมาชิกร่วมกันได้

การศึกษาผลงานวิจัยภายในประเทศ เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณาถึงวิธีการดำเนินการวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ที่เป็นผลวิจัยเพื่อจะได้นำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ถึงอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. งานวิจัยที่เป็นวิธีการศึกษาอนาคตโดยใช้เทคนิค EDFR ทำให้เห็นแนวทางการวิจัยทั้งที่เป็นการวิจัยรูปแบบขององค์การในอนาคต และการวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มของการศึกษาคาทอลิก ทำให้มีความเข้าใจในแนวทางและรูปแบบการศึกษา เพื่อนำมาประยุกต์กับการวิจัยในครั้งนี้ ยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดในการพัฒนาอุดมศึกษาร่วมสมัย แนวทางการปฏิรูปการอุดมศึกษาและนวัตกรรมการบริหารจัดการอุดมศึกษาแนวใหม่ ความคาดหวังของประชาชนต่อการอุดมศึกษาไทย การจัดทำแผนที่ตั้งอุดมศึกษาไทยตลอดจน แนวโน้มและบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาในทศวรรษหน้า ผลการวิจัยด้านการอุดมศึกษาที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงแนวนโยบาย ตลอดจนแนวโน้มในการจัดการอุดมศึกษา ทำให้เป็นประโยชน์ในการกำหนดกรอบความคิดเพื่อนำไปสร้างเครื่องมือในการศึกษาต่อไป

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า ผลงานวิจัย เริ่มจาก แนวโน้มของวิทยาลัยครูในประเทศไทย การบริหารและพฤติกรรมการบริหารสถาบันราชภัฏ รูปแบบการบริหารโปรแกรมวิชาในสถาบันราชภัฏ การบริหารงานวิชาการ ความต้องการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแนวโน้มการบริการการศึกษาของสถาบันราชภัฏ ตลอดจนความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ ต่อสถาบันอุดมศึกษาในกำกับ การศึกษา

ผลงานวิจัยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นแนวโน้มในด้านการบริหารจัดการตั้งแต่อดีต ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการนำมาเป็นพื้นฐานของการพยากรณ์อนาคต ตลอดจนใช้ผลการวิจัยเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือ และวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนของการอภิปรายผล

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผลผลิต ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาผลการวิจัยเกี่ยวกับ พฤติกรรมการสอนวิชาภาษาไทยของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ การแสวงหาความรู้ในรูปแบบศูนย์วิทยบริการ และการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งจำแนกเป็นด้านการบริหารงาน ด้านการเรียนการสอน ด้านครูและบุคลากร และด้านนักศึกษาและบัณฑิต ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอน ตลอดจนคุณภาพของนักศึกษาที่จบออกไป ผลการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำไปใช้ในการสร้างเครื่องมือ และวิเคราะห์อนาคตภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558

งานวิจัยในต่างประเทศ

ศาสตราจารย์ ดร. เจอร์เจนส์ (Prof. Dr.Ulrich Jurgens) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับองค์การและความรู้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาว่า สังคมสมัยใหม่ เป็นสังคมแห่งองค์การ ในการที่นำเอาทรัพยากรตลอดจนพลังงานที่มีอยู่ ผ่านกระบวนการศึกษามาเป็นฐานในกระบวนการทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างสรรค์ให้กับคนในสังคมซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้องค์การดังกล่าวจะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ทางการเมือง เศรษฐกิจและกระแสทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดโครงสร้างองค์กรและกลยุทธ์ใหม่ที่มีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าของนวัตกรรมต่างๆจะเป็นตัวกำหนดความรู้และความสามารถของคนในสังคมให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวท่ามกลางกระบวนการและธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้น สัมฤทธิผลตามเป้าหมายสามารถตรวจสอบได้จากการประเมินผลหรือทดสอบความรอบรู้ทั้งมวลแล้วเปรียบเทียบกับความสามารถในการเชื่อมโยงกับทฤษฎีต่างๆเพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติทางด้านธุรกิจและสังคม ตลอดจนความสามารถในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด (http://www.WZB. Research Area Organization and Knowledge.htm)

ฮวน แคมป์ซาโน โควาลูเบียส (Juan Campechano Covarrubias .2004) ศึกษาถึงคุณภาพของการอุดมศึกษาจากผลกระทบของโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาของเม็กซิกันซน พบว่า ตั้งแต่ ค.ศ. 1990 – 2001 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมากในโลก ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การสื่อสาร การเมือง อันเป็นผลมาจากข้อตกลงทางการค้าเสรีของทวีปอเมริกาเหนือหรือ AFTA ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์นโยบายทางเศรษฐกิจแบบผสมผสานและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการอุดมศึกษา ความต้องการแรงงานที่มีคุณภาพ ที่เป็นเงื่อนไขที่

สำคัญในการพัฒนาประเทศ และถือว่าสหรัฐอเมริกาและแคนาดาได้มีการพัฒนาในด้านนี้รุดหน้าไปไกล เพื่อให้การอุดมศึกษาเป็นบริการสาธารณะเปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสในการค้นคว้าวิจัยและพัฒนาระดับการศึกษาของตนตามศักยภาพทางเศรษฐกิจ เป็นไปตามเงื่อนไขและคุณลักษณะของนักวิชาการมืออาชีพ โดยมีการออกใบรับรองตลอดจนการประเมินผลอื่นๆให้เท่าที่ผ่านมา ประเทศเม็กซิโกมีระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเปิด เพื่อให้สอดคล้องกับการก้าวไปสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ สถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก โดยมีหลักของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่แนวทางการประเมินคุณภาพของสถาบันด้วยมาตรฐานคุณภาพ เพื่อนำความสำเร็จสู่สังคม ก่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความสามารถเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร การศึกษาครั้งนี้ ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาด้านแนวความคิดและความสามารถในการนำสารสนเทศไปวิเคราะห์ให้เห็นถึงความยืดหยุ่นที่จะเกิดขึ้นตลอดจนเป็นหลักในการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งข้อมูลในการศึกษาส่วนใหญ่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร และประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษาของผู้วิจัย และคาดว่าจะเป็นประโยชน์สำหรับการนำเสนอประเด็นทางการศึกษาของประเทศต่อไป

ซาง จินยิง (Zhang Jinying . 2002) แห่งมหาวิทยาลัยเซียะเหมิน(Xiamen University) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ได้ศึกษาถึงการกำหนดนโยบายการอุดมศึกษาของจีนภายใต้อิทธิพลของการศึกษาเพื่อปวงชน การตลาดและโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงผลกระทบของกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกกับการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน โดยคนในประเทศจีนจะได้รับการศึกษาที่กว้างขวางขึ้น ตามนโยบายการศึกษาเพื่อปวงชน และเป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงานและกระแสโลกาภิวัตน์อย่างค่อยเป็นค่อยไป

คลาร์ค (Klarke. 1997 : abstract) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะและโครงสร้างองค์การที่มีความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลของสถาบันอุดมศึกษา การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ เพื่อสำรวจกรอบความคิดเห็นในการพัฒนาความเชื่อมโยงของนวัตกรรมและประสิทธิผลของอุดมศึกษา โดยกำหนดตัวแปรที่ทำให้เกิดผลเสียต่อการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการวัดการยอมรับและต่อต้านการเปลี่ยนแปลงกับหัวหน้าหน่วยงานทางวิชาการ และประการสุดท้าย เพื่อหาความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ตัวแปรที่นำมาใช้ในการกำหนดรูปแบบโครงสร้างที่เหมาะสม ผลการศึกษา พบว่า การยอมรับและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงไม่สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงผลเสียต่อการตัดสินใจของประสิทธิผลของคณะและประสิทธิผลขององค์การได้อย่างชัดเจน ประสิทธิภาพของคณะมีความสัมพันธ์กับการสอน การวิจัย และ

เป้าหมายของการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพของคณะมากกว่าตัวแปรทางด้านบุคลิกลักษณะองค์การ หัวหน้าคณะและหัวหน้างานทางวิชาการจะให้การยอมรับในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของสถาบันที่แตกต่างกัน และมีตัวแปรอื่นอีกมากที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคณะกับหน่วยงานทางวิชาการในการที่จะก่อให้เกิดประสิทธิผลของสถาบันอุดมศึกษา

แจคสัน (Jackson. 1995 : abstract) ได้ศึกษาโครงสร้างขององค์การที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้บริหารระดับกลาง โดยมีตัวแปรที่นำมาศึกษา คือ ขนาดของสถานศึกษา สายการบังคับบัญชา และขอบเขตการควบคุมงานที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้บริหารระดับกลาง ตามแนวคิดของจอแดน (Jordan) ที่ประกอบด้วย ทักษะด้านบุคคล ทักษะด้านการสื่อสาร ทักษะด้านความคิดรวบยอด ทักษะด้านการตัดสินใจ ทักษะด้านการเป็นผู้นำ ทักษะด้านกระบวนการบริหารจัดการ และทักษะด้านบริหารโครงการ ผลการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประการ ที่ไม่มีผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้บริหารระดับกลาง คือ ขนาดของสถาบัน จำนวนระดับของสายบังคับบัญชา ส่วนอีก ประเด็น มีผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้บริหารระดับกลาง คือ ขอบเขตของการควบคุม ที่ควบคุมบุคคล ตั้งแต่ 4 คน ขึ้นไป

เชกู มานันนาโทโค (Changu Manannathoko) แห่งมหาวิทยาลัยบอสซาวานา (University of Botswana) ได้ทำการศึกษาถึงความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับวิทยาลัยครูในสาธารณรัฐบอตสวานา (สุรศักดิ์ หลาบมาลา แปล 2543) ผลงานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยกับวิทยาลัยครู ของสาธารณรัฐบอตสวานา ทวีปอัฟริกา ซึ่งเป็นเรื่องความห่วงใยของรัฐบาลที่มีต่อคุณภาพของโปรแกรมการฝึกหัดครู โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย กับวิทยาลัยครู โรงเรียน และกระทรวงศึกษาธิการ ความสำคัญของโปรแกรมและนโยบายด้านการผลิตครูขึ้นอยู่กับความสนใจของมหาวิทยาลัยในการสร้างความสามารถให้กับโปรแกรมการฝึกหัดครูและโรงเรียนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ ความสามารถในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยของคนทั้งประเทศ เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อทุกคน เพื่อการศึกษา และเพื่อการพัฒนาประเทศ

โคแกน (Cogan, John , J., and Derricott, Ray, ed. 1998 : 138 – 146) ศึกษาอนาคต การศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 (Citizenship For the 21 Century : An International Perspective on Education) พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคตในศตวรรษที่ 21 ควรจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 8 ประการ ได้แก่

1. เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการพิจารณาและเข้าถึงปัญหาในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมโลก

2. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในกระบวนการการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ด้วยความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนในสังคมที่ตนสังกัด

3. มีความสามารถ เข้าใจ ยอมรับ ชื่นชม และพากเพียร อดทดในความแตกต่างทางวัฒนธรรม

4. มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดในเชิงระบบ

5. มีทักษะและเอาใจใส่ต่อการแก้ปัญหาโดยปราศจากความรุนแรง

6. ใฝ่ใจที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และนิสัยในการบริโภค เพื่อป้องเป็นการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อม

7. มีความสามารถในการรับรู้ความรู้สึก คุณค่า และปกป้องสิทธิมนุษยชน

8. ใฝ่ใจ และ มีทักษะในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองทุกระดับ

ในงานวิจัยฉบับดังกล่าว ได้สรุปให้เห็นถึงเนื้อหาสาระของความรู้และการเรียนรู้ที่จะทำให้บรรลุคุณลักษณะ นั้น ควรจะต้องดำเนินการอย่างครอบคลุมในทุกมิติทางการศึกษา ทั้งด้านบุคคล สังคม พื้นที่ และกาลเวลา อย่างเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะอย่างหลากหลาย และเข้าใจในคุณค่าของความแตกต่าง สามารถดำรงชีวิตร่วมกันอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข ในอนาคต

ดูเดอร์สเตดท์ (Duderstadt. 2000) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ของลักษณะมหาวิทยาลัยในอนาคต ในศตวรรษที่ 21 พบ ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (World University) โดยจะมีความเป็นนานาชาติและความเป็นสากลมากขึ้น

2. เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความหลากหลาย (Diverse University) โดยจะตอบสนองความเติบโตทางเศรษฐกิจของสังคมที่มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นทั้งเชื้อชาติ วัฒนธรรม เศรษฐกิจที่ตั้งของภูมิประเทศ และชนกลุ่มน้อย เพื่อให้บุคคลต่างๆ สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันในสังคมได้

3. เป็นมหาวิทยาลัยแห่งความสร้างสรรค์ (Creative University) สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ ให้กับสังคม และเพิ่มมูลค่าในกิจกรรมต่างๆ

4. เป็นมหาวิทยาลัยที่ไร้ขอบเขตของสาขาวิชา (Division lees University) โดยลดการมุ่งเน้นความเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในสาขาวิชาของตน และควรมีการบูรณาการความรู้ระหว่างสาขา (integration among the disciplines)

5. เป็นมหาวิทยาลัยใยแก้ว หรือมหาวิทยาลัยเสมือนจริง (Cyberspace or Virtual University) โดยมีเครือข่ายเชื่อมโยงกับนักศึกษา คณะและสังคม ในลักษณะเครือข่ายข้อมูลการจัดการเรียนการสอน การวิจัยและบริการสาธารณะ กระจายและครอบคลุมอย่างกว้างขวาง

6. เป็นมหาวิทยาลัยสำหรับผู้ใหญ่ (Adult University) ผู้ใหญ่ในสังคมจะมีความต้องการที่จะเรียนรู้และฝึกอบรมเพิ่มเติม เนื่องจากสังคมมีความต้องการเข้าสู่การศึกษาในลักษณะที่แตกต่างกัน องค์ความรู้ใหม่ต่างเกิดขึ้นมากและรวดเร็ว

7. เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือมหาวิทยาลัยวิจัย (College University or Research University) มหาวิทยาลัยต้องพัฒนาศักยภาพของนักศึกษา ทั้งด้านความคิด อารมณ์ และเข้าถึงสภาพความเป็นจริงและวิทยาการเฉพาะสาขา เช่น ชีววิทยา ประวัติศาสตร์ หรือจิตวิทยา โดยการศึกษาจะต้องช่วยให้นักศึกษาสามารถตัดสินใจและมีคุณธรรมในโลกที่ซับซ้อนได้

8. เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong University) เนื่องจากคนในสังคมต้องแสวงหาความรู้ตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

9. เป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาสำหรับชุมชนในทุกหนทุกแห่ง (Ubiquitous University) ต้องพัฒนากระบวนทัศน์เพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้ให้กับชุมชน เพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ทุกหนทุกแห่งอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและมีค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

10. มหาวิทยาลัยเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการ (laboratory University) ทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัยพื้นฐาน และสหวิทยาการผ่านกระบวนการเรียนการสอนและการวิจัย

การศึกษาผลงานวิจัยในต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น เกี่ยวกับความรู้ด้านการอุดมศึกษา คุณภาพของการอุดมศึกษาจากผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ การกำหนดนโยบายการอุดมศึกษาของจีนภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ บุคลิกภาพและโครงสร้างองค์การที่มีความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงกับประสิทธิผลของการอุดมศึกษา โครงสร้างองค์การที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพของผู้บริหารระดับกลาง และการศึกษาความร่วมมือของวิทยาลัยครูในอาฟริกา การศึกษาผลงานวิจัยดังกล่าว ทำให้ได้ข้อสรุปอย่างหนึ่งว่า ความเป็นโลกภิวัตน์ ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งตลอดจนนานาประเทศ ทำให้แนวทางการบริหารจัดการอุดมศึกษาต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา และขึ้นอยู่กับ

แนวนโยบายในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษา มีความสำคัญกับการกำหนดวิถีชีวิตของประชาชน และแนวทางการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่เป็นผลวิจัยของหลายๆประเทศที่ผ่านมา ผสมผสานกับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาสร้างเป็นเครื่องมือใช้ในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง พื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2558

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสานวิธี เพื่อศึกษาอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและทางเลือกของอนาคต (Alternative Future) จากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายการบริหารงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับการเมืองท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อที่จะเป็นการเตรียมการและปรับตัวให้พร้อมกับเหตุการณ์ตลอดจนทางเลือกในอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน 2529 : 22-24)

มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นองค์การขนาดใหญ่ที่มีการบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 และกฎหมายทางด้านการศึกษาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการบริหารจัดการองค์การภายใต้หลักการบริหารเชิงระบบ (Systems Approach) และเป็นองค์การประเภทแบบทางราชการ(Formal Organization) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ (นิพนธ์ กินาวงศ์ 2543 : 27) ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด การธำรงไว้ ซึ่งระบบภายใต้องค์การ ตลอดจนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพในองค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในองค์การ

กิติมา ปรีดีดิลก (กิติมา ปรีดีดิลก 2524 : 21) ได้สรุปให้เห็นว่า การนำทฤษฎีระบบมาใช้ในการศึกษาองค์การใดๆนั้น ควรพิจารณาว่าเป็นลักษณะขององค์การระบบเปิด ซึ่งมีองค์ประกอบและลักษณะสำคัญ ได้แก่ การอาศัยพลังงานจากภายนอก ซึ่ง องค์การจำเป็นต้องนำวัตถุดิบและแรงงานจากภายนอกเข้ามาดำเนินงาน การมีการเปลี่ยนรูปพลังงาน เมื่อได้ข่าวสาร วัตถุดิบหรือแรงงาน จะทำให้เกิดการผลิตการดำเนินงานขึ้นในองค์การ การมีการนำเอาผลผลิตออกสู่ภายนอก มีการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นวงจร หลังจากนำผลผลิตออกสู่ตลาดแล้วก็จะหมุนเวียนกลับเข้ามาในองค์การอีกต่อเนื่องกันไปเป็นวงจร ผลผลิตที่ออกไปภายนอกระบบจะต้องได้ผลตอบแทนมากกว่าการลงทุนถ้าระบบผลิตใดๆผลิตผลที่ออกขาดทุน ระบบนั้นก็

ไม่อาจดำรงอยู่ได้ มีข้อมูลป้อนกลับเพื่อให้องค์การทราบผลการดำเนินการว่าควรแก้ไขปรับปรุงอย่างไร มีการปรับตัวของระบบอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเริ่มแรก

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องนี้คาสท์ และ โรเซนสวิก (Kast & Rosenzweig) ได้เป็นผู้ริเริ่มในการพัฒนาทฤษฎี การบริหารตามทฤษฎีเชิงระบบ(System Theory) โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า องค์การหนึ่งๆสามารถมองเป็นระบบหนึ่งๆได้ ต้องมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างมีเอกภาพหรือจุดมุ่งหมายองค์การร่วมกัน (วิโรจน์ สารรัตนะ 2542 : 24) ที่ประกอบด้วย ปัจจัยป้อนเข้า (Input) คือ ทรัพยากรต่างๆ เช่นคน วัสดุ เงิน ข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นต่อการผลิตสินค้า หรือให้บริการ กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Transformation Process) จากการใช้ศักยภาพทางการบริหารและทางเทคโนโลยีขององค์การ เพื่อเปลี่ยนปัจจัยป้อนเข้าให้เป็นปัจจัยป้อนออก ปัจจัยป้อนออก (Output) ประกอบด้วยผลผลิต การให้บริการ หรือผลลัพธ์อื่นๆที่องค์การผลิตขึ้น ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เกี่ยวข้องกับผลลัพธ์และสถานะขององค์การที่เกี่ยวพันกับสภาพแวดล้อม

ทฤษฎีระบบ เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยสิ่งทั้งมวลซึ่งสัมพันธ์กัน และอยู่รวมกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2544 : 135) โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาส่วนต่างๆ ในภาพรวม ตลอดถึงการเคลื่อนย้ายของบุคคลเข้าไปและออกจากระบบ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมของระบบ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหลายคนในระบบ และปัญหาของความเจริญเติบโตและเสถียรภาพของระบบ

วีรวุธ มาฆะศิรานนท์ และ ยุดา รักไทย (2544 : 11-17) ได้สรุปเกี่ยวกับ องค์กรในศตวรรษใหม่ ว่า ต้องเผชิญและเดินหน้าด้วยวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ด้วยจิตใจที่มุ่งมั่น ด้วยภูมิปัญญาด้วยพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์ไปสู่ความสำเร็จ และด้วยการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยยอมรับในการทำธุรกิจและการผลิตแบบใหม่ ที่พร้อมด้วยองค์ประกอบ ที่สำคัญ คือ ตัวขับเคลื่อน (Drivers) ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ วัฒนธรรมองค์การ และวิธีปฏิบัติการปฏิบัติการ (Operations) ประกอบด้วยกระบวนงานและการปฏิบัติงาน โดยมีเงื่อนไขการผลิตและทรัพยากร เป็นปัจจัยที่สำคัญ และ ผลลัพธ์ (Results) ประกอบด้วย ผลผลิตความพอใจของลูกค้า ของเสีย ความประหลาดใจ และ ความคุ้มค่า

รอบบินส์ (Stephen P. Robbins วิรัช สงวนวงศ์วาน แปล 2546 : 15) ได้กล่าวถึงแนวโน้มรูปแบบการจัดการในอนาคต (Current Trends and Issues) ที่จะมีลักษณะ ความเป็นโลกาภิวัฒน์ (Globalization) การทำงานจะมีการแบ่งงานและแข่งขันผลิตอย่างกว้างขวาง ผู้บริหารทุกองค์การทุกรูปแบบจะเผชิญกับโอกาสและอุปสรรคในตลาดโลกเช่นเดียวกัน มีความหลากหลายทางด้านแรงงาน (Workforce Diversity) มีการอพยพของแรงงานระหว่างประเทศ

เพิ่มขึ้น การกีดกันทางเพศจะหมดไป มีความเป็นผู้ประกอบการมากขึ้น (Entrepreneurship) ผู้ประกอบการจะแสวงหาโอกาส ริเริ่มศึกษา ติดตามการเปลี่ยนแปลงของโลกมากขึ้น มีการจัดการในรูปแบบธุรกิจอิเลคทรอนิกส์ หรือ E - Business (Managing in an E – Business World) ใช้ ระบบพาณิชย์อิเลคทรอนิกส์ ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือทำธุรกรรมทางอิเลคทรอนิกส์ มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่น (Need for Innovation and Flexibility) องค์การต้องปรับตัวและยืดหยุ่นมากขึ้นเพื่อให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อความเติบโต และอยู่รอดให้ได้ในทุกสภาวการณ์ มีการจัดการเชิงคุณภาพ (Quality Management) สร้างคุณภาพอย่างต่อเนื่องในการผลิตสินค้าหรือบริการออกสู่ตลาด มีลักษณะขององค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) จะต้องเป็นองค์การที่มีการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอด(Survival Learning) เพื่อการปรับตัว(Adaptive Learning) และเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนร่วมงานมากขึ้น มีธรรมะในการทำงาน(Workplace Spirituality) มีความเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมงานให้การอบรมความรู้ด้านธรรมะ ฝึกสมาธิเพื่อให้เข้าถึงสัจจธรรมของชีวิต สร้างความรักความผูกพันในการทำงานและร่วมกันทำงานอย่างมีความสุข

เมื่อพิจารณาจากกรอบแนวคิด ตลอดจนแนวโน้มในการบริหารจัดการองค์การในอนาคต ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ด้านภารกิจ (Function)ที่เป็นปัจจัยและเงื่อนไขในการจัดการศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พุทธศักราช 2558 ดำเนินการศึกษาถึงภารกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏในอนาคต ซึ่งถือว่าเป็นวัตถุประสงค์ของระบบ โดยพิจารณาถึงภารกิจซึ่งนอกจากจะดำเนินการตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 8 แล้ว ยังต้องพิจารณาถึงแนวความคิดที่เป็นปัจจัยในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการตามนโยบายของรัฐบาล ระหว่าง พ.ศ. 2545 - 2549 ที่เชื่อว่า ปัญหาในการพัฒนาจังหวัดเป็นปัญหาเฉพาะที่เชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ และจะต้องได้รับการบริหารจัดการแบบพิเศษเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือ รวมสรรพกำลังและใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีผู้-รับผิดชอบตามยุทธศาสตร์การพัฒนา และเป็นไปตามกรอบการดำเนินงานด้านการอุดมศึกษา ตามผลการศึกษาของ บาร์เนทท์ (Banett , 1992 : 18-19) ที่ประกอบด้วยภารกิจ 4 ประการ คือ เป็นแหล่งผลิตกำลังคนที่เหมาะสม เป็นแหล่งฝึกอบรมงานวิจัย เป็นแหล่งที่มีการเตรียมการสอนที่มีประสิทธิภาพ และเป็นแหล่งเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้น

ส่วนที่ 2 ด้านการบริหารจัดการ (Management) คือ ความคาดหวังต่อการดำเนินการจัดการศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พุทธศักราช 2558 ซึ่งเป็นส่วนของกระบวนการ (Process) ผู้วิจัยกำหนดกรอบการศึกษาประสิทธิผลขององค์การ ตามแนวทางทฤษฎีเชิงระบบ ของ ทัลคอตท์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ซึ่งได้จากผลการศึกษา ของ ฮอย และ มิสเกล (Hoy and Miskel , 1999 : 383) เพื่อพิจารณาประสิทธิผลขององค์กร ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการปรับตัว (Adaptation) ได้แก่ความสามารถในการปรับตัว (Adaptability) นวัตกรรม (Innovation) ความเจริญงอกงาม (Growth) และพัฒนาการ (Development)

2. ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์(Goal Attainment) ได้แก่ สัมฤทธิผล (Achievement) คุณภาพ (Quality) ความสามารถในการแสวงหาทรัพยากร (Resource of Acquisition) และประสิทธิภาพ (Efficiency)

3. ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของบูรณาการ (Integration) ประกอบด้วย ความพึงพอใจ (Satisfaction) บรรยากาศ (Climate) การสื่อสาร (Communication) และความขัดแย้ง (Conflict)

4. ตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการรักษาแบบแผน (Latency) ได้แก่ ความจงรักภักดี (Loyalty) ความสนใจในศูนย์กลางแห่งชีวิต (Central Life Interest) แรงจูงใจ (Motivation) และความรู้สึกผูกพัน (Identity)

ในทฤษฎีระบบ ของ พาร์สัน ได้จำแนกองค์การออกเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ระดับสถาบัน ระดับการจัดการ และระดับเทคนิค (Jackson and Morgan. 1982 : 51) ซึ่งจะทำหน้าที่ 4 ประการตามความรับผิดชอบของแต่ละระดับ กล่าวคือ ระดับสถาบัน จะทำหน้าที่ในการบูรณาการ (Integration) และรักษาแบบแผน (Latency) ระดับการจัดการ ทำหน้าที่ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Goal Attainment) และระดับเทคนิค จะทำหน้าที่ในการปรับตัว(Adaptation)

ส่วนที่ 3 ด้านผลผลิต (Output) คือความคาดหวังต่อผลการดำเนินการของมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พุทธศักราช 2558 เป็นมิติที่พิจารณาจากตัวป้อน (Input) ที่ผ่านกระบวนการบริหารจัดการและกระบวนการผลิตแล้ว โดยประเมินว่าเป็นผลผลิตที่ประกอบด้วยคุณภาพ เป็นที่พึงพอใจของผู้บริโภค หรือผู้ผลิตมากน้อยเพียงใด มีองค์ความรู้หรือบริบทอื่น เช่น สร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัย ตลอดจนสามารถดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพได้เพียงใด

ตัวแบบในการศึกษาตามทฤษฎีระบบของ พาร์สัน ที่ใช้ในการศึกษา มีลักษณะเด่นในการศึกษาองค์การและสังคม ซึ่งเป็นทฤษฎีในเชิงหน้าที่นิยม ที่เชื่อว่า สังคมและองค์กรทุกระบบมีหน้าที่ 4 ประการ (Parson และ Platt , 1973 :84) และจะต้องมีความสมดุลของแต่ละส่วนที่ต้องการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในขณะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม และรับเอาตัวป้อนจากสภาพแวดล้อม คือ ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำการแปรสภาพตัวป้อนเป็นผู้สำเร็จการศึกษา แล้วส่งผลผลิตกลับคืนสู่สังคม เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ ตลอดจน กฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ในกระทรวงศึกษาธิการเปลี่ยนแปลงไป มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือย่อมได้รับผลกระทบ จะดำเนินภารกิจต่อไปอย่างไร เพื่อให้สามารถแข่งขันกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆและเพื่อความอยู่รอดขององค์การ การใช้ตัวแบบตามทฤษฎีระบบดังกล่าวในการศึกษา จึงจะช่วยให้ผู้บริหารตระหนักในภาพรวม มองปัญหาอย่างเป็นระบบ และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ทำให้การแก้ปัญหา ตลอดจนสร้างแนวตั้งรับที่เป็นประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเป็นทางเลือกสำหรับอนาคต

มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตาราง 6 แสดงกรอบแนวคิดในการศึกษา

ที่	สาระ/ที่มา	คำสำคัญ
1.	ภารกิจตาม พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 8 ,46,47 และ 48	1. การปฏิรูป 2. การเปลี่ยนแปลง
2.	แนวคิดของบาร์เนทท์ (ค.ศ. 1992) 1. เป็นแหล่งผลิตกำลังคนที่เหมาะสม 2. เป็นแหล่งฝึกอบรมงานวิจัย 3. เป็นแหล่งที่มีการเตรียมการสอนที่มีประสิทธิภาพ 4. เป็นแหล่งเปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีขึ้น	1. การพัฒนากำลังคน 2. ประสิทธิภาพการสอน 3. คุณภาพชีวิตที่ดี
3.	ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1. มิติความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ประกอบด้วยการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับกลุ่มจังหวัด การผนึกกำลังเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่น ตลอดจนแก้ไขปัญหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต 2. มิติความสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ เกี่ยวข้องกับความสำคัญทางเศรษฐกิจ การผลิต การค้า การลงทุน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน	1. การพัฒนากลุ่มจังหวัด 2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค 3. การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน 4. การสร้างมูลค่าเพิ่ม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

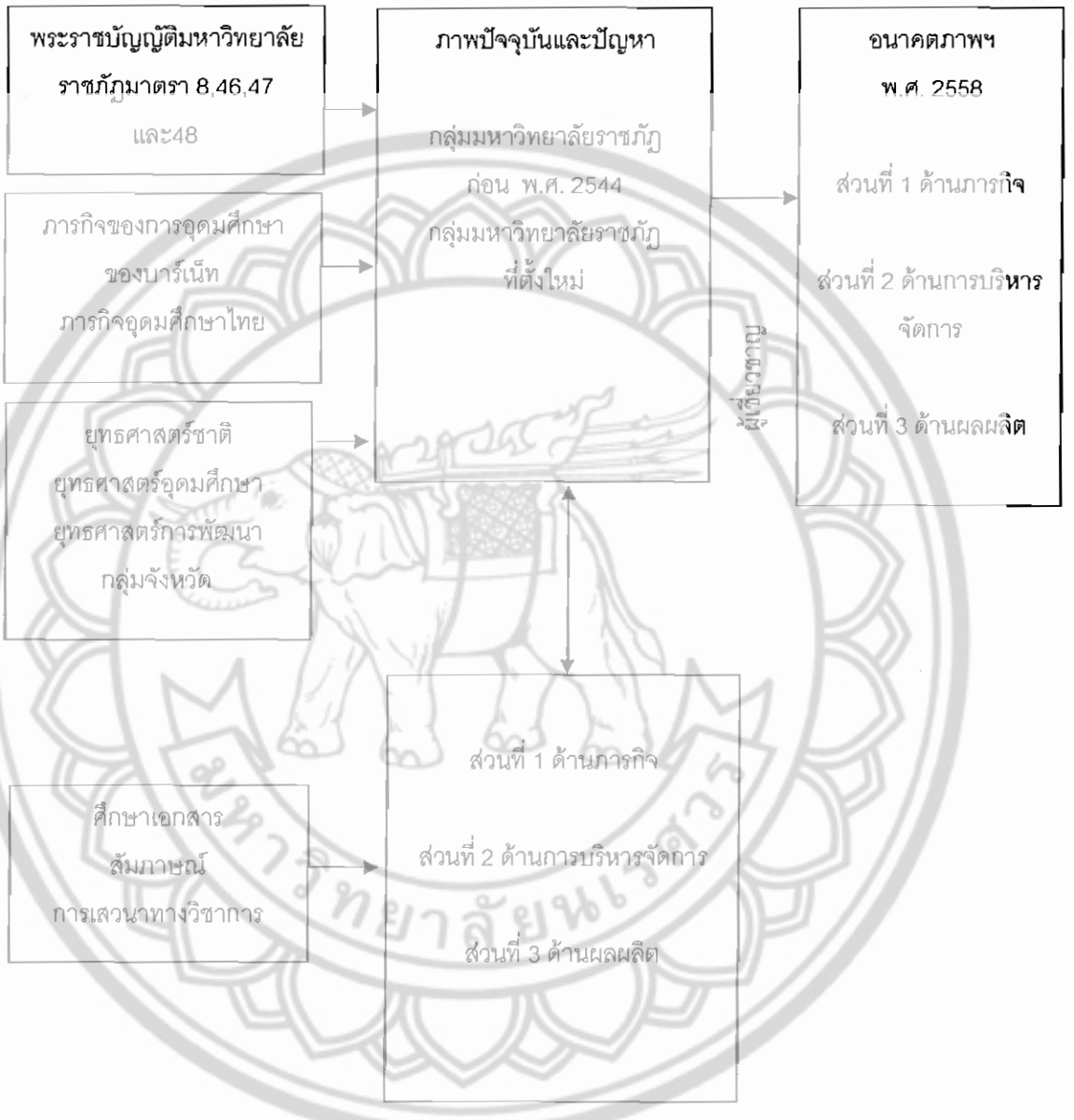

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 4 ขั้นตอนการวิจัย